

**KÖZJEGYZŐK
KÖZLÖNYE**

KÖZJEGYZŐK KÖZLÖNYE

A Magyar Országos Közjegyzői Kamara szakmai folyóirata
2014 / 6. szám 2014. november / december

5. oldal **Juhász Gábor**
Az örökhagyó szabad rendelkezési jogának korlátjaként
megjelenő kötelesrész a spanyol jogban (I. rész)
28. oldal **Csillag Attila**
A közjegyző szerepe a francia örökösödési eljárásban
43. oldal **Rádonyi Dénes**
A halál esetére szóló alapítványrendeletéről
55. oldal **Székely Erika könyvrecenziója**
Szeibert Orsolya: A házasság Európában
a jogegységesítő törekvések tükrében
57. oldal Sajtószemle
67. oldal Summary | Zusammenfassung | Résumé

Kiadja a Közjegyzői Akadémia Nonprofit Kft.
Felelős vezető: dr. Kovács Anikó ügyvezető

Alapító főszerkesztő: Charmant Oszkár
fiumei királyi közjegyző (1895)
Felelős kiadó és a szerkesztőbizottság elnöke:
Tóth Ádám, a Magyar Országos Közjegyzői Kamara elnöke

Főszerkesztő: Rokolya Gábor
A szerkesztőbizottság tagjai: Böröcz Helga,
Harsági Viktória, Juhász Ivett, Orosz Árpád, Steiner Erika,
Szócs Tibor, Varga István

Lapterv: Kiss István

Előfizetési díj egy évre: 11000 Ft
A folyóirat előfizethető a kiadó címén
A lap kéthavonta jelenik meg

A Közjegyzők Közlönye tartalma a szerzői jog
által védett információt tartalmaz. A folyóiratban
közölt anyagok bármilyen formában történő
átvételéhez, felhasználásához a kiadó előzetes
engedélye szükséges.

Az örökhagyó szabad rendelkezési jogának korlátjaként megjelenő kötelesrész a spanyol jogban

I. rész

A végrendekezési szabadság princípiuma már a római jogban általánosan elfogadásra talált, ám a spanyol közjegyzők a mindennapi életben számtalanszor szembesülnek azzal, hogy ezen elv gyakorlatba való átültetése és érvényre juttatása a végrendeletek közokiratba foglalása alkalmával nem problémamentes. A közjegyző előtt tett írásbeli végrendelet nyújtja Spanyolországban – ugyanúgy, ahogy a hazai jogéletben is – a legnagyobb biztonságot az örökhagyó számára, hiszen nem áll fenn az elvesztés veszélye, illetve érvényessége a többi spanyol írásbeli végrendeleti formával szemben semmilyen további intézkedést nem igényel, a közjegyzőnek azonban figyelembe kell vennie okiratszerkesztő eljárásában azt a jogintézményt, mely az örökhagyó rendelkezési jogának korlátját képezi.

Ennek a tanulmánynak a célja, hogy röviden bemutassa ezen akadályra, vagyis a kötelesrész intézményére vonatkozó spanyol szabályozást, így többek között a kötelesrészre jogosultak körét, a kötelesrész mértékét, alapját, elvesztésének – a kitagadásnak – eseteit. Célul tűzi ki továbbá, hogy képet adjon ezen jogintézmény kialakulásának történelmi gyökereiről, melyek szerepet játszottak abban, hogy Spanyolországban jelenleg egyidejűleg több párhuzamos szabályozás is létezik. Terjedelmi okokból e keretek között a központi témát a spanyol polgári törvénykönyv, a Código Civil kötelesrészre vonatkozó rendelkezéseinek górcső alá vétele képezi, de mivel egyes Autonóm Közösségekben (*Comunidad Autónoma*) jóval megengedőbb szabályozás érvényesül, mint a Código Civil kissé rigorózus szabályai, ezen eltérő normarendszerek bemutatása a tanulmány később megjelenő második részében fognak helyet kapni.

A spanyol jogi normákat tekintve kiindulópontként megállapítható, hogy a kötelesrész az örökhagyó rendelkezéseinek érvényesülését korlátozza, ha az örökhagyó halála pillanatában maradnak kötelesrészre jogosult személyek, akik részére a törvény jogosultságot biztosít, hogy meghatározott vagyoni hányadot szerezzenek az örökhagyó hagyatékából.

A kötelesrészre vonatkozó hatályos spanyol szabályozás évszázados fejlődés eredménye, melynek során két egymással ellentétes áramlat találkozik. Az egyik római jogi eredetű, mely korlátozza a halál esetére szóló rendelkezés teljes szabadságát oly módon, hogy az örökhagyó számára kötelezettséget állít arra vonatkozóan, hogy a hagyatéki vagyon minimális hányadát legközelebbi hozzátartozói javára hagyja annak érdekében, hogy legelemibb szükségleteik kielégítésre kerüljenek. A másik áramlat a germán királyi udvarok jogforrásainak

gyümölcse, mely a kötelesrészi hányadot kiegészítve a „szabad rendelkezés részét” hozza létre, melyről az örökgyó saját akaratának megfelelően rendelkezhet, és a családi vagyoni kötelék rendszerének a korrekciójaként érvényesül.¹

Ezen bevezető gondolatok után érdemes megvizsgálni a kötelesrész spanyol szabályozásának történeti gyökereit. Első lépésként rávilágítanék arra a kettős válaszütra, mely az egyes jogrendszerek történelmi fejlődése során rajzolódott ki a végrendekezési szabadság kérdésében: az egyik a *favor testamenti* elvének feltétlen tiszteletén alapul, a másik az örökgyó végrendekezési akaratát korlátozó kötelesrészt intézményesíti.²

Történeti előzmények

A) Római jog

A római jog kezdetben az örökgyó abszolút szabadságát ismerte el abban a tekintetben, hogy a vagyonáról halála esetére rendelkezzen, és ezen elv a XII táblás törvényben védelmet élvezett. Bár a klasszikus szabályozás fragmentáltnak tűnik, megfigyelhető a *pater familias* archaikus kor óta jellemző végrendekezési szabadságának korlátozása irányába tartó tendencia annak érdekében, hogy a legközelebbi rokonok az örökgyó akaratától függetlenül részesedhessenek a hagyatékából. A kötelesrész iránti igény elismerése (anyagi mellőzhetetlenség) a császárkor elejére datálódik, mértéke pedig a jogosult törvényes örökrészének egynegyedében (*quarta*) került meghatározásra³. Az eleinte csak szokásjogi alapokon nyugvó kötelesrészre vonatkozó szabályozást a iustinianusi jog változtatta meg jelentősebben azáltal, hogy ténylegesen véget vetett a végrendelet útján való vagyoni rendelkezés teljes szabadságának, és az örökgyó arra kötelezte, hogy vagyona egy részét jogilag meghatározott rokonai részére őrizze meg. Így a iustinianusi törvényhozás a 18. és 115. novellákat alapul véve egy egységes rendszert mutatott, mely a kötelesrész intézményét határozott formában alapította meg, és megtiltotta az alapos ok nélkül való kitagadást.

A Kr. u. 536-ból származó 18. novella módosította azt a hányadot, melyet a végrendekezőnek a gyermekei részére fenn kellett tartania. Ez a hányad a gyermekek számának függvényében változott, ugyanis ha az örökgyó után négy vagy kevesebb gyermek maradt, akkor a fenntartott rész (*debita portio*, spanyol nyelven *pars debita*) a hagyaték egyharmadát jelentette, ha pedig több mint négy gyermeket hagyott maga után, akkor ez a hányad a hagyaték felét érte el. A korábbi jogi szabályozás hivatkozott módosításának alapja a gyermekek iránt érzett felelősségérzet volt, továbbá hogy az esetleges igazságtalanságokat a hagyaték elosztása kapcsán kiküszöbölje, ugyanis korábban a gyermekek számától függetlenül a hagyaték egynegyed részét kellett számukra fenntartani, a további háromnegyed részről

1 *Alfredo Sánchez–Rubio García*: La Legítima, En: Manual de derecho civil aragonés, Zaragoza, 2008., 567.p.

2 *Eva María Polo Arévalo*: Concepto y Naturaleza Jurídica de la Legítima en Derecho Sucesorio Español: Precedentes y Actualidad, Madrid, 2013., 332.p.

3 *Földi András–Hamza Gábor*: A római jog története és intézüiói, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996., 643–645. p.

az örökhagyó szabadon rendelkezhetett, így a hagyaték számottevő részét akár extranei-k vagy felszabadított rabszolgák is megszerezhették. A gyermekek számának függvényében változó kötelesrész ennek megfelelően azzal járt, hogy a számukra fenntartott rész a vagyon igazságosabb elosztását eredményezte.⁴

A kötelesrész intézménye tehát a iustinianusi jogban úgy jelent meg, mint a végrendelező rendelkezési jogának a korlátja, ám differenciált formában határozta meg azt attól függően, hogy leszármazókról vagy felmenőkről volt-e szó, vagy más kötelesrészre jogosultakról. Ténylegesen a leszármazók és felmenők kötelesrésze, mint *pars hereditatis* nyert szabályozást, ugyanis a 18. novellát ebben a témában módosító 115. novella megtiltotta a mellőzésüket vagy kitagadásukat anélkül, hogy a végrendeletben a részükre a kötelező részt juttatták volna, akár hagyomány, akár ajándékozás formájában. A leszármazókat és felmenőket ennek megfelelően szükségszerű örökösöknek kellett tekinteni a rájuk vonatkozó végrendelet kapcsán, akik a kötelesrészükre örökös minőségükben jogosultak. A 115. novella nem rendelkezik a többi kötelesrészre jogosultról, melyből következően az őket megillető részt bármilyen jogcímen megszerezhették: örökösként, hagyományosként, megajándékozottként vagy hitbizományosként. A kötelesrész ebben az esetben *pars bonorum*ként jelent meg, ami a kötelesrészre jogosultak ezen körében biztosította a jogcímet a hagyaték jogilag előre meghatározott részére vonatkozóan.

A 115. novella megtiltotta a mellőzést és a megfelelő indok nélküli kitagadást. Ha az örökhagyó nem mellőzte vagy tagadta ki a leszármazót vagy felmenőt, ám nagyobb hányadra nevezett örököst, mint ami kötelesrészre jogosultként neki járt volna, az örökösnevezés nem lett érvénytelen, a végrendelet is érvényes volt a maga egészében, viszont a kötelesrészre jogosultnak megvolt a lehetősége, hogy a neki járó kötelesrész kiegészítését kérje. Ez a rendelkezés megpróbálta maximális mértékben megőrizni a végrendelező akaratának érvényesülését, miközben a kötelesrészre jogosultak törvényileg meghatározott jogait tiszteletben tartotta, ha leszármazókról vagy felmenőkről volt szó.

B) Germán jogfejlődés

A germán népeknél kezdetekben mind az ingatlan, mind az ingó vagyon tulajdonjoga a házközösséget (*Hausgemeinschaft*) illette meg, és nem annak egyes tagjait. Ennek a közösségnek a családfő (*Hausvater*) és az ő leszármazói képezték részét. A *Hausvater* a házközösséghez tartozó vagyon felett élethosszig tartó hatalommal bírt, az ő halálával ezek a javak érintetlenül szálltak át a közösség életben lévő tagjaira.⁵ A szükségszerű öröklés volt így módon az öröklés egyetlen ismert formája.

A germán fejlődésben is mutatkozott igény azonban egy olyan jogi eszközre, mely biztosítja a vagyoni öröklést és a családi földek művelésének folytonosságát azoknál is, akiknek nincs leszármazójuk. A primitív kultúrák népeinél a gyermektelenek ezért sokszor az örökbe-fogadáshoz fordultak.

⁴ Eva María Polo Arévalo: Concepto y Naturaleza Jurídica de la Legítima en Derecho Sucesorio Español: Precedentes y Actualidad, Madrid, 2013., 335.p.

⁵ Lacruz-Berdejo J.L.–Sancho Rebullida, F.: Derecho de Sucesiones II. Ed., Bosch, Barcelona, 1973. 12.p.

A házközösségből kizárólag az összes tag megosztásra vonatkozó megállapodása alapján lehetett az örökséghez tartozó vagyonyhányadot elkülöníteni. Később pedig a családfő számára biztosították ezt a jogot a javak elosztása tekintetében, melyet egyoldalúan, akár gyermekei akarata ellenére is megvalósíthatott, bár mindegyikük örökrészére figyelemmel kellett lennie. Ezek a vagyonyhányadok többé-kevésbé egyenlőek voltak abban az időben, beleértve azt a részt is, melyre a családfő tarthatott igényt, ellenkező esetben nem lett volna érdekében a felosztás.

Ebből a gyakorlatból merült fel az a megoldás, hogy a családfőnek a házközösségből őt megillető rész fölött rendelkezési joga legyen, ez a „saját rész” pedig materializálódhatott, és élők közötti ügylet tárgya lehetett vagy halála esetére rendelkezhetett róla. Ezzel kezdődött a germán népeknél a végintézkedés útján való öröklés kialakulása.

Végül, bár konszolidálódtak az elképzelések a magántulajdon tekintetében, a primitív közösség emlékei nem merültek feledésbe. Az örökhagyó gyermekei továbbra is úgy tekintettek, hogy a családfő csak a saját részéről rendelkezhetett és halálával a leszármazók bizonyos, a régi közösséghez tartozó hányadra jogot formálhattak.

Az ezzel foglalkozó szerzők egyetértenek abban, hogy a saját rész (*propria portio*) intézményesítése és az arról való szabad rendelkezés terén az egyháznak befolyása volt. Prédikációkban, egyházi iratokban felhívták a hívők figyelmét az alamizna adásának keresztényi doktrínájára, és arra ösztönözték őket, hogy vagyonuk egy részéről a kegyes helyek számára rendelkezzenek.

A késő középkortól a fenti elvárások mellett néhány országban megjelent a szükségszerű öröklés egy továbbfejlesztett változata, egy fenntartás (*reservatio*) az örökség tekintetében. Ez arra szolgált, hogy a család érdekeit védje, elkerülendő, hogy a tradicionálisan a családi vagyonhoz tartozó vagyontárgyak szétszóródjanak. A fenntartott rész a várt javakra vonatkozó jogosultsággal szemben csak a család saját ingatlanvagyonára vonatkozott, az azokról szóló végrendeleti rendelkezések akadályaként manifesztálódott.

C) Spanyol jog

Feltételezhető, hogy a népvándorlások korának spanyol földjén hatályban lévő vulgarizált római jogban már létezett egy viszonylag tág végrendelezési szabadság. A vizigótok eredendően egy házközösségi szisztémát alkalmaztak, amikor az Ibériai félszigetre érkeztek az V. században. A Római Birodalommal már számos kapcsolatuk volt, és bizonyos jogintézményeket át is vettek tőlük, ilyen a végrendelet vagy az ajándékozás, mely fejlett kereskedelmi jogra utal. Ennek megfelelően a vizigót szabályozás nem a családi tulajdon rendszerét alkalmazta, hanem átmenetet képezett a római jogi és germán alapelvek között. A római jog kötelekrészre vonatkozó rendszerét tartalmazta az 506-ban életbe lépett *Lex Romana Visigothorum*, későbbi nevén *Breviarium Alaricianum*, mely kódexet a legyőztek és legyőzöttek egyaránt alkalmazták. *Chindaswinth* vizigót király (642-653) „*Dum inlicita*” törvényében a korábbi szabályozást módosítva hatályon kívül helyezte a halál esetére szóló rendelkezés szabadságát megengedő törvényi rendelkezést, és a gyermekek számára kötelekrészt biztosított, mértékét pedig négyötöd részben határozta meg. A kötelekrészi hányad több részre

tagolódt. Egyik részéről nem lehetett rendelkezni, a másik pedig a *mejora*, az örökrész növelésének része, mely a vagyon egytizedét tette ki. Az *Erwig* vizigót király által 681-ben véghezvitt reform az örökrész növelésének mértékét egytizedről egyharmadra emelte.

A reconquista alatt Hispániában a szabad rendelkezés joga nagyon korlátozott maradt az írott jogforrások és a területi, helyi szokásjogok döntő többségében. Ennek háttérben az ősi spanyol jog felélesztése is állhatott, különösen azon területeken, melyek alig romanizálódtak, illetve hozzájárult a primitív vizigót jog reneszánsza is.

A szabad rendelkezés joga viszont az egyház és a polgári gazdasági viszonyok fejlettsége hatására egyre inkább erősödésnek indult a magánjogban. Ez a szabadság kezdetben egyes vagyontárgyakat érintett, mint az úgynevezett *mortuario* (fegyverek, ruházat, lovak, gyakran egyéb termények)⁶, amely az egyház részére került átadásra önkéntes felajánlásként a hívők lelki üdvének érdekében és amelyről később relatíve szabadon lehetett rendelkezni. Ezt követően a rendelkezési szabadság meghatározott vagyoni hányadokra, vagy az összes ingóságra is kiterjedt, ebben szintén az egyházi befolyás fontossága érhető tetten.

A Navarrai Királyságban, illetve Ayala területén a végrendelezési szabadságra szintén lehetőséget biztosítottak, ez a szabadság először a szokásjogban, majd később az írott jogban is megjelent.

Kasztíliában a római-bizánci jog kevésbé gyökeresedett meg, itt a vizigót kötelekrész intézményét őrizték meg, mely a gyermekek számára négyötöd részt biztosított, azon belül egyharmad részre kiterjedően az örökrész növelésének lehetőségével (*mejora*). A korábbi széttagolt kasztíliai szokásjogi szabályokat fogta egybe a X. Alfonz kasztíliai király uralkodása alatt megalkotott *Fuero Real* törvénygyűjtemény (1255), amelyet később az 1505-ben kihirdetett *Leyes de Toro* erősített meg.

A középkori jogfejlődést követően először 1811-ben, a cádiz-i országgyűlésen merült fel a polgári jog kodifikálásának gondolata, a napóleoni kodifikációs áramlat követésének szándékával, de csak a zürös politikai helyzet normalizálódása után, 1851-ben Florencio García Goyena küldte el a kormány számára a megalkotott törvénytervezetet. Ezen dokumentum a Code Napoleon-on alapult, megtartotta azonban az esszenciális spanyol hagyományokat sok jogintézmény, így a kötelekrész tekintetében is, végül azonban a kezdeményezés zátonyra futott.

1880-ban éledt újra a kodifikációs szándék, és 1889-ben került elfogadásra a ma is hatályos *Código Civil*, mely a kasztíliai jogot vette alapul, és az egyes kiváltságokkal rendelkező területek saját írott és szokásjogának együttélését is elismerte. A kötelekrészre vonatkozó szabályozás tekintetében a Código Civil liberálisabb, mint a korábbi jogi szabályozás, de még mindig távol áll az egyes autonóm közösségekben hatályban lévő normák többségétől. Az elmélet úgy tartja, hogy a hatályos szabályozásban megfigyelhetők germán elemek (pl. Código Civil 808-809.§.), úgyszintén római jogi elemek is (pl. Código Civil 814-815.§), melyeket a kasztíliai jog olvasztott magába, és amelyek beemelésre kerültek a spanyol magánjogi törvénybe, ezek mellett a kodifikációs folyamat révén francia és olasz behatások is érvényesültek.

⁶ Lacruz-Berdejo J.L.-Sancho Rebullida, F.: Derecho de Sucesiones II. Ed., Bosch, Barcelona, 1973. 14.p.

A kötelesrész jogi természete – elméleti megközelítés

A spanyol jogelméletben gyakran merült fel annak igénye, hogy a kötelesrész természetének problémáját megoldják az egyedül üdvözítő válasz útján, melyet egymásnak ellentmondó tézisek közül kívántak kiválasztani. Ez a megközelítés azért helytelen, mert nem elegendő feltenni a kérdést, hogy vajon a kötelesrészre jogosult örökös-e vagy sem, részesül-e a hagyatéki vagyontól vagy annak értékéből, vagy szimplán az örökösrel szemben van-e kötelmi jogi igénye. Ezeket a kérdéseket, sőt számos más is fel lehet vetni, de nem elszigetelten, hanem egymással összefüggésben, és egyiket sem lehet megválaszolni egyetlen egyedül érvényes válasszal vagy abszolút értelemben. A történelmi hagyományok és a Código Civil rendelkezéseinek átmeneti változásai a különböző jogosultságok, kötelezettségek, jogorvoslati eszközök átfogó szövetét alkotják, melyek mindig annak a szolgálatában álltak, hogy a vérrokonok és a házastárs számára garanciát biztosítsanak a hagyatéki vagyontárgyakhoz való hozzáféréshez vagy annak értékéhez.

Pusztán elméleti síkon ténylegesen kétféle osztályozás lehetséges a kötelesrész rendszerére vonatkozóan.⁷

Az egyik felosztás a *kötelesrészre jogosultak jogosultságainak tartalmát* veszi alapul.

- a) Az egyik elméleti rendszerben a kötelesrészre jogosultat a törvény erejénél fogva az örökös jogállása illeti meg, méghozzá oly módon, hogy az örökhagyó halálának pillanatában a hagyatéki vagyon egy részének közvetlen és szükségszerű örökösévé válik.
- b) A másik hipotetikus rendszerben a kötelesrészre jogosult nem a törvény által nevezett örökös, hanem maga a törvény alapít kötelezettséget az örökhagyó számára, hogy a kötelesrészre jogosultat örökössé nevezze. Jelen alternatív megoldásban – a fentitől eltérően – az örökhagyó oldalán felmerülő kötelezettség formájában jelenik meg a kötelesrész, melyet azután vagy megtart, vagy sem. Ez a iustinianusi rendszer, melynek legfőbb sajátossága, hogy az örökössé nevezés kötelezettsége elmulasztásának szankciója majdnem erősebb jogokat keletkeztet, mintha a fenti szabályt betartotta volna az örökhagyó. Az anyagi mellőzhetetlenség ellenére mellőzött személy a törvényes öröklés rendjének érvényesülését követelheti, melynek során a kötelesrészét jóval meghaladó rész illelheti meg. (Pl. iustinianusi jogban a kisémmizett örökös *querela inofficiosa* testamenti útján nem csupán kötelesrészét, hanem teljes törvényes örökrészének kiadását követelhetette.⁸)
- c) Egy harmadik rendszerben a törvény kötelezné az örökhagyót, hogy támogassa a kötelesrészre jogosultat anélkül, hogy örökössé kellene őt tennie. A kötelesrészre jogosultnak jogosultsága van ahhoz, hogy az örökhagyótól valamit szerezzen, bármilyen jogcímen. Ezen az alternatíván belül további alrendszerek különböztethetők meg, melyek egyikében a kötelesrészre jogosult részére, ha az örökhagyó nem teljesíti a támogatásra vonatkozó kötelezettségét, kötelmi jogi igényt biztosítanak az örökösökkel szemben.

⁷ Lacruz-Berdejo J.L.–Sancho Rebullida, F.: Derecho de Sucesiones II. Ed., Bosch, Barcelona, 1973. 17.p.

⁸ Földi András–Hamza Gábor: A római jog története és institúciói, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996., 644. p.

A másik megoldási mód esetén, ha a kötelesrészt jogosult sérelmet szenvedne, garancia vagy részesítés illetné meg a hagyatéki vagyonra vonatkozóan.

- d) Végezetül elképzelhető egy olyan rendszer is, amelyben nem létezik a tulajdonképpeni kötelesrész, mint meghatározott rokonok részére szóló szükséges támogatás, hanem az örökgyógy rendelkezési szabadsága érvényesül azzal a kikötéssel, hogy a kötelesrészt jogosultokról említést kell tennie (formális kötelesrész).

A másik elméleti distinkció a *kötelesrészt jogosult jogosultságainak természetét* veszi alapul.

- a) A törvény a kötelesrészt jogosult számára a hagyatéki vagyon tekintetében örökös-társi jogokat biztosíthat közvetlenül, vagy mint szankció arra az esetre, ha az örökgyógy nem nevezné őt örökösévé. Ez az együttes jogosultság a hagyatéki osztályt megelőző állapotra vonatkozik, vagyis az összes vagyontárgyat magában foglalja, mely a hagyatéki tartozások kiegyenlítése után megmarad.
- b) A törvény jogosultságot vagy garanciális pozíciót biztosíthat a hagyatéki vagyon nézve (akár hagyatéki vagyontárgyakkal kell kielégíteni a kötelesrészt, akár nem), vagyis a kötelesrészt kielégítő megfelelő összegre van igénye a kötelesrészt jogosultnak. Ebben az esetben a kötelesrészt jogosult a hagyatéki vagyontárgyakkal kapcsolatban olyan helyzetbe kerül, hogy az említett vagyontárgyakra vonatkozó ügyintézésre lehetősege legyen, és a hagyatéki vagyon felosztását megakadályozhassa.
- c) Végül a kötelesrészt felfogható kötelmi jogi igényként is az örökösökkel szemben olyan pénzösszegre vonatkozóan, amely őt az ingyenes adományok betudásával megállapított hagyatéki vagyon értékének reá eső részére terjed ki.

A kötelesrészt jogosultak jogi pozíciójának konkretizálásakor a különböző elméletek a kötelesrészt természetéről eltérően vélekednek. Aki azt az álláspontot védelmezi, hogy a kötelesrészt minden esetben *pars hereditatis* (pl. *Dávila García*), az a kötelesrészt jogosultat örökös-ként értelmezi, aki azt állítja, hogy *pars bonorum* (pl. *González Palomino*), annak a kötelesrészt jogosult örökös-társ, ha pedig *pars valoris bonorum*-nak tekinti (pl. *Roca Sastre, Domínguez Luelmo*), akkor a kötelesrészt jogosultnak jogosultsága van egy meghatározott vagyoni értékre, melyet a hagyatéki vagyontárgyakkal kell kielégíteni. A *pars hereditatis, bonorum, valoris bonorum* elméletei a jogosultság tartalmának analiziséből indulnak ki annak érdekében, hogy a jogintézmény célját megismerjék. A kötelesrészt jogosult számára elismert jogosultság tartalma attól függ, hogyan milyen módon lehet azt kielégíteni. Egyes szerzők azonban abból indulnak ki, hogy a kötelesrészt jogi természete annak függvényében határozható meg, hogy kielégítése milyen dologgal történik.

Az elméletek többsége azt az álláspontot képviseli, hogy a kötelesrészt *pars bonorum*. *Lacruz Berdejo* szerint a kötelesrészt jogosult pozíciója a törvény által megengedett keretek között az örökgyógy akarata által meghatározott. Ezek a korlátok képezik a kötelesrészt jogosult jogosultságainak minimumát, melyről az örökgyógy nem rendelkezhet, annak érdekében, hogy ne szenvedjenek sérelmet a kötelesrészt jogosult jogosultságai.⁹

⁹ *María Mercedes Bermejo Pumar*: Legítimas, Instituciones de derecho privado Tomo V Sucesiones Volumen 3 Las atribuciones legales, Civitas, 2005. 149.p.

A Código Civil hatályos szabályai

A következőkben a fentebb felsorolt jogforrások közül a Código Civil (Cc.) hatályos szabályainak részletesebb ismertetésére kerül sor.

A spanyol polgári törvénykönyv a kasztíliai jogi szabályozást vette át a kötelesrész (*legítima*) és a sajátos kasztíliai jogintézmény, az örökrész növelése (*mejora*) tekintetében. A kötelesrészt Kasztíliában több írott jogforrás (Fuero Juzgo, las Partidas, el Fuero Real), és a különböző városok írott joga rendezte, a legfontosabb közülük kétségtelenül az 1505-ben keletkezett Leyes de Toro.

A kötelesrészt a Código Civil 806. §-a definiálja, mely szerint a kötelesrész az a vagyoni rész, melyről a végrendelkező nem rendelkezhet, mivel azt a törvény meghatározott örökösöknek tartja fenn, akiket ezért szükségszerű örökösöknek neveznek. A törvényi definíció a szükségszerű örökösök (*herederos forzosos*) kifejezést használja, utalva ezzel a kötelesrésztre jogosultakra vagy örökösökre, akik a kötelesrésztre igényt tarthatnak. Ez a meghatározás azonban nem teljesen pontos, hiszen a kötelesrésztre jogosultak a kötelesrészt nem csak örökösi minőségben szerezhetik meg, hanem hagyomány formájában vagy ajándékozás jogcímén is, ha azt az örökös életében szerezték. Erre világít rá a Código Civil 815. §-a, mely ekként rendelkezik: „A szükségszerű örökös, aki részére az örököség bármilyen jogcímen kevesebbet juttatott, mint ami kötelesrész címén megilletné, annak kiegészítését kérheti.”

Diez-Picazo és Gullón szerint a törvény ezen szakasza döntőnek minősül azon jogcím meghatározásában, amely alapján a kötelesrésztre jogosult a kötelesrészt megszerzi, mivel ez azt jelenti, hogy az örökös a kötelesrészt a kötelesrésztre jogosultnak úgy is juttathatja, hogy őt örökösévé nevezi, vagy részére hagyományt juttat, esetleg élők között ajándékoz, mely ajándékot be kell tudni és figyelembe kell venni a kötelesrész számításánál.¹⁰ A spanyol Legfelsőbb Bíróság (*Tribunal Supremo*) 2005. szeptember 28-án kelt ítéletében¹¹ kimondta, hogy a Código Civil kötelesrésztre vonatkozó rendelkezései az örököség szabad rendelkezési jogának korlátjaként jelennek meg annak érdekében, hogy kielégítsék meghatározott hozzátartozók jogosultságait örökségük megszerzésében a hagyatékhöz tartozó vagyoni javak tekintetében. Az 1992. évi október 23-án kelt ítélet¹² pedig úgy rendelkezett, hogy a kötelesrész kógens jogi normák által lefektetett korlátozás, mely ha limitált mértékben is, de kihatással van az élők közötti rendelkezés lehetőségére is.

A kötelesrésztre jogosultak

A Código Civilnek az 1981-es reformmal módosított 807. §-a kijelöli, hogy mely személyek minősülnek kötelesrésztre jogosultnak a spanyol polgári jogban. Ahogy a felhívott szakasz rendelkezik, szükségszerű örökösök: a) a gyermekek és leszármazók a szüleik és felmenőik

¹⁰ Diez-Picazo, L./Gullón, A.: Sistema de Derecho Civil Vol. IV. Tomo 2, Derecho de Sucesiones, 11a Edición, Madrid, 2012. 158.p.

¹¹ Sentencia del Tribunal Supremo (Sala de lo Civil) de 28 de septiembre de 2005

¹² RJ 1992\8090, Sentencia del Tribunal Supremo (Sala de lo Civil), de 20 octubre 1992

vonatkozásában; b) az előbbieik hiányában a szülők és felmenők a gyermekeik és leszármazóik vonatkozásában; c) az özvegy olyan formában és mértékben, ahogy e törvény rendelkezik.

Az elhunyt leszármazottai a vérszerinti és örökbefogadott leszármazókat is jelenti, mivel az örökbefogadott és leszármazói az örökbefogadó családjában ugyanazokat a jogokat élvezik, mintha vérszerinti leszármazók lennének. A fent említett jogosultak kötelelésre úgy határozható meg, mint a hagyaték egy részének tulajdonjogához való jogosultság, kivéve a túlélő házastársat, aki saját részét haszonélvezeti jog formájában szerzi meg.

A spanyol Polgári törvénykönyv kötelelési szabályai nem csak a kötelelés jogi természetére térnek el a magyar Ptk-tól, hanem abban is, hogy a kötelelést a Cc. további részekre bontja. A Cc. 808. § első két bekezdése szerint a gyermekek és leszármazók kötelelését annak a kétharmada képezi, melyet a szüleitől örökölnék. Az örökhagyó szülei azonban úgy rendelkezhetnek, hogy ezen kétharmad fele (tehát az egyik harmad) az örökrész növeléseként szolgáljon valamely gyermekük vagy leszármazójuk javára. A 808. § (4) bekezdése kimondja továbbá, hogy a maradék egyharmad részről az örökhagyó szabadon rendelkezhet. A fentiekből látható, hogy a Código Civil a hagyatékot három részre bontja, a szorosan vett kötelelés harmadára (*legítima estricta*), az örökrész növelésének harmadára (*mejora*) és a szabad rendelkezés harmadára (*tercio de libre disposición*). A leszármazottak kötelelését az első kétharmad képezi. Ha az örökhagyó halálának pillanatában a kötelelésre jogosultak köre szűkült, mivel ha valamelyik jogosult az örökhagyót megelőzően elhunyt, vagy nem kívánta saját részét, ez nem növeli a szabad rendelkezés harmadát, hanem a hagyaték azon százalékos hányada változik, melyre a megmaradt kötelelésre jogosultak igényt tarthatnak, valamennyiük vagyoni hányadát növelve. Ez a jog mely a kötelelésre jogosultak kötelelésének hányadát növeli a többiek hiányában, a növedékjog egyik eseteként jelenik meg.¹³

A kötelelés számítása

A kötelelés számításánál a Código Civil 818. §-a nem pusztán azokat a vagyontárgyakat veszi figyelembe, melyek az örökhagyó halálakor megvannak, ugyanis egyrésztől le kell vonni az örökhagyó adósságait és a hagyatéki terheket, másrésztől figyelembe kell venni az örökhagyó életében az általa juttatott betudandó ajándékokat, ingyenes juttatásokat, mivel ellenkező esetben rendkívül könnyű lenne kijátszani a kötelelést az ajándékozáson keresztül.¹⁴ A betudandó ajándékok tekintetében a Cc. 636. § kimondja, hogy a 634. § rendelkezésével szemben ajándékozás útján senki nem adhat vagy kaphat többet annál, mint ami végrendelet útján adható vagy szerezhető. Az ajándékozásnak azt a részét, mely ezt a hányadot meghaladja, figyelmen kívül kell hagyni.

¹³ Manuel Albaladejo García: Curso de Derecho Civil V. Derecho de Sucesiones, 9a Edición, Madrid, 2008. 378-379.p.

¹⁴ Díez-Picazo, L./Gullón, A.: Sistema de Derecho Civil Vol. IV. Tomo 2, Derecho de Sucesiones, 11a Edición, Madrid, 2012. 155.p.

A Código Civil 819. §-a meghatározza az ajándékok beszámításának rendjét, mely szerint a gyermekek részére juttatott ajándékot, ha az nem esik az örökrész növelésének (*mejora*) fogalmába, be kell számítani a kötelesrészükbe. A harmadik személyek részére adott ajándékot a szabad rendelkezés azon harmadába (*tercio de la parte libre*) kell beszámítani, amelyről az örökhagyó végakaratóban rendelkezhetett.

A kötelesrészre jogosultak részére juttatott ajándékokat bele kell számítani kötelesrészükbe. Ezen szabály alól kivételt képez, ha más volt az örökhagyó akarata, vagy azt nem kötelesrész jogcímén kapták, hanem az örökrész növelése (*mejora*) címén. Abban az esetben pedig, ha a kötelesrészre jogosult számára juttatott hányad meghaladja a hagyaték kétharmadát felölő, a spanyol jogirodalomban tág értelemben vett kötelesrésznek (*legítima larga*) nevezett részt, mely magában foglalja a szigorúan vett kötelesrész (*legítima*) és az örökrész növelésének (*mejora*) harmadait, akkor a juttatást be kell számítani az örökhagyó szabad rendelkezésére nyitva álló harmadba, már amennyiben arra a részre nem történt rendelkezés. Minden végrendeletben tett harmadik személyek részére szóló juttatást a szabad rendelkezésre nyitva álló részbe kell beszámítani. Ha a kötelesrész számítása során kiderül, hogy az örökhagyó a fent említetteket nem vette tekintetbe, akkor a korlátozást meghaladó rendelkezések vagy érvénytelenek lesznek vagy helyreigazításra kerül sor.¹⁵ Ha az ingyenes juttatásokat a törvény értelmében figyelmen kívül kell hagyni, vagy túllépik azt a részt, amelyről rendelkezni lehet, csökkenteni kell azokat a törvény szakaszainak megfelelően.

Manuel Albaladejo García felfogását követve kimondható, hogy az örökhagyó halálakor meglévő értékhez (*relictum*) hozzá kell számítani az örökhagyó életében juttatott ajándékokat (*donatum*). Egy értékbeli számításról van szó annak érdekében, hogy meg lehessen győződni arról, hogy a kapott és juttatott résszel a kötelesrészre jogosultak hozzájutnak-e az őket megillető hányadhoz. Ez nem jelenti azt, hogy a már elajándékozott vagyontárgyakat a hagyatéki vagyonhoz hozzá kellene adni, hogy újra elosszák azokat, hanem az ajándékozást úgy kell tekinteni, mint az örökhagyó által életében a kötelesrészre jogosultak részére teljesített részesítést. Azonban ha a megajándékozott részesedése meghaladja azt, ami részére adható, és a többi kötelesrészre jogosult kötelesrészét ez sérti, a többletet vissza kell származtatni a hagyatéki vagyonhoz. A többletet vagy az adott vagyontárgyat természetben kell visszaszolgáltatni, nem pedig az értékét kell megtéríteni, kivéve, ha az adományozott vagyontárgy már nincs meg.

A Código Civil nem tartalmaz speciális rendelkezéseket a hagyomány betudására vonatkozóan, ám a 828. §-ból kitűnik, hogy a gyermek vagy leszármazó részére szóló hagyományt az örökrész növelésének kell tekinteni, ha az nem fér bele a szabad rendelkezés részébe.¹⁶

¹⁵ *Manuel Albaladejo García*: Curso de Derecho Civil V. Derecho de Sucesiones, 9a Edición, Madrid, 2008. 398-400.p.

¹⁶ *Diez-Picazo, L./Gullón, A.*: Sistema de Derecho Civil Vol. IV. Tomo 2, Derecho de Sucesiones, 11a Edición, Madrid, 2012. 170.p.

A kötelesrész mértéke

A Código Civil 818. §-a szerint a kötelesrész számításánál az alábbi hányadokat kell figyelembe venni:

- 1) A gyermekek és leszármazók kötelesrésze a hagyaték tiszta értékének kétharmadát teszi ki, melyből az egyik harmad az örökhagyó rendelkezésére áll abból a célból, hogy valamelyikük örökrészét növelje. A tág értelemben vett kötelesrész (*legítima larga*) tehát kétharmadnak felel meg, a szigorúan vett kötelesrész (*legítima estricta*) pedig egyharmad, ha a másik harmad az örökrész növelésére szolgál (*mejora*, 808. §).
- 2) Gyermekek és leszármazók hiányában a kötelesrésze jogosultak az örökhagyó szülei. A szülők kötelesrésze fejenként egyenlő arányban oszlik meg közöttük, ha azonban valamelyikük elhalálozott volna, az ő része a túlélő szülőre száll át. A szülők kötelesrészét úgy kell számításba venni, hogy az a gyermekektől, leszármazóktól megörökölt hagyaték fele, kivéve, ha túlélő házastárs is maradt, mely esetben a szülők és felmenők kötelesrésze a hagyaték az egyharmada.

Ha az örökhagyó után nem maradtak szülők, viszont távolabbi felmenők igen, akkor az anyai és apai ág között egyenlő részben kell a kötelesrészt megosztani. Ha pedig a felmenők eltérő rokoni fokban állnak, akkor az örökhagyóhoz közelebbi rokoni fokban álló ágat illeti az egész rész (Cc. 810. §).

- 3) A túlélő házastárs kötelesrészén a hagyaték meghatározott hányadára vonatkozó haszonélvezeti jogot kell érteni. *Diez-Picazo* és *Gullón* szavaival élve a túlélő házastársnak törvényes jogcíme van a tulajdonjog korlátolt dologi jogára. A túlélő házastárs kötelesrésze annak függvényében változik, hogy gyermekekkel, leszármazókkal, felmenőkkel vagy más örökösökkel együtt örököl-e.¹⁷ A Código Civil 834. §-a e tekintetben úgy rendelkezik, hogy azt a házastársat, aki házastársa halálának pillanatában ténylegesen vagy bírói határozat alapján nem él külön az örökhagyótól, amennyiben gyermekekkel vagy leszármazókkal együtt örököl, haszonélvezeti jog illeti meg azon a harmadon, mely az örökrész növelésére szolgál. Leszármazók hiányában, amennyiben felmenők maradtak, a túlélő házastársat a hagyaték fele részén illeti meg a haszonélvezeti jog (Cc. 837. §). A Código Civil 838. §-a értelmében leszármazók és felmenők hiányában a túlélő házastársat a hagyaték kétharmad részén illeti meg a haszonélvezeti jog.

A kötelesrész megfizetése

Végrendeleti juttatás esetén a kötelesrész kielégítésére a hagyatékhhoz tartozó vagyontárgyak szolgálnak a Cc. 806. § alapján, kivételes eseteket leszámítva. A spanyol polgári törvénykönyv 1981. május 13-ai módosítását követően a kötelesrész pénzbeli kielégítésének

¹⁷ *Diez-Picazo, L./Gullón, A.: Sistema de Derecho Civil Vol. IV. Tomo 2, Derecho de Sucesiones, 11a Edición, Madrid, 2012. 158.p.*

a lehetősége is megjelent a Cc. 841-847. §§-okban. Bár a jogelmélet döntő mértékben a kötelesrészt *pars bonorum*-nak tekinti, és ennek értelmében a nevezett örökösnek a kötelesrészt jogosultat a hagyaték tárgyát képező vagyontárgyakkal és követelésekkel kell kielégíteni, mégis lehetőség van a kötelesrész pénzben való megfizetésére. Bizonyos esetekben lehetőség van arra is, hogy a hagyaték tárgyait képező vagyontárgyokról lemondjanak meghatározott szükségszerű örökösök javára annak fejében, hogy a többiek a kötelesrészt a hagyaték körén kívüli készpénzzel elégték ki.¹⁸

A törvény azt is lehetővé teszi, hogy a túlélő házastárs haszonélvezeti jogát megváltsák. Ennek fényében mondja ki a Código Civil 839. §-a, hogy az örökösök a túlélő házastárs haszonélvezeti jogát ki tudják elégíteni, ha számára életjáradékot biztosítanak, illetve meghatározott javak hozamával vagy meghatározott pénzüsszeggel, feltéve, hogy kölcsönös egyetértés van a felek között, vagy ennek hiányában jogerős bírói döntés határoz a kérdésben. Mindaddig, amíg a fentiek nem realizálódnak, a hagyatékhoz tartozó valamennyi vagyontárgy a túlélő házastárs kötelesrésze megváltásának kielégítésére szolgál.

Elképzelhető, hogy a törvényes részt meghaladó ajándékozások helyreigazításának következményeként a kötelesrészt jogosult kötelesrészét pénzben, és nem természetben kapja meg. További lehetőség a Cc. 829. §-ban érhető tetten, mely kimondja, hogy az örökrész növelését meghatározott dologgal lehet megtenni. Ha pedig ennek az értéke meghaladja az örökrész növelésére szolgáló harmadot –, és az így juttatásban részesített saját, szűk értelemben vett kötelesrészét, akkor a különbözetet köteles a többi érdekelt részére pénzben megtéríteni. A Código Civil 1056. §-a pedig megteremti a lehetőségét a kötelesrész pénzben történő kielégítésére abban az esetben, ha egy tőkeegyesítő társaságban a kizárólagos irányítás fenntartása ezt indokoltá teszi.

A kötelesrész védelme, érinthetlensége

Diez-Picazo és *Gullón* felfogásában a kötelesrészt jogosultak jogainak átfogó védelme azt jelenti, hogy a kötelesrész kielégítését szolgáló vagyoni juttatásoknak minden tehertől mentesnek kell lenniük.¹⁹ Így rendelkezik a Código Civil 813. §-a, amikor kimondja, hogy az örökös nem foszthatja meg az örökösöket kötelesrészüktől, kivéve azokat az eseteket, melyeket a törvény kifejezetten meghatároz. Nem lehet megterhelni a kötelesrészt, sem valamilyen feltételhez kötni, helyettest kijelölni, kivéve a 808. §-nak a túlélő házastárs özvegyi haszonélvezeti jogával kapcsolatos rendelkezéseit a jogerős bírói ítélettel cselekvőképtelennek minősített gyermekekre vagy leszármazókra vonatkozóan.

A Cc. 816. §-a kimondja, hogy semmis mindenféle lemondás és átruházás a jövőben esedékessé váló kötelesrész vonatkozásában a szükségszerű örökösök és aközött, aki a kötelesrész kielégítéséért felelős, és az előbbieket követelhetik az utóbbi elhalálása esetén, viszont azt be kell tudniuk a kötelesrészükbe, amit a lemondás vagy átruházás útján szereztek.

¹⁸ *Nuñez Nuñez, M.*: La sucesión intestada de los parientes colaterales., Ed. Dykinson, Madrid, 2007. 52.p.

¹⁹ *Diez-Picazo, L./Gullón, A.*: Sistema de Derecho Civil Vol. IV. Tomo 2, Derecho de Sucesiones, 11a Edición, Madrid, 2012. 180.p.

Ha a kötelesrész terheléssel kerül átadásra, a terhet olyannak kell tekinteni, mintha az nem létezne.

Az örökhatyó csak a törvény által kifejezetten megengedett esetekben érintheti a kötelesrész, ezek pedig a jogszerű kitagadás esetei. Ahogy a Cc. 813. § azt a 848. §-ra tekintettel kimondja, kitagadásra csak a törvény által kifejezetten meghatározott esetekben kerülhet sor.²⁰ A Código Civil különbséget tesz jogszerű és jogellenes kitagadás között. Az utóbbi esetkörből kiemelésre érdemesek azok a tényállások, mikor a kitagadásra annak okának megjelölése nélkül kerül sor, vagy amely olyan okból történik, melyet a spanyol polgári törvénykönyv nem ismer.²¹

A jogszerű kitagadáshoz az alábbiak szükségesek:

- 1) Arról végrendeletben rendelkezzenek.
- 2) Meg kell jelölni az okát, amely miatt sor kerül rá.
- 3) Az ok a törvény által meghatározott legyen.
- 4) Amennyiben a kitagadott tagadja az ok bizonyosságát, azt az örökösöknek kell bizonyítaniuk.
- 5) Ne kerüljön sor megbocsátásra a sértő és sértett fél között.²²

Jogszerű kitagadásra a következő okokból kerülhet sor:

Elsősorban az érdemtelenység 756. §-ban szabályozott eseteiben, melyek beemelésre kerültek a kitagadást meghatározó 852. §-ba.²³

Ennek megfelelően érdemtelenység okán jogszerűen kitagadhatók:

- ◆ A szülők, akik magukra hagyják, prostituálják vagy megrontják gyermekeiket.
- ◆ Akit jogerős bírósági ítélettel elítéltek azért, mert az örökhatyó vagy annak házastársa, leszármazója, felmenője életére tört. Ha az elkövető szükségszerű örökös, elveszíti a kötelesrészre való jogosultságát.
- ◆ Aki az örökhatyót olyan bűncselekmény elkövetésével vádolja meg, melyre a törvény szabadságvesztés büntetés kiszabását rendeli, amennyiben a vád alaptalannak bizonyul.
- ◆ Aki fenyegetéssel, megfélemlítéssel vagy erőszakkal az örökhatyót végrendelet tételére vagy megváltoztatására kényszeríti.
- ◆ Aki mást a fenti módokon megakadályoz végrendelet tételében.

Másodsorban a 853. §-al összhangban a gyermekek és leszármazók kitagadásának jogszerű okai a 756. §-ban foglaltak, továbbá a következő esetek:

- ◆ Aki törvényes indok nélkül megtagadja szülője vagy felmenője tartását.
- ◆ Aki tettelesen vagy verbálisan az örökhatyót súlyosan sérti.

²⁰ Manuel Albaladejo García: Curso de Derecho Civil V. Derecho de Sucesiones, 9a Edición, Madrid, 2008. 389-390.p.

²¹ Delgado Juega, L.: Reflexiones en torno a la desheredación, preterición y registro en el derecho común, en la obra colectiva Libro homenaje al Profesor Manuel Albaladejo García Vol I, Ed. Universidad de Murcia, 2004. 1194.p.

²² Manuel Albaladejo García: Curso de Derecho Civil V. Derecho de Sucesiones, 9a Edición, Madrid, 2008. 394.p.

²³ Beato de Palacio, E.: La indignidad para suceder: causas de desheredación, en la obra colectiva Raíces de lo ilícito y razones de licitud.: Fundamentos de conocimiento jurídico, Ed. Dykinson, Madrid, 2010. 102.p.

Harmadsorban a 854. §-al összhangban a szülők és felmenők kitagadásának jogszerű okai a 756. §-ban foglaltak és a következők:

- ♦ A szülői felügyelet 170. §-ban foglaltak miatti megszüntetése esetén.
- ♦ Aki törvényes indok nélkül megtagadja gyermeke vagy leszármazója tartását.
- ♦ A szülők valamelyike a másik életére tört, feltéve, hogy a cselekmény nem került megbocsátásra a másik részéről.

Negyedsorban a 855. §-al összhangban a házastárs kitagadásának jogszerű okai a 756. §-ban foglalt esetek, valamint a következők:

- ♦ Aki súlyosan vagy visszatérő módon házastársi kötelezettségét nem teljesíti.
- ♦ A szülői felügyelet 170. §-ban foglaltak miatti megszüntetése esetén.
- ♦ Aki törvényes indok nélkül megtagadja gyermeke vagy házastársa tartását.
- ♦ Aki a végrendelező házastárs életére tört, feltéve, hogy a cselekmény nem került megbocsátásra a másik részéről.

A kitagadásra tehát csak a végrendeleti öröklés esetén kerülhet sor és követelmény, hogy az magában a végrendeletben nyerjen kifejezést az indok megjelölésével. A kitagadás azzal a jogkövetkezéssel jár, hogy a szükségszerű örökös elveszíti kötelelésre jogosulti pozícióját, ám az ő gyermekei és leszármazói a helyébe lépnek és megőrzik a kötelelésre való jogosultságukat, ahogy arról a Código Civil 857. §-a rendelkezik.²⁴ A sérelem okozójának és elszenvedőjének kibékülése a kitagadás következményeit hatálytalanná teszi.

Ha a kötelelésre jogosult kevesebbet kap annál, mint ami neki törvény szerint járna, akkor a Código Civil 815. §-ának rendelkezése alapján annak kiegészítését kérheti. *Vallet de Goytisolo* kiáll amellett, hogy a kötelelés kiegészítése iránt indított kereset *in rem* hatályú, vagyis az ellen a személy ellen lehet indítani, aki a vagyontárgyat birtokolja.²⁵ A keresetnek nem az a célja, hogy az örökösnevezést vagy magát a végrendeletet érvénytelennek nyilvánítsa, hanem az, hogy más juttatások tartalmát csökkentse annak érdekében, hogy a kötelelés kiegészítésre kerüljön.²⁶ Ezt a kiegészítést azoktól a nevezett örökösöktől lehet kérni, akiknek az örökös nagyobb hányadot juttatott a hagyatékából, mint amit a szabad rendelkezésre nyitva álló egyharmad rész megenged. Ha ezen a módon nem lehet elérni a kiegészítést, akkor azt a hagyományok, ajándékozások csökkentése útján kell megvalósítani.²⁷ A Código Civil meghatározza ezen helyreigazításnak a sorrendjét is. Elsősorban azokat a végrendeleti rendelkezéseket kell csökkenteni, melyek nem kötelelésre jogosultak javára száltak. Amennyiben ez nem elégséges a kötelelés kiegészítéséhez, akkor az ajándékokat kell csökkenteni a szükséges részben a korábban ajándékozott dolgok felől a régebben

²⁴ *Martín Jimenez, C.M./Martín Jimenez, J.J.*: Teoría y práctica del ejercicio de las acciones civiles, 1a Edición, Ed. Lex Nova. Valladolid, 2010. 1237.p.

²⁵ *Vallet de Goytisolo, J.*: Limitaciones de derecho sucesorio a la facultad de disponer: Las Legítimas, Vol II, Ed. Instituto Nacional de Estudios Jurídicos, 1974. 1031.p.

²⁶ *Torres García, T.F./ Domínguez Luelmo, A.*: La legítima en el Código Civil (I.) En la obra colectiva Tratado de legítimas. Ed. Atelier, Barcelona, 2012. 51.p.

²⁷ *Diez-Picazo, L./Gullón, A.*: Sistema de Derecho Civil Vol. IV. Tomo 2, Derecho de Sucesiones, 11a Edición, Madrid, 2012. 179.p.

ajándékozott dolgok felé haladva.²⁸ A kötelesrészre jogosult által indított kereset alapja azoknak a végrendeleti rendelkezéseknek a korlátozása, melyek sértik a kötelesrészt. Ennek megfelelően a Cc. 815. §-nak alapvető küldetése van: egyrésztől kizárja, hogy a kötelesrész mértékét el nem érő juttatást mellőzésnek (*preterición*) lehessen tekinteni, másrésztől jogalapját képezi a kötelesrész jogosultja által indított keresetnek a Cc. 817. §-ban foglalt eljárást követve, végső soron pedig az ajándékok csökkentésének alapjául szolgál.²⁹

Ezekkel a megfontolásokkal összefüggésben és a kötelesrész érinthetlenségének kifejeződéseként a törvény 814. §-a kifejezetten kitér a mellőzés intézményének (*preterición*) szabályozására. A rendelkezés nem ad definíciót a mellőzéssel kapcsolatban, csupán joghatásainak meghatározására szorítkozik. *Diez-Picazo* és *Gullón* a mellőzésre és a kötelesrészre vonatkozó normaanyagból azt a következtetést vonják le, hogy a szándékosan történő mellőzés a szükségszerű örökös kihagyása a részesítésből annak ellenére, hogy az örökhagyónak tudomása van létezéséről. Mivel azonban a kötelesrész bármilyen címen kielégíthető, az is szükséges, hogy a szükségszerű örökös ne kapjon semmit az örökhagyó életében. A szükségszerű örökös mellőzése szándékosnak tekintendő, ha az örökhagyónak tudomása van annak létezéséről –, és téves vagy nem szándékos akkor, ha az örökhagyó a végrendelet alkotásakor bár tud létezéséről, de kötelesrészre jogosultként tévesen nem veszi figyelembe, vagy nem is tud a létezéséről.

Azon vélelem alapján, hogy a mellőzöttek gyermekek vagy leszármazók a 814. § (2) bekezdése a következő joghatásokat rögzíti:

- 1) Ha mindegyikük mellőzöttek minősül, a végrendelet vagyoni rendelkezéseit érvénytelennek kell tekinteni.
- 2) Egyéb esetekben érvénytelen lesz az örökösnevezés, de érvényesek lesznek a meghagyások és az örökrész növelése, amelyeket bármilyen jogcímen rendeltek, feltéve, hogy azok nem hatálytalanok. Amennyiben a túlélő házastársat nevezik örökössé, csak akkor lesz érvénytelen ez a rendelkezés, ha az a kötelesrészt sérti.

A Código Civil a 814. § (4) bekezdésében szabályozza azt a tényállást, ha valamennyi mellőzött szükségszerű örökös az örökhagyó előtt elhalálozik, ebben az esetben a végrendelet hatályosnak minősül. Ugyanezen szakasz harmadik bekezdése a leszármazó olyan leszármazójára utal, aki nem lett mellőzve –, és úgy rendelkezik, hogy ha a felmenő hagyatékából ez a személy részesül, ő maga nem minősül mellőzöttnek.³⁰ *Albaladejo* ragaszkodik ahhoz a nézethez, hogy mellőzésről van szó, ha a kötelesrészre jogosult nem kapott semmit, azonban ha valamilyen juttatásban részesült, még ha nem is éri el az a kötelesrészének mértékét, azt nem lehet mellőzésnek tekinteni és a kötelesrészének kiegészítését kérheti.³¹

28 *Manuel Albaladejo García*: Curso de Derecho Civil V. Derecho de Sucesiones, 9a Edición, Madrid, 2008. 390.p.

29 *Diez-Picazo, L./Gullón, A.*: Sistema de Derecho Civil Vol. IV. Tomo 2, Derecho de Sucesiones, 11a Edición, Madrid, 2012. 179-180.p.

30 *Diez-Picazo, L./Gullón, A.*: Sistema de Derecho Civil Vol. IV. Tomo 2, Derecho de Sucesiones, 11a Edición, Madrid, 2012. 182.p.

31 *Manuel Albaladejo García*: Curso de Derecho Civil V. Derecho de Sucesiones, 9a Edición, Madrid, 2008. 392.p.

A leszármazók kötelesrésze és az örökrész növelésének jogintézménye

Diez-Picazo és *Gullón* hangsúlyozzák, hogy a leszármazók kötelesrészi igénye az örökhagyóval való rokoni fok távolsága által meghatározott, ám ennek ellenére a leszármazó örökhagyó előtti elhalálozása esetén az ő örökhagyóhoz legközelebbi fokú leszármazói köteles-részre jogosultakká válnak. A törzs, mely az örökhagyót megelőzően elhalálozott leszármazókat foglalja magában, megszerzi mindazt, mely az elhalálozottnak kötelesrész címén megillette volna, és ezek a leszármazók egymás között fejenként egyenlő részekben részesülnek abból. A hagyatékából érdemtelenység vagy kitagadás miatt való kiesés azzal a következménnyel jár, hogy az érdemtelen vagy kitagadott személy leszármazói a kötelesrészre jogosult jogállását veszik fel (Cc. 857. §). Abban az esetben viszont, ha a kötelesrészre jogosult leszármazó visszautasítja kötelesrészét, az ő leszármazói nem szerzik meg a kötelesrészre jogosult jogállását. A Código Civil 985. § (2) bekezdése ugyanis úgy rendelkezik, hogy ha a visszautasított rész a kötelesrész volt, akkor azt az örökösök öröklik meg saját jogukon, és nem növedékjog jogcímén.³²

Az örökrész növelése (mejora)

A korábbiakban vázoltak szerint a Código Civil a hagyatékot három részre bontja, a szorosan vett kötelesrészi harmadra (*legítima estricta*), az örökrész növelésének harmadára (*mejora*) és a szabad rendelkezés harmadára (*tercio de libre disposición*). A leszármazottak kötelesrészét az első két harmad képezi. Ebből az örökrész növelésének intézménye – mely nem összekeverendő a magyar jogban ismert növedékjoggal – egyedi jellegű, és a kasztíliai jogban gyökeresik, amelyet a Leyes de Toro szabályozott részletesen.³³

Az örökrész növelésének (mejora) alanyai

A Código Civil 823. §-a szerint az apa vagy az anya rendelkezhetnek az örökrész növelésének intézményén keresztül egy vagy több gyermekük vagy leszármazójuk javára, legyenek azok akár vérszerintiek, akár örökbefogadottak, mégpedig a kötelesrész kielégítésére szolgáló két-harmadból az egyik harmad erejéig, mely összhangban van az imént taglalt 808. § szabályozásával.

Az evidens, hogy az örökrész növelését szolgáló rész juttatója az örökhagyó, míg az abban részesítettek - ahogy az a 823. §-ból levezethető - az örökhagyó gyermekei vagy leszármazói. A fő probléma ezzel kapcsolatban az a kérdés, hogy vajon van-e lehetőség az örökrész növelését szolgáló részt olyan leszármazó javára juttatni, aki távolabbi rokoni fokban

³² *Diez-Picazo, L./Gullón, A.: Sistema de Derecho Civil Vol. IV. Tomo 2, Derecho de Sucesiones, 11a Edición, Madrid, 2012. 154.p.*

³³ *González y Serrano, J.: Comentario histórico, crítico y jurídico a las Leyes de Toro. Obra póstuma. Tomo II., Madrid, 1876.p.*

áll az örökhatárral, miközben annak szülei vagy felmenői életben vannak. A Código Civil ugyanis közvetlenül nem rendezi a kérdést. A spanyol polgári jog története ismeri ezt a lehetőséget, és ebbe az irányba hajlik a spanyol jogelmélet döntő többsége és a joggyakorlat is a spanyol Legfelsőbb Bíróság 1903. december 19-ei emblematikus döntése óta. Ezen álláspont alátámasztására szintén felhívhatók a Legfelsőbb Bíróság 1989. december 26-ai és 1991. november 22-ei határozatai³⁴, mely döntések szintén elismerték annak a lehetőségét, hogy a nagyszülő az unoka örökrészének növeléséről rendelkezzen annak ellenére, hogy gyermeke életben van.

Albaladejo kifejti, hogy a szűk értelemben vett kötelesrész harmadát annyi egyenlő részre kell osztani, ahány vérszerinti vagy örökbefogadott gyermek létezik és fejenként egyenlő részben oszlik el azok között, akik valamelyik kiesése folytán arra jogosultak. Az örökrész növelésének harmada ezeket a gyermekeket, illetve leszármazókat illeheti meg, ám anélkül, hogy egyénileg annak meghatározott részére lenne igényük. Ezzel szemben a szülőnek lehetősége van arra, hogy közöttük azt tetszése szerint elossza, akár egyenlő, akár egyenlőtlen részekben, vagy olyan formán, hogy csak valamely gyermek vagy leszármazó részesül a juttatásban. Amennyiben pedig a szülő a meiorát kitevő egyharmadot részben vagy egészben valamelyik gyermeke részére rendeli, a többlet egyenlő részekben a többiek között fog megoszlanı oly módon, hogy mindegyik a szűk értelemben vett kötelesrész harmadából a rá jutó részt fogja kapni. Ha a szülő az örökrész növelésének harmadát nem meríti ki, ez a rész – melyről nem rendelkezett – nem az örökrész növelésének jogcímén, hanem kötelesrész jogcímén kerül az azt megszerző tulajdonába. A szülő szintén tudja növelni annak a leszármazónak az örökrészét, aki nem lenne kötelesrészre jogosult (pl. annak az unokának a részét, akinek a szülője életben van), illetve arra is lehetősége van, hogy a leszármazó örökrészét a szabad rendelkezés harmadával növelje, mivel az örökrész növelésére nemcsak az arra szolgáló harmad áll rendelkezésre, hanem a szabad rendelkezés harmada is.³⁵

Az általánosan bevett jogfelfogás azt tartja, hogy a meiora, az örökrész növelésének harmada az úgynevezett tág értelemben vett kötelesrész részét képezi. Ebből következően annak jogi sorsát osztja azzal az egyetlen különbséggel, hogy az örökhatár rendelkezhet róla. Az előzőekből következően nem alapítható rá tehát teher, nem lehet feltételhez kötni vagy helyettesítést kikötni. *Díez-Picazo* és *Gullón* úgy vélik, hogy az örökrész növelésének intézménye egy a gyermekek és leszármazók kötelesrészét képező kétharmadba beszámítható rendelkezést testesít meg. Ha valamelyik szülő nem él ennek a harmadnak a felhasználásával, akkor nem lehet az örökrész növelésének harmadáról beszélni, csak a kötelesrész kétharmadáról, mint tág értelemben vett kötelesrésztől, melyek a kötelesrészt szabályozó normáknak alávetettek. Ellenben, ha élnek az örökrész növelésére szolgáló harmad felhasználásával, akkor a szűk értelemben vett kötelesrész a hagyaték egyharmadát jelenti, és az örökhatár az örökrész növelésére szolgáló harmadra nem alapíthat terhet a 824. § rendelkezésének megfelelően.

³⁴ Sentencia del Tribunal Supremo (Sala de lo Civil) de 26 de diciembre de 1989 és Sentencia del Tribunal Supremo (Sala de lo Civil) de 22 de noviembre de 1991.

³⁵ *Manuel Albaladejo García*: Curso de Derecho Civil V. Derecho de Sucesiones, 9a Edición, Madrid, 2008. 380.p.

A Código Civil 825. §-a szerint nem lehet az örökrész növelésének tekinteni semmilyen élők között létrejött ajándékozást azon gyermekek vagy leszármazók részére, akik szükségszerű örökösnek minősülnek, ha az örökhagyó nem nyilvánította ki az erre vonatkozó határozott akaratát. A fenti rendelkezés értelmezése jogelméleti és joggyakorlati ellentmondásokat szült hosszú időn keresztül. *Albaladejo* azt magyarázza, hogy bár a spanyol polgári törvénykönyv gyakran azt a benyomást kelti, hogy az örökrész növelésének intézményét akkor lehet annak tekinteni, ha az örökhagyó kifejezetten ezt a kifejezést használja, de ez téves elképzelés, mert minden rendelkezést az örökrész növelésének kell tekinteni, ha ez volt a rendelkező kívánsága és az nem fér bele a kedvezményezett szűk értelemben vett kötelesrészének harmadába. Véleménye szerint lehetséges az örökrészt növelni az örökrész növelésének harmada és a szabad rendelkezés harmada terhére is, viszont a törvénynek megfelelően ahhoz, hogy valamely rendelkezést az örökrész növelésének lehessen tekinteni, arról kifejezetten szólni kell. Ilyen esetben azonban nem arról van szó, hogy ez nem az örökrész növelésének minősül, hanem arról, hogy az nem az örökrész növelésének harmada, hanem a szabad rendelkezés harmada terhére megvalósított örökrész növelést jelent.³⁶

Vallet de Goytisolo úgy véli, hogy amikor a 825. § megköveteli, hogy kifejezetten az örökrész növeléséről szóljanak, az nem azt jelenti, hogy kifejezetten ezt a szót alkalmazzák, hanem hogy félreérthetetlenül tartalmazza az örökrész növelésének szándékát, még ha az más formában kerül is kifejezésre.

A régebbi joggyakorlat azt a felfogást követte, hogy az előírás a vagyontárgyról való rendelkezés során megköveteli az örökrész növelésének megemlítését. Ezt az értelmezést azonban felülírta a jelenlegi joggyakorlat, ami a 825. §-t úgy tekinti, hogy amit a norma megkövetel, az az örökhagyó akaratának világos volta, nem pedig a *mejora* kifejezés szükségszerű alkalmazása, ahogy az a spanyol Legfelsőbb Bíróság 1982. június 18-án kelt határozatából³⁷ is kitűnik.

Az örökrész növelésének tárgya

A *mejora* tárgyáról a Código Civil 829. és 832. §-a rendelkezik, melyből az előbbi utal arra, hogy az örökrész növelését meghatározott dolog formájában lehet megjelölni. Ha ennek értéke meghaladja az örökrész növelésének harmadára kijelölt és a kötelesrésznek az örökrész növelésében részesített személyre eső hányadára vonatkozó részt, ez a személy köteles megtéríteni a különbözetet a többi érdekelt részére készpénz formájában. A jogelmélet ismeri az örökrész növelésének mennyiségi formáját azokra az esetekre utalva, amikor az örökhagyó valamely kötelesrészre jogosult számára meghatározott mennyiségű pénzesz-szeg átadását rendeli. Az elméletek többsége ezt a juttatást kötelmi hagyománynak tartja.

López Jacoiste felfogásában a törvény 829. §-a magában foglalja mind a részesedés formájában történő örökrész növelését meghatározott dolog kijelölésével, mind az örökrész növelését

³⁶ *Manuel Albaladejo García*: Curso de Derecho Civil V. Derecho de Sucesiones, 9a Edición, Madrid, 2008. 381.p.

³⁷ Sentencia del Tribunal Supremo (Sala de lo Civil) de 18 de junio de 1982

meghatározott dolog formájában a részesedés megjelölésével.³⁸ *De la Cámara* azon a véleményen van, hogy mivel meghatározott dologról van szó, habár mindig egy dologi hagyományra állunk szemben a 768. § alapján, ám nem létezik akadálya annak, hogy a 829. § kerüljön alkalmazásra az ajándékozás vagy öröklés jogcímén megvalósított örökrész növelésére. Az örökhagyó akaratán múlik annak meghatározása, hogy a meghatározott dolog útján realizált örökrész növelését speciális és meghatározott dologra vonatkozó hagyománynak kell-e tekinteni.

A törvény 832. §-a a részesedés formájában történő örökrész növeléséről szól, amikor kimondja, hogy amennyiben az örökrész növelése nem meghatározott dolog kijelölése formájában valósul meg, akkor azt a hagyatékhoz tartozó vagyontárgyakkal kell kielégíteni, figyelembe véve az 1061. § és 1062. § rendelkezéseit, miszerint törekedni kell a vagyontárgyak örökösök közötti egyenlő elosztására, vagyis a hagyatéki osztály rendes szabályait kell követni. *Domínguez Luélmo* véleménye szerint, ha az a dolog, mely az örökrész növelésére szolgál, kimeríti a hagyatéki vagyon egészét, az így részesített örökösnek kell tekinteni, és felel a hagyatéki tartozásokért.

Az örökrész növelésére vonatkozó jogosultság delegálása

A Código Civil 830. §-ában szentesíti a meiorára vonatkozó jogosultság személyhez kötöttségét, mint általános szabályt, mikor úgy rendelkezik, hogy az örökrész növelésére vonatkozó jogosultságot nem lehet átruházni. Ezt követően a törvény 831. §-a (melyet módosított a cselekvőképtelen személyek vagyona védelméről szóló 41/2003-as törvény) az általános szabály alóli jelentős kivételt határoz meg, amikor kimondja: az előző szakasz rendelkezése ellenére a házastárs részére végrendeletben a jogosultságok átruházhatók annak érdekében, hogy az örökhagyó elhalálozása esetén a közös gyermekek és leszármazók örökrészét növelheti a szabad rendelkezés harmada terhére, részükre konkrét vagyontárgyakat juttathat vagy ítéltet oda bármilyen jogcímén. Ezeket az örökrész növeléseket, juttatásokat a házastárs egy vagy több, egyidejű vagy egymást követő cselekményével valósíthatja meg. Ha az ezek elvégzésére való jogosultság a házastárs részére nem került megjelölésre a végrendeletben, vagy az örökhagyó nem jelölt ki határidőt azokkal kapcsolatban, akkor a hagyatéki megnyíltától vagy a közös gyermekek közül az utolsónak a nagykorúvá válásától számított két éven belül van erre lehetőség.³⁹ A joggyakorlat fenntartja az elvet, hogy a fent részletezett 831. §-t a 830. §-ban foglalt alóli kivételnek kell tekinteni, a főszabály tiltja, hogy az örökrész növelésére való jogosultság másra átruházható legyen, a kivételt jelentő szakasz az 1981-es törvénymódosítás után került integrálásra a törvényszövegbe, és szűken értelmezendő.

A jogalkotó a törvény módosítása alkalmával nem tért ki arra, hogy mi történik abban az esetben, hogy ha a végrendelet tétele után kerül sor válásra vagy a házasság érvénytelenné nyilvánítására. A törvény korábbi szövege alapján egyes szerzők (pl. *Lacruz Verdejo*) nem ismerik el ezt a lehetőséget. Az aktuális szövegezés alapján *Pereña Vicente* felvázolja, mi lenne

³⁸ *López Jacoiste, J.J.*: La mejora en cosa determinada, Ed. Edersa, Madrid, 1991. 116.p.

³⁹ *Roca Guillamón, J.*: Reflexiones en torno a la desheredación, preterición y registro en el derecho común, en la obra colectiva Libro homenaje al Profesor Manuel Albaladejo García Vol I, Ed. Universidad de Murcia, 2004. 4293.p.

a válasz erre a kérdésre, és úgy véli, hogy azt az örökrész növelésére való jogosultság átruházása alapján kell keresni, és amely vagy maga a házasság vagy valamelyik szülő bizalma a másik felé, hogy az a hagyatékot a közös gyermekek között elossza, ideértve az örökrész növelésének juttatását valamely gyermek részére. A korábbi szabályozás azt az elméletet tette magáévá, hogy ez az alap a házasság, a jelenlegi rendelkezés viszont változást hozott, mivel egyrészt a házassági vagyoni jogi szerződések okiratba foglalásakor nem követeli meg a bizalmat, másrészt elismeri, hogy ez a bizalom akkor is létezik, ha van közös leszármazó, ám nincs házasság. Ebből következően ez a bizalom lehet az, amely alapján az egyik szülő a közös gyermekek tekintetében döntést hozhat. Utóbbi értelmezés alapján *Pereña Vicente* fenntartja, hogy a szóban forgó jogosultság átruházható még a válást vagy a házasság érvénytelenné nyilvánítását követően is, és ebből az érvelésből levezetve az örökhagyó ügy is rendelkezhet, hogy fenntartja ezt a bizalmat az életközösség megszakadása vagy a válás ellenére is.⁴⁰

Torres García és *Domínguez Luélmo* szerint a házasság felbontásáról vagy érvénytelenné nyilvánításáról szóló jogerős határozat után az örökhagyótól függ, hogy a házastárs ezen jogosultságát fenn kívánja-e tartani. Álláspontjuk szerint abban az esetben, ha az örökhagyó e kérdésben nem nyilvánította ki egyértelmű szándékát –, a bizalmi elv nem érvényesülhet –, és úgy kell tekinteni, hogy az örökrész növelésére való jogosultság átruházásának lehetősége megszűnt.⁴¹

Az örökrész növelésének megvalósítási formái

A Código Civil 814. §-a a meiorára vonatkozóan a „bármilyen jogcímen rendelt örökrész növelés” megfogalmazást használja, vagyis az örökrész növelésének rendelkezésére különböző típusú jogügyleteket ismer el, így a meiorát érintően heterogén előírásokat tartalmaz.

Diez-Picazo és *Gullón* felsorolását követve az örökrész növelése megvalósítható végrendeletben, ajándékozás útján, házassági vagyoni jogi szerződésben, az örökrész növelésére vonatkozó ígéret útján vagy harmadik személlyel kötött visszerthes szerződéssel.⁴²

- A) A végrendeletben megvalósított örökrész növelése a törvény 828. §-ában jelenik meg, mely szerint az örökhagyó által valamelyik gyermeke vagy leszármazója részére tett meghagyást vagy hagyományt nem lehet az örökrész növelésének tekinteni, kivéve, ha ez volt az örökhagyó kifejezett akarata, vagy ha az nem fér bele a szabad rendelkezés harmadába. A Código Civil elismeri a hallgatólagosan tett örökrész növelést, ám az a hagyomány, mely nem fér bele a szabad rendelkezés harmadába, nem kerül hatálytalanság miatt csökkentésre, hanem az örökrész növelésére szolgáló harmadba kerül beszámításra. Ennek ellenére a fenti szerzők fenntartják, hogy ha az örökrész növelésére

⁴⁰ *Pereña Vicente, M.*: Asistencia y protección de las personas incapaces o con discapacidad: las soluciones del Derecho civil., Ed. Dykinson, Madrid, 2006. 140-141.p.

⁴¹ *Torres García, T.F./ Domínguez Luélmo, A.*: La legítima en el Código Civil (I). En la obra colectiva Tratado de legítimas. Ed. Atelier, Barcelona, 2012. 51.p.

⁴² *Diez-Picazo, L./Gullón, A.*: Sistema de Derecho Civil Vol. IV. Tomo 2, Derecho de Sucesiones, 11a Edición, Madrid, 2012. 164.p.

szolgáló harmad már az örökhagyó rendelkezéseinek tárgya volt, akkor nem marad más megoldás, mint a csökkentés.

- B) Az élők között létrejött ajándékozás útján megvalósított örökrész növelés a Código Civil 825 §-ában került szabályozásra. Amennyiben a juttatás meghaladja az örökrész növelésére szolgáló harmadot, és a megajándékozott kötelesrészt jogosult, akkor azt be kell számítani a kötelesrészébe, ha pedig nem kötelesrészt jogosult, akkor a szabad rendelkezés harmadába.
- C) A házassági vagyoni szerződésben megvalósított örökrész növelés lehetőségére a törvény 827. §-a utal, amikor úgy rendelkezik, hogy az örökrész növelése visszavonható, még akkor is, ha a vagyontárgyak átadására is sor került, kivéve, ha azt házassági vagyoni szerződéssel vagy harmadik személlyel kötött visszterhes szerződéssel valósították meg.
- D) Az örökrész növelésére tett ígérettel foglalkozik a 826. §, mely kimondja, hogy az örökrész növelésének vagy annak elmaradásának ígérete közokiratba foglalt házassági vagyoni szerződésben érvényes. Az örökhagyónak pedig az ígéret ellenére tett bármely rendelkezése hatálytalan. Az említett szerzők úgy vélik, hogy öröklésre vonatkozó megállapodásról van szó oly módon, hogy az örökrész növelése már ennek ígérete során megvalósul. A Código Civil a szerződéses öröklést nem ismeri el, azonban a törvény 826. §-a kivételt képez az öröklésre vonatkozó megállapodások tilalmának szabálya alól. Amikor a szerződések céljának általános jellegzetességeit szabályozza, az 1271. §-ban kimondja, hogy jövőbeli hagyatéokra vonatkozóan nem lehet szerződést kötni, kivéve azokat, melyeknek tárgya valamely vagyon élők közötti megosztása vagy más osztályra vonatkozó rendelkezés a törvény 1056. §-ával összhangban. Kivételes jellegénél fogva ez a típus az örökrész növelésére szolgáló harmadra korlátozott. Az ígéret hatályosulásához az is szükséges, hogy az örökrész növelésében részesített túlélje az ígéretet tevőt.⁴³ Az örökrész növelésének elmaradására tett ígéret valamennyi gyermek öröklésének egyenlőségét hivatott szolgálni.
- E) A harmadik személyekkel kötött visszterhes szerződések útján megvalósított örökrész növelés szintén a Código Civil 827. §-ban kapott helyet, mely olyan szerződésekre hivatkozik, amelyekből kötelezettség keletkezik valamely vagyontárgy átruházására az örökrész növelésében részesített javára, aki az azt juttató személy által kötött visszterhes szerződés tekintetében harmadik személynek minősül.⁴⁴

Az örökrész növelésének visszautasítása

A Cc. 833. §-a rögzíti, hogy az örökrész növelésében részesített gyermek vagy leszármazó visszautasíthatja az örökséget, viszont elfogadhatja az örökrész növelését. *Diez-Picazo* és *Gullónt* követve ez a rendelkezés a 890. §-ban foglalt szabályozás leképezésének tekinthető,

⁴³ *Diez-Picazo, L./Gullón, A.: Sistema de Derecho Civil Vol. IV. Tomo 2, Derecho de Sucesiones, 11a Edición, Madrid, 2012. 207.p.*

⁴⁴ *Diez-Picazo, L./Gullón, A.: Sistema de Derecho Civil Vol. IV. Tomo 2, Derecho de Sucesiones, 11a Edición, Madrid, 2012. 164.p.*

mely arról az örökösről szól, akinek a részére hagyományt rendeltek, és aki vissza tudja utasítani az örökséget a hagyomány egyidejű elfogadása mellett, és fordítva. A Código Civil 833. §-a csak azokra az esetekre alkalmazható, amikor az örökrész növelését hagyomány útján, meghatározott vagyontárggyal vagy a hagyatéki vagyontárgyak bizonyos részével valósítják meg.⁴⁵

Vallet de Goytisolo értelmezésében a 833. § csak a 890. § (2) bekezdésével összhangban értelmezhető, mely alapján az örökös, aki egyben hagyományos is lenne, vissza tudja utasítani az örökséget és elfogadhatja a hagyományt, vagy utóbbit utasítja vissza és az előbbit fogadja el. *Álvarez Álvarez* ugyancsak azon az állásponton van, hogy az örökös, ha egyben hagyományosnak is minősülne, szabadon dönthet a kérdésben a 988. §-al összhangban.⁴⁶

Ha az örökrész növelésében részesített nevezett örökös volt, nem fogadhatja el vagy utasíthatja vissza a hagyatéket részben, mivel ezt a törvény 990. §-a tiltja, amikor kimondja, hogy a hagyatéki elfogadása vagy visszautasítása nem történhet részlegesen, és nem lehet azt feltételhez vagy időponthoz kötni. Ami pedig a mejora visszautasításának következményeit illeti, ha csak egy örökrész növelésében részesített személy létezik, akkor az a többi köteleSRészre jogosult köteleSRészét növeli, ha pedig több örökrész növelésben részesített leszármazó létezik, akkor a többségi álláspont szerint a visszautasított rész szintén a többi köteleSRészre jogosult részét fogja növelni a törvény 985. §-ának alkalmazásával.

Az örökrész növelésének visszavonása

Ahogy az a korábban felhívott 827. § kapcsán kifejtésre került, az örökrész növelése bizonyos feltételek mellett visszavonható. Kivételt képez ez alól a házassági vagyoni jogi szerződéssel vagy harmadik személlyel kötött visszerthes szerződéssel megvalósított örökrész növelés. Ahhoz, hogy az ajándékozás címén tett örökrész növelés visszavonható legyen, bizonyos törvényben foglalt követelményeknek kell megfelelni, melyeket a Código Civil 644., 647. és 648. §-ai bontanak ki.

A Código Civil köteleSRészt szabályozó normáinak ismertetését követően az egyes Autonóm Közösségekben (*Comunidad Autónoma*) hatályban lévő polgári joganyag köteleSRészre vonatkozó rendelkezéseinek bemutatása is alapvető fontosságú ahhoz, hogy a köteleSRészre vonatkozó spanyol szabályozásról átfogó képet kaphassunk. Terjedelmi okokból erre most jelen kiadványban nem kerülhetett sor, és mivel ezeken a saját polgári jogi normák (*derechos forales*) megalkotására és alkalmazására kiváltsággal rendelkező területeken a fejlődés iránya a Código Civil szabályozásánál nyíltabb szisztémák felé vezetett, a Código Civil normáinak megreformálására és a jogintézmény kritikájára vonatkozó gondolatok is egy később megjelenő cikk tárgyát képezik majd.

⁴⁵ *Diez-Picazo, L./Gullón, A.*: Sistema de Derecho Civil Vol. IV. Tomo 2, Derecho de Sucesiones, 11a Edición, Madrid, 2012. 167.p.

⁴⁶ *Álvarez Álvarez, H.*: en la obra colectiva Comentarios al Código civil, Lex Nova, 2010. 994.p.

Felhasznált irodalom és forrásjegyzék

- MARÍA MERCEDES BERMEJO PUMAR:** Legítimas, Instituciones de derecho privado Tomo V Sucesiones Volumen 3 Las atribuciones legales, Civitas, 2005.
- EVA MARÍA POLO ARÉVALO:** Concepto y Naturaleza Jurídica de la Legítima en Derecho Sucesorio Español: Precedentes y Actualidad, Madrid, 2013.
- MANUEL ALBALADEJO GARCÍA:** Curso de Derecho Civil V. Derecho de Sucesiones, 9a Edición, Madrid, 2008.
- DIEZ-PICAZO, L./GULLÓN, A.:** Sistema de Derecho Civil Vol. IV. Tomo 2, Derecho de Sucesiones, 11a Edición, Madrid, 2012.
- DELGADO JUEGA, L.:** Reflexiones en torno a la desheredación, preterición y registro en el derecho común, en la obra colectiva Libro homenaje al Profesor Manuel Albaladejo García Vol I, Ed. Universidad de Murcia, 2004.
- BEATO DE PALACIO, E.:** La indignidad para suceder: causas de desheredación, en la obra colectiva Raíces de lo ilícito y razones de licitud.: Fundamentos de conocimiento jurídico, Ed. Dykinson, Madrid, 2010.
- VALLET DE GOYTISOLO, J.:** Limitaciones de derecho sucesorio a la facultad de disponer: Las Legítimas, Vol II, Ed. Instituto Nacional de Estudios Jurídicos, 1974.
- TORRES GARCÍA, T.F./ DOMÍNGUEZ LUELMO, A.:** La legítima en el Código Civil (I.) En la obra colectiva Tratado de legítimas. Ed. Atelier, Barcelona, 2012.
- PUIG FERRIOL, L.:** Protección del discapacitado: aspectos sucesorios en la obra colectiva Protección jurídica y patrimonial de los discapacitados, coord. por Bello Janeiro, D., E.G.A.P., Santiago de Compostela, 2005.
- ROCA SASTRE, R.M.:** Heredero vitalicio sin disposición de la herencia para después de su muerte, Estudios sobre sucesiones. Tomo II., Madrid, 1981.
- LÓPEZ JACOISTE, J.J.:** La mejora en cosa determinada, Ed. Edersa, Madrid, 1991.
- TORRES GARCÍA, T.F./ DOMÍNGUEZ LUELMO, A.:** La legítima en el Código Civil (I.) En la obra colectiva Tratado de legítimas. Ed. Atelier, Barcelona, 2012.
- FÖLDI ANDRÁS–HAMZA GÁBOR:** A római jog története és institúciói, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996.
- Código civil (spanyol Polgári törvénykönyv) vonatkozó rendelkezései /*Real Decreto de 24 de julio de 1889, disponiendo la publicación en la Gaceta de Madrid de la edición reformada del Código Civil*
- Spanyol Legfelsőbb Bíróság 2005. szeptember 28-ai döntése /*Sentencia del Tribunal Supremo (Sala de lo Civil) de 28 de septiembre de 2005/*
- Spanyol Legfelsőbb Bíróság 1992. október 20-ai döntése /*Sentencia del Tribunal Supremo (Sala de lo Civil), de 20 octubre 1992, RJ 1992\8090/*
- Spanyol Legfelsőbb Bíróság 1989. december 26-ai döntése /*Sentencia del Tribunal Supremo (Sala de lo Civil) de 26 de diciembre de 1989/*
- Spanyol Legfelsőbb Bíróság 1991. november 22-ei döntése /*Sentencia del Tribunal Supremo (Sala de lo Civil) de 22 de noviembre de 1991/*
- Spanyol Legfelsőbb Bíróság 1982. június 18-ai döntése /*Sentencia del Tribunal Supremo (Sala de lo Civil) de 18 de junio de 1982/*

A közjegyző szerepe a francia örökösödési eljárásban¹

Még mielőtt ténylegesen a téma ismertetéséhez kezdenék jelzem, hogy a címben szándékosan nem a „hagyatéki” eljárásban szavakat használom. A magyar nyelvben ez a terminológia egy eljárási szabályokkal körülhatárolt formális, bírósági jellegű eljárásra utal, ezért megtévesztő lett volna ezt alkalmazni, mert – ahogyan látni fogjuk – Franciaországban nem ilyen típusú közjegyzői eljárásról van szó.

Az alábbiakban megpróbálom végigkövetni a francia örökösödési eljárás fontosabb szabályait,² érintve azokat a pontokat, ahol a közjegyző közreműködése elengedhetetlen vagy legalább szükséges lehet.

A francia örökösödési eljárást tehát ne úgy képzeljük el, ahogyan az Magyarországon a hagyatéki eljárás formájában a köztudatban él. Az eljárás nem annyira formális, nincs külön hagyatéki eljárási törvény, nincs hagyatéki tárgyalás, nincs idézés, nincs jegyzőkönyv és a francia közjegyzőnek nincs olyan erős bírói szerepe az eljárásban, mint magyar kollégáinak, személye mégis megkerülhetetlen az esetek többségében.

I. A közjegyző szerepe és feladatai általában az eljárásban

Franciaországban ugyan nem kötelező, de az esetek 95%-ban közjegyzők járnak el az örökösödési eljárások során.

Ennek egyrészt indoka, hogy az egyszerű jogkereső állampolgár szabad akaratából – bár nem lenne kötelező, de nehogy nagyobb kárt okozzon saját magának vagy a családjának – megbízza a jogot ismerő és gyakorló közjegyzőt, másrészt a jogszabály meghatározott esetekben a közjegyző közreműködését kifejezetten kötelezővé teszi.

Utóbbi esetre két példát is találunk: ha a hagyatékban belföldi ingatlan található továbbá, ha az ügyben valamilyen közjegyzői okiratot kell kiállítani.³

¹ Jelen dolgozat a Közjegyzők a Közösségért Alapítvány kérésére készült, a szerző köszönetet mond Edmond Gresser La Wantzenau-i közjegyzőnek és kollégáinak a cikk megírásához nyújtott segítségért és dr. Györpál Miklós komlói közjegyzőnek a lektorálásért.

² A teljesség igénye nélkül.

³ Így ha már egy egyszerű bankszámla vagy gépjármű található a hagyatékban, nem lehet kikerülni a közjegyzői eljárást.

Fontos felhívni a figyelmet már itt egy sajátos feladatra: az eljárása során a francia közjegyző az állam részére járó adót begyűjti és az államkincstárnak elutalja.

A közjegyző illetékessége az egész ország területére kiterjed, így az örökösök közvetlenül fordulhatnak bármelyik közjegyzőhöz, kérve az eljárás lefolytatását.⁴ Alsace-Moselle régióban ugyan sajátos szabályok érvényesülnek, de ettől függetlenül itt is bármelyik közjegyző eljárhat az országból.

Mivel a felek szabadon választhatnak a közjegyzők közül, így a gyakorlatban előfordulhat, hogy az egyik örökös kifogásolja a másik örökös közjegyző választását. Ebben az esetben az illető kérheti az általa preferált közjegyző közreműködését, de a költségeket viselnie kell.⁵ Ügyvédeknek nincs szerepük az eljárásban, nem is jelennek meg képviselőként.

A közjegyző feladatai az eljárásban: a) megállapítja az örökösök személyét és azokat, akik bármilyen jogcímen részesülnek a hagyatékából, továbbá az őket megillető jogokat; b) meghatározza a hagyatéki vagyont, szükség esetén leltárt készít és kiállítja a hagyaték háramlásával kapcsolatos iratokat és igazolásokat; c) tanáccsal látja el az örökösöket és az érdekelteket az öröklés jogi és pénzügyi vonzatai vonatkozásában; d) szükség esetén felosztja az örökösök között létrejövő vagyonszétosztást.

Nem lehet ugyanakkor szigorú határokat húzni az egyes feladatok és eljárási cselekmények közé, mert azok részben összeolvadnak, részben egymásra épülnek.

II. Az eljárás előkészítése

Az örökgyógyó halálát követő héten célszerű, hogy az örökösök vagy az örökgyógyó végrendeletében megjelölt személy kapcsolatba lépjen a közjegyzővel, nehogy a felek akaratukon kívül olyan jogcselekményt vagy jognyilatkozatot tegyenek, aminek visszafordíthatatlan következményei lennének az örökségükkel kapcsolatban.

A közjegyző első lépésként bekéri a felektől mindazokat az okiratokat, amelyek adatokat tartalmazhatnak az örökösök személyére vagy a hagyatékra. A felek ennek megfelelően átadják a halotti anyakönyvi kivonatot, vagy a közjegyző beszerzi azt közvetlenül a városházától.⁶ A halotti anyakönyvi kivonat közokirat, tanúsítja a halál tényét, napját, óráját és helyét, az örökgyógyó foglalkozását és utolsó lakóhelyét. Hiányában közjegyző csak akkor járhat el, ha a bíróság ítéletével a halál tényét megállapította vagy az örökgyógyót eltűnté nyilvánította.

Az örökgyógyó halálának időpontja meghatározza többek között az örökösök személyét, a hagyatékot, az alkalmazandó jogot stb... Számos – elsősorban adózási szempontú – határidő is ettől az időponttól számítandó.

A Code Civil 720. cikke⁷ úgy rendelkezik, hogy az öröklés az örökgyógyó utolsó lakóhelyén nyílik meg, függetlenül a halál tényleges helyétől. A halál helyének is fontos szerepe van az

4 Önkormányzati hivatal és jegyző sincs az eljárásban.

5 A sorrend részletes szabályait lásd: Règlement de succession, Règlement inter-cours, Approuvé par arrêté de Madame la Garde des Sceaux, Ministre de la justice en date du 22 juillet 2014 61. cikk

6 Az anyakönyvi kivonat ingyenes, de azt csak a halál helye szerinti városházán lehet beszerezni.

7 Code Civil art 720 *Les successions s'ouvrent par la mort, au dernier domicile du défunt.*

eljárásban. Meghatározza az adóhivatal illetékességét – ahova az öröklési adót be kell fizetni –, a bíróság illetékességét – amelynél az örökléssel kapcsolatos keresetek benyújthatók –, továbbá nemzetközi magánjogi következményei is lehetnek, amennyiben külföldi vonatkozásai is vannak a hagyatéknak. Utóbbi esetben két fontos szabályt figyelembe kell venni: ingatlan hagyatéknak esetében az ingatlan fekvése szerinti szabályok alkalmazandók (*lex rei sitae*), míg ingó hagyatéknak esetében az örökhagyó utolsó lakóhelye szerinti jog rendelkezéseit kell követni, persze csak akkor, ha a szabályok nem ütköznek a francia közrend szabályaiba.

A közjegyző beszerzi továbbá a felektől az örökhagyó születési anyakönyvi kivonatát, illetve mindazokat a dokumentumokat (házassági anyakönyvi kivonat, házassági vagyoni szerződés, válás esetén a bírósági határozat stb...), melyekből megállapítható az örökhagyó személyi állapota (házas, elvált, élettársi kapcsolat, örökbefogadás). Elkéri a családi anyakönyvet⁸, amiből kiderül, hogy az örökhagyónak volt-e gyermeke, esetleg túlélő házastársa.

Franciaországban nagyon gyakori, hogy a házastársak vagyoni viszonyaikat a házasság idejére házassági vagyoni szerződéssel rendezik, vagy az örökhagyó még életében vagyonáról vagy annak egy részéről különféle ingyenes juttatásokkal rendelkezik (pl.: ajándék, házastárs részére szóló ajándék, halál esetére szóló ajándékozás). A házassági vagyoni szerződés bizonyos esetekben még az öröklés rendjét is befolyásolhatja, így előfordulhat, hogy az örökhagyó teljes vagyonát a túlélő házastárs a halál pillanatában megszerzi öröklés nélkül.

A közjegyző minden esetben meggyőződik arról, hogy az örökhagyó készítette-e valamilyen végintézkedést (végrendelet, házastársak közötti ajándékozási szerződés stb...). Ennek módja egyrészt saját végintézkedési nyilvántartásának megvizsgálása, másrészt elektronikus formában kapcsolódik és lekérdezi a Végintézkedések elektronikus nyilvántartását.⁹

E rendszert a közjegyzői kamara üzemelteti és valamennyi közjegyző a személyes kódja segítségével tud belépni. A nyilvántartásban szerepel az okirat készítésének ideje, illetve annak a közjegyzőnek azonosítója, aki az okiratot készítette. Sikeres találat esetén a közjegyző beszerzi kollégájától a végintézkedés másolatát.

Amikor az örökhagyó személyére vonatkozó összes adat összeállt, következik az örökhagyó vagyonára vonatkozó dokumentumok összegyűjtése. A vagyonban természetesen aktívumok és passzívumok is lehetnek.

Az aktívumok vonatkozásában a közjegyző beszerzi az örökhagyó pénzügyi intézeteknél vezetett számlakivonatát (a bank többnyire csak a megkereséssel egyidejűleg blokkolja az örökhagyó számláját), tőzsdei portfóliójának igazolását, készpénzvagyonának felmérését, társadalombiztosítással kapcsolatos igazolásokat. Ha az örökhagyó gépjárművel rendelkezett, akkor a forgalmi engedély másolatát, az értékesebb ékszerekre, műalkotásokra vonatkozó igazolásokat, az ingóságokra vonatkozó szálakat. Amennyiben az örökhagyó vagy túlélő házastársa gazdasági társaságban vagy polgári jogi társaságban tagsággal rendelkezett, akkor az erre vonatkozó igazolásokat. Alkalmazott esetében a munkáltató igazolását, valamint az utolsó munkabér folyósítására vonatkozó igazolást. Ingatlan hagyatéknak esetében meg kell állapítani, hogy az örökhagyó mely ingatlanok volt tulajdonosa és mekkora az ingatlan

⁸ livret de famille, a házasságkötéskor kapják a felek

⁹ Fichier central des dispositions de dernières volontés

értéke, ha az ingatlant az örökgyógyó bérelte vagy bérbe adta, úgy a bérleti szerződést és a bérleti díjra vonatkozó igazolásokat.

A passzívumok vonatkozásában, ha az örökgyógyónak volt adó tartozása, akkor a közjegyző beszerzi a fizetési meghagyást. Amennyiben az örökgyógyó kölcsönt vett fel, akkor az erre vonatkozó iratokat. A halál pillanatáig a meg nem fizetett közműtartozásokra, társasházi közös költségre vonatkozó számlákat. Az örökgyógyó betegsége esetén az utolsó kezelés költségeire vonatkozó és a temetéssel kapcsolatos számlákat. A nyugdíjbiztosítási alapba történt befizetésekről szóló igazolást, valamint minden olyan okiratot, ami az örökgyógyó tartozásainak igazolására szolgál.

Az örökgyógyó bankszámlái vagy az örökösök vagy a közjegyző tájékoztatása után kerülnek zárolásra. A számláról a bank mindaddig csak az adóhivatalnak és közjegyzőnek teljesíthet, amíg az örökösök személye megállapításra nem került.

A felek kérhetik a törvényszéki iroda vezetőjétől az örökgyógyó ingatlanának zár alá vételét, ami ezt követően lepecsételésre kerül. A zárlat feloldása csak bírósági határozattal lehetséges.

Fel kell deríteni az örökösök (törvényes és végrendeleti) és az egyéb érdekelt személyét is.

Abban az esetben, ha a családtagok nem ismerik egymást, mert a család szétszóródott Franciaországban, esetleg különösen nagy a rokonság, vagy csak egyszerűen nehézségbe ütközik az örökösök személyének felkutatása, hasznos lehet egy genealógiai iroda¹⁰ bekapcsolódása az eljárásba. Franciaországban kb. 150 ilyen iroda működik, ahol hozzávetőlegesen 1000 alkalmazottat foglalkoztatnak. Képviselőjük partneri megállapodást írt alá 2008-ban a Francia Legfelsőbb Közjegyzői Tanáccsal (Conseil Supérieur de Notariat CSN).¹¹

III. A közjegyző által kiállított okiratok

Acte de notoriété¹²

Amennyiben a közjegyző számára valamennyi adat és az azokat bizonyító okirat rendelkezésre áll, akkor a felek kérésére kiállítja az *acte de notoriété*-t. Az örökösödési eljárás során ez az egyik legfontosabb közjegyző által készített okirat, ami elsődlegesen személyekre vonatkozó adatokat tartalmaz. Ritkán fordul elő, de házassági vagyoni jogi szerződés és végintézkedés hiányában ezt az okiratot az öröklés megnyílásának helye szerinti bírósági irodavezető is kiállíthatja.

Az okirat elkészítésének feltétele, hogy valamennyi fél személyesen vagy képviselője útján megjelenjen a közjegyző előtt, aki lefelől a személyazonosságot kontrollálja.

¹⁰ A genealógia irodák szerepéről bővebben: Solution Notaires, août-septembre 2014., no 8-9, p. 30. Généalogistes, L'USGP aimerait réviser la convention de partenariat généalogistes-notaires

¹¹ A családkutató irodák csak megbízás alapján járhatnak el, de illet részükre bármely eljárásban érdekelt személy és a közjegyző is adhat. Munkadíjuk általában a hagyatéki értékéhez igazodik, de ha nem sikerül felkutatniuk az örökösöt, akkor általában a költségeik saját terhükön maradnak. Munkájukat szigorú etikai szabályok szerint végzik.

¹² A fordítás szerint ez jogilag releváns tényekről, illetve köztudomású tényekről szóló okiratot jelent. Alsace-Moselle régióban ennek elnevezése: Affirmation sous la foi du serment

Az *acte de notoriété*-ben közjegyző megjelöli az örökhagyót, személyes adatait (születés, házasság, halál), személyi állapotát, illetve hogy milyen házassági vagyoni jogi rendszerbe tartozott.

Feltünteti, hogy az örökhagyónak volt-e bármilyen végakarata, illetve abban hogyan rendelkezett, tett-e bármilyen ingyenes juttatást¹³.

A közjegyző az okiratban felállítja a hagyaték háramlásának jogi rendjét is.

Hangsúlyozni kell, hogy a feleknek nem szükséges az eljárásnak ebben a szakaszában még döntést hozniuk arról, hogy ténylegesen kívánnak-e örökölni. Nyilatkozatuktól függetlenül örökös minőségük az okirat által tanúsításra kerül.

A gyakorlatban az örökösök többsége már ekkor nyilatkozik az örökség elfogadásáról, annak tényleges formájáról vagy esetleg az örökség visszautasításáról.

Az okirat az örökösöket és a túlélő házastársat személyes adataikkal, személyi állapotukkal és jogállásukkal együtt jelöli meg. Feltünteti, hogy a túlélő házastársnak az örökösödési eljárásban milyen jogai vannak a hagyatékban található vagyontárgyakkal kapcsolatban.

A közjegyző figyelmezteti az örökösöket az igazmondási kötelezettségre illetve valótlan állítás esetén az esetleges jogkövetkezményekre. Tájékoztatja a feleket arról is, hogy az okirat kiállítása nem jelenti azt, hogy a hagyatékot el is fogadták.

A közjegyző tájékoztatja az örökösöket a hagyatékban fellelhető ingatlan tulajdonjogának átszállásáról, illetve a *declaration de succession*¹⁴ benyújtásának kötelezettségére.

Az *acte de notoriété* közjegyzői dossziében mellékletként elhelyezésre kerülnek azok az iratok (anyakönyvi kivonatok, szerződések stb.), amelyek alapján a megállapítások és nyilatkozatok megszülettek.

Az elkészült okiratot a felek és a közjegyző is aláírja. A jelenleg hatályos szabályok szerint még a közjegyző döntheti el, hogy az okiratot elektronikus formában vagy papír alapon készíti el. Annak ellenére, hogy az iratok egy része még az utóbbi formában készül az irodákban, egyre többen ismerik fel, hogy az elektronikus okirat költségei hosszabb távon sokkal alacsonyabbak.¹⁵

Az elkészült okirattal a felek igazolni tudják örökös minőségüket a különféle hatóságok, bankok és szervezetek előtt.

Az *acte de notoriété* elnevezése Alsace-Moselle régióban *Affirmation sous la foi du serment*. Ebben a régióban sajátos szabály, hogy a nevezett okiratot be kell nyújtani az örökhagyó utolsó lakóhelye szerint illetékes első fokú bírósághoz, ami azt jóváhagyja és kiállítja az öröklési igazolást¹⁶.

Az elkészült okiratot nyilvántartásba kell vetetni az illetékes pénzügyi hivatalnál, aminek eljárási díja 25 Euró (125 Euró, ha az irat tartalmazza a túlélő házastársra vonatkozó adatokat és jogokat is).

13 liberálisítás

14 Ezen okirat alapján fogják az öröklési illetéket kiszabni, a hagyaték megnyitásától számított 6 hónapon belül be kell nyújtani.

15 Az átállásnak technikai feltételei vannak, több monitort és számítógépet is be kell szerezni ahhoz, hogy a rendszer működjön.

16 certificat d'hérédité

Declaration de succession¹⁷

Alakilag csak egy formanyomtatványnak tűnhet ez az irat, de mégis nagyon fontos szerepe van. A közjegyző megjelöli benne a hagyatéki vagyont (aktívumok, passzívumok) és a vagyontárgyak értékét – a halál időpontjára figyelemmel – az örökösök előadása alapján.¹⁸ E dokumentum hiányában az adóhivatal a hagyatéki értékének 5 %-át kalkulálja az ingóságok értékeként.

A *declaration de succession*-t az örökösöknek¹⁹ be kell nyújtani az örökhagyó halála szerint illetékhivatalhoz²⁰, ahol egyidejűleg meg kell fizetni az öröklési adót.

A 6 hónapos határidő elmulasztása büntetést von maga után, ami az örökrész 0,40%-a havonta és további 10 %.

Leltár²¹

A gyakorlatban nagyon ritkán készül leltár²², ami voltaképpen egy jegyzőkönyv, és tartalmazza az örökhagyó hagyatékában fellelhető ingó vagyontárgyat, az aktívumokat és passzívumokat egyaránt, valamint a hagyatéki tiszta értékét.

Elkészítése kötelező, ha az egyik örökös az örökségét az aktív nettó értékéig fogadja el,²³ ha örökösként kiskorú, vagy cselekvőképtelen személy érdekelt a hagyatékban, illetve amennyiben azt bármelyik örökös kéri.

A leltárban feltüntetésre kerülnek az örökösök, a túlélő házastárs és a hivatalos értékbecslő, amennyiben ilyen személy közreműködik az okirat elkészítésénél. Megjelölésre kerülnek az ingó vagyontárgyak, valamint azok értéke.

A közjegyző az okiratban megvizsgálja, hogy esetlegesen kit, milyen jogcímen illethet meg bármilyen jog az örökhagyó vagyontárgyaira.

A leltárt valamennyi örökös, a túlélő házastárs, az értékbecslő és a közjegyző is aláírja.

A későbbi viták megelőzése érdekében célszerű, ha az örökösök, a túlélő házastárs és egyéb érdekelték személyesen vagy képviselőlet formájában jelen vannak a leltár elkészítésénél.

A leltár egy példányát 2 hónapon belül letétbe kell helyezni az öröklés megnyílt szerinti illetékes bíróságnál²⁴, ahol azt regisztrálják, illetve a hivatalos közlönyben közzéteszik.

Az ingatlanra vonatkozó igazolás²⁵

Minden olyan ingatlanra vonatkozó dologi jogot, amelyet az örökhagyó halála keletkeztet vagy amelyek az örökhagyó halála következtében szállnak át ugyancsak közjegyzői okirat tanúsít.

17 Ezen okirat alapján fogják az öröklési illetéket kiszabni, a hagyatéki megnyíltától számított 6 hónapon belül be kell nyújtani.

18 Az értéket az adóhivatal felülbíráhatja.

19 Az esetek túlnyomó részében ezt a feladatot is a közjegyző végzi.

20 service fiscale

21 l'inventaire

22 Ebben az esetben az *acte de notoriété* előtt készül ez a jegyzőkönyv, aminek pontos tartalmát lásd: Nouveau Code de procédure civile 1330 – 1333 cikkei.

23 ritkán fordul elő

24 Ennek elmulasztása esetén az örökösöket úgy kell kezelni, mint akik teljes egészében elfogadták a hagyatékot.

25 Attestation immobilière, Alsace-Moselle tartományban az okirat megnevezése: Requête en transcription.

Ebben az okiratban a közjegyző feltünteti a hagyatékban fellelhető valamennyi ingatlant, megjelölve azok elhelyezkedését, területét, értékét, az örökhagyó személyét, esetleges végakarátát, örököseit és jogállásukat. Megjelöli, hogy az örökhagyó milyen módon szerezte az ingatlant, továbbá azt, ha nem volt kizárólagos tulajdonos, vagy ha – adott esetben – az ingatlan a különvagyonába tartozott.

A közjegyző figyelmezteti a feleket az ingatlan értékének megjelölésekor az alulértékelés tilalmára, mert az adóhivatal az értékföbbletet is megadóztatja.

Az igazolásban leírásra kerül a vagyon háramlása is, illetve hogy az örökösök döntöttek-e már arról, hogy valóban meg kívánják-e örökölni a hagyatékot. Nem maradhat el a túlélő házastárs jogállásának feltüntetése sem.

Az okirat igazolja a tulajdonátszállást az ingatlan-nyilvántartás részére, amely szerint annak jogosultja már nem az örökhagyó, hanem az örökösök.

Az igazolás elkészítését a felek öröklés megnyíltától számított 6 hónapon belül kérhetik a közjegyzőtől. Kiállítása ugyanakkor nem kötelező, ha az örökösök között létrejövő vagyonszétosztásra vonatkozó okiratot a felek a jelzett határidőn belül el tudják juttatni az ingatlan-nyilvántartásnak.

Nincs szükség továbbá az igazolásra, ha az örökhagyó csak az ingatlanra vonatkozó haszonélvezeti joggal rendelkezett, ami a halálával megszűnik.

Az elkészült okiratot a feleknek be kell nyújtaniuk az ingatlan fekvése szerint illetékes ingatlan-nyilvántartási hivatalhoz az aláírásától számított egy hónapon belül, ahol azt regisztrálják, illetve kihirdetik²⁶.

IV. Az örökösök és az örökrészek

Kik lehetnek örökösök

A francia öröklési jog is megkülönbözteti a végintézkedésen alapuló és a törvényes öröklés rendjén alapuló öröklést. Amennyiben az örökhagyó végintézkedést hagy maga után, úgy ez határozza meg az öröklés rendjét.

A jogszabály négy öröklési rendet²⁷ határoz meg. Az első rendbe a leszármazók tartoznak: gyermek, unoka és dédunoka. A második öröklési rendbe a felmenők és a privilegizált oldalági rokonok tartoznak: szülők, testvérek és ezek leszármazói. A harmadik csoportot a távolabbi felmenők, a negyediket a rendes oldalági rokonok és azok leszármazói alkotják.

A hagyaték rendszerint és ezen belül rokonsági fokoként háramlik, illetve ismert a helyettesítés elve, és azonos fokon a „fejenkénti” öröklés. Addig nem háramlik tovább a vagyon a következő rendbe, míg az érintett rend ki nem ürül. Az örökhagyóhoz közelebbi rokonsági fok derogál a távolabbival szemben.

A leszármazók között a jog nem tesz különbséget az alapján, hogy az adott személy házasságon belül vagy kívül született. A második rendben az apa és az anya is a hagyaték $\frac{1}{4}$ -ed

²⁶ A regisztráció és a kihirdetés is díjköteles, jelenleg 125 Euró.

²⁷ ordre

részére jogosult, a többi részt pedig a testvérek vagy ezek leszármazói öröklik. A harmadik és a negyedik rendben már az ágaknak van jelentősége: ha valamelyik ágon nincs örökös, akkor a hagyatékot teljesen a másik ág öröklí.

A hagyaték háramlása túlélő házastárs hiányában

A leszármazók fokonként örökölnék és azonos fokon fejenként egyenlő részt, figyelemmel a helyettesítés szabályára. A második rendben a szülők és a privilegizált oldalági rokonok örökölnék, de csak utóbbiak esetében alkalmazható a helyettesítés elve.²⁸

A harmadik rendbe tartozó távolabbi felmenők között áganként és fokonként háramlik a hagyaték. Adott ágon a közelebbi fok kizárja a távolabbit, és amennyiben az adott ágon nincs már örökös, úgy a vagyont a másik ágra száll.

A negyedik rendben az oldalágon legtávolabb a hatodik fokig háramlik a hagyaték, ezt meghaladóan az állam örököl.

A hagyaték háramlása túlélő házastárs esetén

Túlélő házastársi jogállást csak a törvényes házasság keletkeztet, tehát a nyilvántartásba vett élettársi jogviszony nem keletkeztet öröklési jogosultságot az elhunyt élettárs után.

Amennyiben az örökagyó után közös gyermek marad, úgy a házastárs választhat a hagyaték fennálló haszonélvezeti jog vagy $\frac{1}{4}$ -ed állag öröklése között. A felek kérhetik ennek átalakítását életjáradékká vagy egy meghatározott összeggé.

Amennyiben nincs közös leszármazó, úgy a túlélő házastárs mindig állagot örököl.

Abban az esetben, ha az örökagyó gyermek nélkül hunyt el, de mindkét szülő még életben van, úgy a túlélő házastárs a hagyaték fele részét, míg ha már csak az egyik szülő él, úgy a hagyaték $\frac{3}{4}$ -ed részét öröklí.

A túlélő házastárs tulajdoni részének megállapításához ki kell számítani a hagyaték értékét, ami tartalmazza azoknak a vagyontárgyaknak az értékét, amely az örökagyó halálakor megtalálható a hagyatékban, továbbá azoknak a dolgoknak az értékét, amelyeket az örökagyó még életében ingyenesen jutott a betudás kötelezettségével. A feladat csak látszatra egyszerű, hiszen a hagyaték mértékét befolyásolhatják a házastársak közötti különféle ajándékozások, a házassági vagyoni szerződés²⁹, vagy csak egy egyszerű végrendelet is.³⁰

A túlélő házastárs tulajdonjoga nem vonatkozik a kötelesrésze, csak a hagyaték azon részére, amivel az örökagyó szabadon rendelkezhet.³¹ A kötelesrész egy gyermek után a hagyaték tiszta értékének $\frac{1}{2}$ -ed része, két gyermek után $\frac{2}{3}$ -ad része, három vagy több gyermek után $\frac{3}{4}$ -ed része. Meg kell határozni, hogy az örökagyó által életében adott ajándékok értéke nem haladja-e meg a vagyont azon részét, amivel szabadon rendelkezhet. A hagyaték tiszta értékéből le kell vonni az ajándékok értékét. E levonás csak egy meghatározott sorrendben történhet, a sort a házastárs javára tett juttatással kell kezdeni és az örökösökkel befejezni. A számítás során, a megajándékozott kötelesrésze jogosult részéből

²⁸ A felmenők nem jogosultak kötelesrésze.

²⁹ Ami akár a teljes hagyatékot kiüresítheti.

³⁰ liberális

³¹ la quotité disponible

kell először levonni az ajándék értékét, amit ha ez meghalad, akkor a levonás a teljes szabadon felhasználható vagyონrészt érinti. Abban az esetben, ha az ajándék értéke meghaladja a szabad rendelkezés alá tartozó vagyónrészt értékét, úgy a sorrendben érintett ajándékok rendkívülinek minősülnek és a kötelesrészt jogosultak kérhetik annak megtérítését. Főszabály szerint a megtérítés elsősorban természetben kell megtörtéjen.

Leszármazók és szülők hiányában kizárólag a túlélő házastárs örököl két megszorítással. A testvérek öröklik azoknak a vagyontárgyaknak a felét, ami az örökhagyóra a korábban elhunyt felmenőjéről háramlott. E szabály csak akkor érvényes, ha a vagyontárgy még természetben megtalálható a hagyatékban és nincsenek leszármazók, továbbá, ha a testvéreknek és az örökhagyónak a szülei azonosak.³² A szülők kérhetnek továbbá életjáradékot a túlélő házastársától.

A túlélő házastársat egyéb jogok is megilletik a hagyatékkal szemben. Jogosult az örökhagyóval közösen lakott, családi ingatlanon és a benne található berendezési tárgyakon az örökhagyó halálát követő egy éven át haszonélvezetet gyakorolni.³³ E jog nem mint örökös, hanem mint egyfajta hitelezőt illeti meg a túlélő házastársat. Olyan alapjogként is felfogható, amittől az örökhagyó nem foszthatja meg házastársát.

Abban az esetben, ha az érintett ingatlanban bérlők laknak az örökhagyó halálakor, akkor a túlélő házastársat a bérleti díj illeti meg egy évig. A jogszabály³⁴ akkor is biztosít egy határozott időre szóló lakhatási jogot, ha a felek nem voltak házasok, csak nyilvántartásba vett életársi kapcsolatban éltek egymással. Ugyanakkor ez már nem alanyi jogon illeti meg a túlélő felet, vagyis e jogától végrendelettel megfosztható.

A túlélő házastárs továbbá holtig tartó élvezeti jogot³⁵ gyakorolhat – kivéve, ha ettől közokiratba foglalt végrendeletben az örökhagyó megfosztotta – az örökhagyóval közösen lakott, családi ingatlanon és a benne található berendezési tárgyakon. E jogosultság, mint örökösöt illeti meg a túlélő házastársat és gyakorlásának további feltétele, hogy az ingatlan közös tulajdonban legyen az örökhagyóval vagy a hagyatékhoz tartozzon. A túlélő házastársnak a hagyaték megnyitásától számított egy év áll rendelkezésre arra, hogy e joga gyakorlásáról döntsön. E jogot nem lehet átruházni és főszabály szerint a házastárs az érintett ingatlan bérbe nem adhatja.

A túlélő házastárs szigorúan meghatározott esetekben tartásdíja is jogosult lehet, aminek megfizetésére az örökösök kötelesek. Folyósításának egyik feltétele, hogy a túlélő házastárs valóban rászorult legyen a tartásdíjra, másrészt igényét – az örökhagyó halálának időpontjától vagy attól az időponttól, amikor az örökösök önszántukból folyósítani kezdték az életjáradékot – egy éven belül bejelentse. Az életjáradék összege függ a túlélő házastárs rászorultságának mértékétől és a hagyaték aktív nettó értékétől.

32 nem féltestvérek

33 2001. évi 3. törvény rendelkezései lehetővé teszik a túlélő házastársnak, hogy megőrizze korábbi életszínvonalát, ameddig lehet.

34 2006. évi 23. törvény

35 Szándékosan nem írok haszonélvezeti jogot, mert e jogot nem haszonélvezetként kezeli a francia jog, szigorúan a használat és a lakhatás jogát jelenti.

Jogosult lehet továbbá a túlélő házastárs az örökgyó nyugdíjának egy részére³⁶, szerzői jogdíjakra 70 éven át az örökgyó halálától, vagy kedvezményezettként különféle biztosítási szerződéseköl eredő kifizetésekre.

V. Az örökösök nyilatkozatai a hagyatékkal kapcsolatban

A francia öröklési jogban is főszabály, hogy az örökösök az örökgyó halála pillanatában megöröklük a hagyatékot.

Ugyanakkor minden örökösnek joga van ahhoz, hogy nyilatkozatot tegyen arról, hogy milyen formában kíván örökölni és természetesen lehetőség van az örökség visszautasítására is. A döntésnek nagyon fontos anyagi következményei – helytállás a hitelezők tartozásaiért, adózás – vannak, így a közjegyzőnek különösen fontos szerepe lehet ekkor, mert tanácsadói szerepet is betölt.

Az örökösöknek egészen a hagyaték felosztásáig nem kell döntést hozniuk az örökség elfogadása kérdésben. Amennyiben bármilyen okból korábban szükségessé válik örökösi minőségük igazolása, akkor ezt a már említett közjegyzői okiratokkal azt igazolni tudják. Fontos szabály, hogy ez egy személyes döntés, ami független a többi örököstárs döntésétől, megilleti a törvényes és a végrendeleti örökösöket is. Előfordulhat ugyanakkor, hogy valaki meghal mielőtt ebben a kérdésben nyilatkozatot tenne, ekkor már ő örökösait illeti meg a döntés joga.

A döntésnek teljesen szabadakaratúnak kell lennie, meghozatalára a jogalkotó 4 hónapot biztosít a hagyaték megnyíltától számítottan. Mindez azt is jelenti, hogy az örökgyó halála előtt erről nem születhet döntés, illetve az semmis.³⁷

Az örökösök döntése nem lehet részleges, a teljes hagyatékra kell vonatkoznia és többnyire visszavonhatatlan.

A döntés retroaktív, vagyis a hagyaték megnyíltára visszamenőlegesen hatályos.

Az örökösök döntésüket ugyanakkor nem halogathatják éveket, mert ez mások jogainak a csorbításához vezetne. A hitelezők négy hónappal a hagyaték megnyíltát követően szólíthatják fel először az örökösöket nyilatkozattételre, akiknek e felszólítástól számított további két hónap áll rendelkezésre, hogy döntésüket meghozzák. Amennyiben ezt a határidőt is túllépi, akkor úgy kell tekinteni, hogy az örökös teljesen elfogadta az örökséget.

Létezik egy 10 éves elévülési határidő is, vagyis az az örökös, aki döntését elmulasztja megtenni e határidő alatt, az elveszti jogát, és úgy kell tekinteni, mint aki visszautasította a hagyatékot. A határidőt az öröklési jogról való tudomásszerzéstől kell számítani. Abban az esetben, ha az örökgyó után olyan túlélő házastárs marad, aki tulajdonjogot is örököl, akkor az elévülés kezdete a túlélő házastárs halálának időpontja.

³⁶ egyfajta özvegyi nyugdíjról van szó

³⁷ A francia jog tiltja a megállapodást a jövőbeni öröklésre, Code Civil article 1130 alinéa 2 : *On ne peut cependant renoncer à une succession non ouverte, ni faire aucune stipulation sur une pareille succession, même avec le consentement de celui de la succession duquel il s'agit, que dans les conditions prévues par la loi.*

Az örökös döntései a következők lehetnek: az örökséget egészében elfogadja³⁸, aktív nettó értékéig fogadja el³⁹ vagy visszautasítja.

A hagyatéék egészében történő elfogadása nem más, mint az örökhagyó halálakor a hagyatéékban fellelhető valamennyi aktívum és passzívum elfogadása az adott örökös örökrésze erejéig. Az elfogadás lehet kifejezett⁴⁰, hallgatólagos⁴¹ vagy akár kényszerű⁴² is.

Amennyiben az örökség elfogadása ilyen formában történik, úgy annak az a következménye, hogy az örökös felel valamennyi hagyatéki tartozásért, függetlenül a megörökölt aktívumok értékétől. E főszabály alól azonban a törvény két kivételt is nevesít. Abban az esetben, ha a megörökölt hagyatéki vagyon kizárólag pénz⁴³, úgy az örökös felelőssége kizárólag a megörökölt aktívumok erejéig áll fenn. A másik kivétel, ha a tartozások az öröklés pillanatában nem ismertek és a helytállás súlyos mértékben érintené az örökös személyes vagyonát, az örökös kérheti részben vagy egészben mentesítését a tartozásokért történő helytállás alól. Mindez azonban csak a tartozások ismerté válásától számított 5 hónapon belül kérhető.

Az örökség elfogadása az aktív nettó értékig azt jelenti, hogy az örökös felelőssége csak a megörökölt aktívumok erejéig áll fenn, illetve azokat a vagyontárgyakat terhelheti, melyeket megörökölt. Ekkor nincs vagyonösszekeveredés, a felelősség szempontjából pedig két fajta eredetű vagyon létezik: az öröklött és az örökös által eddig megszerzett vagyon. Az örökség ilyen formában történő elfogadása csak kifejezett formában történhet, amit az örökös a törvényszéki iroda vezetőjénél tehet meg. Nyilatkozatát nyilvántartásba veszik és közzéteszik a hivatalos közlönyben továbbá egy újságban is, hogy a hitelezőket megfelelően informálni tudják. Az örökösnek ezt követően két hónapon belül egy hivatalos értékbecslőnél, a törvényszéken vagy a közjegyzőnél leltárt is kell készítenie. A határidő elmulasztásának következménye, hogy az örököst úgy kell tekinteni, mint a ki a teljes örökrészt elfogadja.

Amennyiben az örökös ebben a formában fogadja el az örökséget elsődlegesen az ő feladata lesz, hogy a vagyont kezelje és a hitelezőket kifizesse. Az esetek egy részében ezt a feladatot meghatalmazással átveszik a közjegyzők.

Az örökösnek vagy képviselőjének 15 hónapos határidő áll rendelkezésre arra, hogy az örökségben fellelhető aktívumokat és passzívumokat meghatározza. Ugyanezen határidő vonatkozik a hitelezői követelések bejelentésére is. Kivételt képeznek a privilegizált helyzetben lévő hitelezők, akiknek a követelése zálogjoggal biztosított, mert rájuk a jelzett határidő nem vonatkozik. Az örökös kérheti a bíróságtól, hogy bizonyos vagyontárgyakat megtartsa, abban az esetben, ha azok leltárban szereplő értékét a hitelezőnek megfizeti.

Az örökhagyó vagy értékesíti a vagyontárgyakat a leltárban meghatározott áron vagy saját vagyonából kifizeti a hitelezőket. A követelések megfizetése egy meghatározott sorrendben történhet. Az első helyen állnak a közhiteles nyilvántartásba bejegyzett követelések⁴⁴,

38 l'acceptation pure et simple

39 l'acceptation à concurrence de l'actif net

40 magánokiratba vagy közokiratba foglaltan is megtehető nyilatkozat

41 Például abban az esetben, ha valaki egy a hagyatéékban megtalálható gépjárművet értékesít.

42 Ha az örökös valamilyen a hagyatéékhoz tartozó vagyontárgyat eltulajdonít vagy elrejt.

43 lehet készpénz vagy számlapénz is

44 pl: zálogjogi nyilvántartásba

ténylegesen annak függvényében, hogy jogosultjuknak milyen erős biztosítéka van a követelésre. Második helyen állnak a bejelentett követelések, a bejelentés időpontjai alapján. Harmadik helyen a pénzkövetelésre jogosult végrendeleti örökösök állnak.

A hitelezők kielégítése befejeződik, ha nincs már aktívum, ha valamennyi követelés kielégítésre került vagy ha a követelések behajthatatlanok⁴⁵. Amennyiben marad még hagyatéki vagyon, akkor az az örökös vagyonát növeli.

Az az örökös, aki az örökséget aktív nettó értéken fogadta el a későbbiekben módosíthatja még e döntését és elfogadhatja azt teljes egészében, de azt már nem utasíthatja vissza.

Az örökséget visszautasító személy nem felel a hagyatéki tartozásokért és úgy kell tekinteni, mint aki soha nem is örökölt. Köteles azonban örökhagyó eltemettetésének költségeiben részt vállalni és megilletik például szerzői jogok, és az örökhagyó személyes vagyontárgyaira is jogosult. Köteles arányosan viselni a visszautasítás megtételéig keletkező szükséges költségeket is.

A visszautasítást a hagyatéki megnyílt szerinti illetékes törvényszéknél kell megtenni, ahol azt az irodavezető nyilvántartásba veszi. Fontos szabály, hogy e nyilatkozat visszavonható, de csak abban az esetben, ha más örökös még nem szerezte meg a hagyatékot, illetve az elfogadás joga még nem évült el⁴⁶. Aki nyilatkozatát visszavonja, az már csak a teljes örökrész fogadhatja el.

Az örökséget visszautasító személy lényegében kiesik az öröklésből, helyette leszármazói örökölnék a helyettesítés elvének megfelelően, akik ugyancsak dönthetnek az örökség visszautasításról. Abban az esetben, ha nincs leszármazó, úgy a többi örököstárs örökrésze növekedhet a visszautasított örökrésszel.

VI. A tulajdonközösség felosztása

Az örökhagyó halálát követően az örökösök egy kényszerű tulajdonközösségbe kerülnek, ami vagy megszüntetésre kerül közöttük vagy nem. A Code Civil ugyanakkor kimondja, hogy ebben a tulajdonközösségben kényszerűen senki nem tarthat benne⁴⁷, vagyis megszüntetését bármelyik tulajdonostárs kérheti. Mindez azt is jelenti, hogy a közjegyző eljárása nem biztos, hogy eljut eddig a pontig.

A közjegyző feladata – ha a megszüntetésről az örökösök megállapodnak –, hogy elkészítse a tulajdonközösséget megszüntető megállapodást. Abban az esetben, ha az örökösök között nincs ebben a kérdésben megállapodás, a megosztás csak bíróságtól kérhető.

Utóbbi esetben tehát a francia közjegyző nem jut szerephez, nem dönthet a megosztásról. Fontos hangsúlyozni, hogy a gyakorlatban az esetek egy részében a felek akaratából nem kerül sor a megosztásra.⁴⁸

⁴⁵ mert pl. elévültek

⁴⁶ 10 év

⁴⁷ Code Civil article 815 *Nul ne peut être contraint à demeurer dans l'indivision et le partage peut toujours être provoqué à moins qu'il y ait des sursis par jugement ou convention.*

⁴⁸ Pl.: ha a felek úgy látják, hogy a megörökölt ingatlant felesleges felosztani, mert ügyis értékesítik. Az ingatlan-nyilvántartásban csak a tulajdonosok neve kerül feltüntetésre a nélkül, hogy pontos tulajdonrészeik meghatározásra kerülnének.

A tulajdonközösség fennállása alatt a tulajdonostársak bármelyike jogosult a tulajdonközösséghez tartozó dolgokat használni, de csak rendeltetésüknek megfelelően. Saját célra történő használat esetén köteles térítést fizetni társainak. Az örökösök ugyancsak közösen jogosultak a dolgok használatából eredő nyereségre és közösen viselik a veszteségeket is.

A megosztásról szóló közjegyzői okiratnak meg kell határoznia a felosztásra kerülő vagyontárgyakat, az örökösök egy főre jutó részét valamint a határidőt, hogy a felosztásnak meddig kell realizálódnia. Abban az esetben, ha e határidő nem meghatározott, akkor felosztás bármikor kérhető, míg konkrét határidő megállapítása esetében nem haladható meg az 5 év.

A tulajdonközösség értékesítéssel történő megszüntetése estén az örököstársakat harmadik személlyel szemben elővásárlási jog illeti meg.

Amennyiben a hagyatékot kizárólag ingó vagyontárgyak alkotják a tulajdonközösség megosztása és a dolgok felosztása történhet magánokiratban foglaltan, de ingatlanhagyatéknl közjegyző közreműködése mindig szükséges, mert a tulajdonjogot az ingatlan-nyilvántartásba be kell jegyeztetni. Amennyiben bármelyik örököstárs nem kíván személyesen részt venni a felosztásban, akkor képviselővel is eljárhat.

A feleknek meg kell állapodniuk az egy főre jutó vagyoni értékről, ahol a főszabályként egyenlő értékű⁴⁹ részeket kell megállapítani. Az érték meghatározásakor a vagyontárgy értéke megállapításának napját fel kell tüntetni az okiratban, amit úgy kell meghatározni, hogy a lehető legközelebb essen a tényleges felosztás dátumához. Természetesen a felosztás során nem csak az aktívumokat, hanem a hagyatéki terheket is szét kell osztani az örökösök között. A számítás során nem maradhatnak figyelmen kívül azok a juttatások, melyekben az örökhagyó még életében részesítette az örököst feltéve, hogy az örökhagyó ennek ellenkezőjét kikötötte.

A megosztás során két eset állhat elő. Lehetséges, hogy a juttatott vagyontárgy értéke megegyezik a kalkulált örökrész értékével, míg más esetben értéktöbblet keletkezik valamelyik örököstársnál, amit meg kell térítenie a többieknek. A közjegyzői okiratban mindig meg kell határozni a fizetés módját és határidejét, valamint az értéktöbblet felülvizsgálatát, ha az a tényleges felosztáskor $\frac{1}{4}$ részben változna.

Amennyiben a vagyontárgyakat nem lehet természetben megosztani, úgy azok értékesítésre kerülnek és a befolyt vételár kerül felosztásra az örökösök között.

A felosztás lehet teljes, ha valamennyi a hagyatékban fellelhető vagyontárgyra vonatkozik és lehet részleges, ha bizonyos vagyontárgyak a tulajdonközösségben maradnak.

A jogszabály lehetőséget biztosít arra, hogy meghatározott esetekben bizonyos vagyontárgyakat meghatározott örökös szerezzen meg. Így az örökös kérheti a tulajdonjog vagy a bérlet részére való juttatását, ha ezek arra az ingatlanra vonatkoznak, amiben lakik vagy használ akár magáncélra, akár munkavégzésével kapcsolatban. A túlélő házastárs és az örökösök is kérhetik a hagyatékban fellelhető gazdasági társaságból az üzletrészt, ha a szóban forgó társaságban egyébként is tulajdonosok.

A felosztás következménye, hogy a hagyatékhoz tartozó vagyontárgyakat úgy kell kezelni, mintha azok közvetlenül az örökös tulajdonába kerültek volna.

49 égalité en valeur

A közjegyző feladata továbbá, hogy gondoskodjon a felosztott ingatlan tulajdonjogának az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyeztetéséről, valamint a felosztás adóját⁵⁰ beszedje.

Előfordulhat, hogy a felek nem értenek egyet egymással, kifogásolják a felosztás módját, ekkor a közjegyzői eljárás azonnal a bírósági eljárássá alakul át. A bíróság ilyen esetben kijelöl egy közjegyzőt, aki egy éven belül felosztási tervet készít. Amennyiben e tervezetet az örökösök nem hagyják jóvá, akkor a bíróság szünteti meg a tulajdonközösséget és osztja fel a vagyont.

VII. Költségek

Az öröklésnek természetesen költségei is vannak, amelyek egyrészt adók, másrészt közjegyzői díjköltségek.

A teljesség nélkül néhány adatot megemlítek a 2014. évben: mentes az adófizetési kötelezettség alól a túlélő házastárs és a nyilvántartásba vett élettárs. A testvér csak akkor mentesül, ha életkora meghaladta az 50. életévet és az örökgyóval együtt élte élete utolsó 5 évében. Mentés továbbá az örökrésze a fogyatékos személyeknek 159.325 € összegig, a lezármazóknak 100.000 € összegig, a testvéreknek 15.932 € összegig, unokatestvéreknek 7.967 € összegig az adófizetési kötelezettség alól. A megjelölt összegek feletti rész az adóalap, ami egy sávos rendszerben az összeg emelkedésével 5%-tól 45%-ig terjedő mértékben képezi az adót.

A közjegyzői díjat is a jogszabály határozza meg. Az *acte de notoriété* költsége 260,50 €, a leltár elkészítésének költsége 232,76 €.

A közjegyzői munkadíjat a hagyatéki vagyon értéke határozza meg és egy a jogszabályban megállapított képlet segítségével számítják ki.

VIII. Következtetések

A francia közjegyző örökösödési eljárási szerepe – magyar kollégáinkhoz képest – nem hasonlít egy bírói szerepkörhöz, mint ahogy azt írásom kezdetén megállapítottam. Az ügyfelek által igazolt tények rendszerét keretekbe zárja a közokirat, de ez inkább tűnik deklaratív jellegű tevékenységnek.

Az eljárás még ha nem is annyira formális, mégis egy meghatározott rendet követ és természetesen az anyagi jogszabályokra épül.

Nagyon fontos, hogy a francia közjegyző az eljárás során tanácsadást végez, felvázolja a felek jogi lehetőségeit és segít részükre megtalálni az igényeiknek és anyagi lehetőségeiknek leginkább megfelelő megoldást.

A közjegyzőnek nincs döntéshozatali jogköre, a felek magunk hoznak döntést vagy az ügyet végső soron a bíróság dönti el.

⁵⁰ jelenleg 2,5%

Felhasznált irodalom

ROULOIS, Mémento Jurisclasseur, LexisNexis SA, Paris 2012.

FRANCIS LEFEBVRE: Les successions et les libéralités après la réforme, Dossiers Pratiques, Editions Francis Lefebvre, Levallos 2006.

VALÉRIE GOMEZ-BASSAC, ESTELLE PIDOUX: Droit notarial, Editions Foucher, Vanves 2011.

RACHEL ALBRECHT, PIERRE ARCUSEL, LORÉNA CROCHEMAR: Techniques notariales, Editions Foucher, Malakoff 2013.

CODE CIVIL, Édition 2013, Dalloz

EDMOND GRESSER La Wantzenau-i közjegyző által készített okiratok

A halál esetére szóló alapítványrendeletéről

Jelen tanulmány elsősorban az alapítvány létrehozására irányuló szándék végintézkedésben történő megfogalmazása esetén, az alapítványi jog és az öröklési anyagi jog „találkozása” kapcsán felmerülő kérdésekkel –, és a kapcsolódó eljárásjogi szabályozással kíván foglalkozni. Az ilyen különös alapítói nyilatkozatok, illetve az azok részét képező vagyonyjuttatás sorsa, megítélése mellett természetesen általában a magánjogi alapítvány fogalmi elemeire –, és ismérveire is szükséges kitérni, összehasonlítva a közvetlenül megelőző szabályozást és a legújabb rendelkezéseket.

Az alapítványról dióhéjban, figyelemmel az újabb szabályozásra

A korábban hatályos Polgári törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvényből („Ptk.”) sokáig száműzött alapítvány az 1987-es módosítással¹ újra gyökeret vert a magánjogi jogintézmények között, mint alapvető szervezettípus, mégpedig speciálisan nem meghatározott személyek együttműködését – tehát nem személyegyesülést (testületet) – jelentő, hanem intézménytípusú jogi személyként.

Az alapítvány fogalma, vagyona, szervezete, létesülésének és megszűnésének feltételei a Ptk. 74/A–E. szakaszai által kerültek – szűken – szabályozásra.

Alapítványt – egy vagy több – magánszemély, jogi személy (akár alapítvány is), illetve jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság hozhatott létre alapító okiratban, azaz alapító – az állam kivételével – bármely polgári jogi személy lehetett.

Itt kell megemlíteni, hogy az 1993-ban módosított Ptk. külön paragrafusban (Ptk. 74/G. §) bevezette az ún. közalapítványt is, bár azt a 2006. évi LXV. törvény 1. §-a hatályon kívül helyezte.² A közalapítványt az Országgyűlés, a Kormány, valamint a helyi önkormányzat vagy kisebbségi önkormányzat képviselő-testülete közfeladat ellátásának folyamatos biztosítása érdekében hozhatott létre, természetesen nem érintve az államnak, illetve az

¹ Beiktatta az 1987. évi 11. tvr. 1. §-a, 1987. szeptember 1-jei hatállyal.

² A 2006. évi LXV. törvény hatályba lépését követően, a hatályba lépés időpontjáig nyilvántartásba vett közalapítványokra a Ptk.-nak az alapítványokra vonatkozó rendelkezéseit kellett alkalmazni, a 2006. évi LXV. törvény 1. § (2) bekezdésében foglalt eltérésekkel.

önkormányzatnak feladatai ellátására vonatkozó kötelezettségét. A közalapítvány mögöttes jogterülete természetesen az alapítvány volt, azonban sajátos státuszából adódóan – úgy, mint egyszerre közjogi jogi személy és polgári jogi jogi személy – nagyobb mértékben állt az alapító „felügyelete” alatt, az alapítótól való elkülönülés kevésbé érvényesülhetett.

A Ptk. szerint az alapítvány kizárólag tartós – vagyis folyamatos, vagy időszakonként visszatérő tevékenységgel megvalósítható – közérdekű célra volt létrehozható, illetve elsődlegesen gazdasági tevékenység folytatása céljából nem volt alapítható.

A közérdekű célkitűzés azonban a bírói gyakorlat által alátámasztottan egyre inkább kiterjesztően, illetve tágabban volt értelmezendő. Bár közérdekűnek minősül a cél általában akkor, ha az a társadalom vagy egy nagyobb közösség érdekeit szolgálja, azonban az önmagában csak az érintettek száma alapján mégsem ítéltető meg. Inkább az a megközelítés helyes miszerint, az alapítvány olyan nem elsősorban jövedelemszerző, vagyongyarapító tevékenységgel kell, hogy működjék, amely a társadalmi megítélés alapján közcélú is, még ha akár egy szűkebb csoport, vagy csak egyetlen személy érdekében alapították. Másképp megközelítve, ha és amennyiben a célkitűzésre vonatkozó megszorítást szigorúan vesszük alapul, akkor nagyrészt csak a közalapítványoknak lehetett volna létjogosultságuk.

Az alapítvány részére az alapítónak az alapítványi cél eléréséhez szükséges, az alapító vagyonától független, elkülönített vagyont kellett biztosítania. Az alapításkori vagyon ingóságokból és ingatlanokból, ezek gyümölcseiből, avagy vagyoni értékű jogokból állhat, mégpedig összhangban az alapító okiratban kitűzött céllal. Az alapító okiratban az alapító rendelkezhetett az alapítványhoz való csatlakozás lehetőségéről is. Az alapítványi vagyon juttatása szempontjából így megkülönböztethettünk nyílt³ és zárt alapítványt. Akkor, ha az alapító csak a működés megkezdése érdekében szükséges vagyont bocsátja az alapítvány rendelkezésére, lehetővé téve, hogy az alapítványhoz bárki csatlakozhasson, akkor nyílt alapítványról beszélünk. Az ún. zárt alapítvány esetében viszont az alapító a vagyont úgy juttatja, hogy kizárja a csatlakozást, a vagyon ezáltal nem növelhető, a vagyon legfeljebb tehát csak annak hasznáival, illetve az esetleges vállalkozói tevékenységből befolyt jövedelemmel gyarapodhat.

Az alapítvány létrehozásának alapfeltétele az alapító egyoldalú jognyilatkozata, vagyis az alapító okirat, amelyben legalább az alapítvány nevét, célját, vagyonát és a vagyon felhasználásnak módját, valamint székhelyét meg kellett határozni (Ptk. 74/B. § (1) bek.). Ezen kötelező kellékek mellett az alapítványhoz való csatlakozásról és egyéb feltételekről is rendelkezhetett az alapító, valamint természetesen és jellemzően kijelölhette a kezelő szervet, illetőleg ilyen célra külön szervezetet is létrehozhatott, melyre, ha erre mégsem került sor, akkor erről a bíróságnak kellett gondoskodnia.

Az alapítvány, mint magánjogi jogképeséggel felruházott, meghatározott célra rendelt és elkülönített vagyontömeg, főszabály szerint, a bírósági nyilvántartásba vétellel jött létre, nyerte el jogi személyiségét. A nyilvántartásba vétel után pedig az alapítvány már nem volt visszavonható, az csak a törvényben meghatározott feltételek bekövetkezése esetén, a bíróság általi törléssel szűnhetett meg. Az alapítványt továbbá akkor is törölni kellett

3 A közalapítvány csak nyílt alapítványként működhetett.

a nyilvántartásból, ha azt a bíróság megszüntetette vagy másik alapítvánnyal történő egyesítését rendelte el.⁴

* * *

A 2014. március 15. napján hatályba lépett, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény („PTK.”) a jogi személyek vonatkozásában fenntartotta a típuskényszert, valamint többszintű és integrált szabályozást vezetett be. A PTK-ban szabályozott egyes jogi személyek a gazdasági társaság, a szövetkezet, az egyesülés, az egyesület és az alapítvány. A PTK. a jogi személyekre széleskörű általános – vagy inkább közös – szabályai mellett a Ptk.-nál részletesebben szabályozza az alapítványt, és több újítást is bevezet. A PTK. 3:378.§ szerint „az alapítvány az alapító által az alapító okiratban meghatározott tartós cél folyamatos megvalósítására hozható létre”, vagyis a kódex új koncepciója szerint alapvetően magáncélra történő vagyonrendelésről van szó, a fogalmi elemek közül ugyanis a közérdekűség hiányzik.⁵

Az új kódex rendelkezései alapján az alapítvány által kiegészítő jelleggel végezhető gazdasági tevékenység szűkebb körben érvényesülhet a korábbi szabályozáshoz képest, hiszen csak az alapítványi cél megvalósításával közvetlenül összefüggő gazdasági tevékenység folytatható. További lényeges korlátozás még, hogy alapítvány nem lehet korlátlan felelősségű tagja más jogalanynak, nem létesíthet alapítványt és nem is csatlakozhat alapítványhoz.⁶ Alapítvány más típusú jogi személlyé nem alakulhat át és csak alapítványokkal egyesülhet, illetve alapítványokká válhat szét, de csak akkor, ha ezek nem járnak az alapítványi vagyon csorbításával és nem veszélyeztetik az alapítvány célját.⁷

Változatlanul fennáll az alapítványnak az alapítótól való elkülönülése, önállósodása. Így, az alapító az alapításra irányuló jognyilatkozatát csak az alapítvány nyilvántartásba való jogerős bejegyzéséig vonhatja csak vissza,⁸ továbbá az alapító (és a csatlakozó), illetve jogutódjai az alapítvány részére juttatott vagyont nem vonhatják el és nem követelhetik vissza, az erre irányuló jognyilatkozatok semmiek.⁹ Az alapítvány nem is szüntethető meg az alapító által.¹⁰

Továbbá, alapítvány főszabály szerint nem létesíthető az alapító és a csatlakozó, és ezek hozzátartozói érdekében: Az alapító és a csatlakozó akkor lehet az alapítvány kedvezményezettje, ha az alapítvány célja az alapító tudományos, irodalmi vagy művészeti alkotásainak gondozása. Az alapító és a csatlakozó hozzátartozója pedig csak abban az esetben lehet az alapítvány kedvezményezettje, ha az alapítványi cél ezen hozzátartozó(k) tudományos, irodalmi vagy művészeti alkotásainak gondozása, a hozzátartozó(k) ápolása, gondozása, tartása, egészségügyi ellátási költségeinek viselése, iskolai tanulmányainak ösztöndíjjal vagy egyéb módon történő támogatása.¹¹

4 Ld.: Ptk. 74/E. § (2) bek.

5 A tisztán magánjogi szabályozás „nem tette lehetővé” azt sem, hogy a közalapítvány visszakерüljön a törvénybe.

6 PTK. 3:376. §.

7 PTK. 3:399. §.

8 PTK. 3:381. §.

9 PTK. 3:384. § (2) bek.

10 PTK. 3:403. § (2) bek.

11 PTK. 3:386. § (1)–(2) bek.

Az alapítványi vagyon juttatása szempontjából egységes lett a szabályozás, nincs különbségtétel a nyílt és a zárt alapítvány között. Az alapítónak legalább az alapítvány működésének megkezdéséhez szükséges (induló) vagyont a nyilvántartásba-vételi kérelem benyújtásáig át kell ruházni az alapítványra,¹² a teljes juttatott vagyont pedig az alapítvány jogerős nyilvántartásba vételétől számított egy éven belül kell rendelkezésre bocsátania.¹³

Az új szabályozás részletesen rendelkezik a többes alapításról, illetve ez esetben az alapítói jogok gyakorlásáról, határozottan közelítve a csatlakozó jogállását az alapító jogállásához.¹⁴

Az alapítvány általában – és változatlanul – a bírósági nyilvántartásba vétellel, a jövőre nézve jön létre. A végintézkedéssel történő létesítés a kivétel.

Az eddigi gyakorlattal szemben kifejezetten lehetővé válik az alapítói jogok átruházása, miután az alapító a vagyoni hozzájárulást teljesítette.¹⁵ Az alapítói jogokat az alapítvány szerveire, elsősorban a kuratóriumra is át lehet ruházni, ebben az esetben az alapítói és az ügyvezetési jogok egyesülnek egymással.¹⁶ Helytállóbb ezért az az értelmezés, hogy az alapítvány szerve esetén nem az alapítványi jogok (és kötelezettségek) átruházásáról lehet szó, hanem csak az alapítói jogoknak az alapítványi szerv általi gyakorlásáról, annál is inkább, hiszen az alapítványi szerv nem jogalany, tehát reá nem ruházhatók át maguk az alapítói jogok és kötelezettségek, mert azokat jogalanyiság hiányában nem szerezheti meg.

Az alapítvány ügyvezető szerve a három – most már csak – természetes személyből álló kuratórium, vagy az egyszemélyes ügyvezető kurátor. A kurátorok, illetve a kurátor az alapítvány, mint jogi személy vezető tisztségviselői. Korlátozás, hogy az alapítvány kedvezményezettje és közeli hozzátartozója nem lehet a kuratórium tagja, valamint az alapító és közeli hozzátartozói nem lehetnek többségben a kuratóriumban. Az alapítói jogok gyakorlója egyébként a kurátort akár a megbízatásának lejárta előtt is visszahívhatja, az alapítványi cél megvalósításának közvetlen veszélyeztetése esetén. Az új rendelkezések a kuratórium működésének módját is szabályozzák.¹⁷

Fakultatív szerveként az alapítványnál felügyelőbizottság is működhet,¹⁸ és a jogi személyekre vonatkozó közös szabályok alapján állandó könyvvizsgáló szintén alkalmazható,¹⁹ illetve olyan egyéb szervek (pl. tanácsadó testület) is lehetnek, amelyek nem csorbítják a kuratórium és a felügyelőbizottság jogait.²⁰

Az alapítvány megszűnésének okai között újdonság, hogy az az alapítvány, amely három éven át nem folytat célja megvalósítására irányuló tevékenységet szintén megszűnik.²¹

12 Már, ha egyáltalán átruházható a vagyon a még létre sem jött, majd csak a bejegyzéssel létrejövő alapítványra.

13 Ld.: PTK. 3:382. §.

14 Ld. különösen: PTK. 3:380., 3:383. és 3:395. §§.

15 PTK. 3:396. §.

16 Sárközy Tamás: Az új Ptk. egyesületekre és alapítványokra vonatkozó rendelkezéseiről. In: Gazdaság és Jog, 2013. 2. szám, 14. p.

17 Ld.: PTK. 3:397–3:399. §§.

18 PTK. 3:400. §.

19 PTK. 3:38. §.

20 PTK. 3:401. §.

21 PTK. 3:403. § (1) bek. c) pontja.

Az alapítvány létesítésének „különös esetei”

A Ptk. – 2011. január 1-jétől hatályos – 74/D. § (1) bekezdése alapján: „Ha az alapítvány létrehozása az alapító okiratot tartalmazó végrendeletben történt, annak nyilvántartásba vétele iránt – ha az nem a végrendeleti végrehajtó feladata – a közjegyző által kirendelt ügygondnok köteles gondoskodni.”

A fenti szűkszavúan megfogalmazott jogszabályhely több kérdést vetett fel, mégpedig alapvetően azt, hogy más végintézkedés fajtával, tehát öröklési szerződéssel vagy halál esetére szóló ajándékozással vajon rendelhető-e alapítvány.

Az öröklési szerződés, annak definíciója szerint, a felek megegyezésével létrejövő, kétoldalú jogügylet, melyben az örökhagyó részéről történő örökösnevezés, halál esetére szóló vagyoni rendelkezés fejében, ellenszolgáltatásként a juttatásban részesített fél az örökhagyó (és/vagy harmadik személy) tartását – illetőleg a PTK. szerint már gondozását is – vállalja, avagy részére életjáradékot fizet. Ezen szerződéses rendelkezések, mint szükséges és kötelező tartalmi elemek mellett – illetve azoktól függetlenül – az öröklési szerződés végrendeleti mivoltából adódóan és a törvény által megengedetten nincs akadálya annak, hogy az örökhagyó bármilyen más végrendeleti rendelkezést is tegyen, tehát akár alapítványt rendeljen.

A halál esetére szóló ajándékozással ellenben fogalmilag nem hozható létre alapítvány. A halál esetére szóló ajándékozási szerződés végintézkedés ugyan, de nem végrendelet és nem is öröklési szerződés. Az alapítványi ügylet mellett az alapítvány létrejöttéhez az alapítványi cél megvalósítása érdekében vagyont kell rendelni, ezen vagyონrendelés viszont nem minősülhet ajándékozásnak, mivel ahhoz az is szükséges, hogy legyen olyan megajándékozott, aki a juttatást elfogadja, ez pedig nem értelmezhető az alapító és az alapítvány relációjában, hiszen olyan egyoldalú nem címzett jogügyletről van szó, amelyhez kapcsolódó vagyónjuttatás ajándékozás címén nem követelhető.

A PTK. már egyértelmű meghatározást ad a halál esetére szóló alapítványlétesítésre és rendelkezésre. Egyrészt a 3:388. § (1) bekezdése szerint: „Alapítvány írásbeli végrendeletben vagy öröklési szerződésben is létesíthető. Ilyen esetben a végintézkedésnek tartalmaznia kell az alapító okirat tartalmi elemeit.”²² Másrészt kifejezetten lehetőség van arra, hogy alapítvány létesítését az örökhagyó meghagyásban rendelje el (3:389. § (1) bek.), amikor nem közvetlenül az örökhagyó, hanem a meghagyással terhelt örökös vagy hagyományos lesz az alapítvány alapítója, ő lesz köteles az alapítványt létrehozni. Korábban, a Ptk. hatálya alatt is volt lehetőség az örökösként érdekelteket ilyen tartalmú meghagyással terhelni, azonban problémát jelentett az, hogy mivel a meghagyás kötelezettséget nem keletkeztet – az általában nem kényszeríthető ki –, annak követelése céljából a leendő alapítvány érdekében érdemben senki sem „léphetett fel”. A PTK. szerint viszont már nem csak a létesítendő alapítvány célját és vagyonát kell meghatározni, hanem ki kell jelölni azt a személyt, aki az alapítvány létrehozását követelheti. Továbbá, ha a meghagyást az arra kötelezett örökös vagy hagyományos felszólítás ellenére sem teljesíti, az alapítvány létrehozásának

22 Vagyis kizárt a szóbeli végrendeleti forma, hiszen általában a jogi személyek létesítése írásban, létesítő okirattal lehetséges.

követelésére jogosult személy a bíróságtól keresettel kérheti az alapítvány alapító okiratának bírósági ítélettel történő pótlását és egyúttal az örökös vagy hagyományos kötelezését az alapítványi vagyon szolgáltatására. Majd az alapítvány létrehozásának követelésére jogosult személy a bíróság határozata alapján kérheti a nyilvántartó bíróságtól az alapítvány nyilvántartásba vételét.²³

A PTK. általában mondja ki – tulajdonképpen a Legfelsőbb Bíróság PK. 85. számú állásfoglalásának átvételével –, hogy a végrendeletet (illetve értelemszerűen végrendeleti rendelkezést tartalmazó öröklési szerződést) tartalmazó okirat végrendeleti jellegének megállapításához az szükséges, hogy az örökhagyó halála esetére szóló vagyoni rendelkezést tartalmazzon, és külsőleg az örökhagyótól származónak mutakozzék.²⁴ Alapítványlétesítés esetén ezek a minimum fogalmi ismérvek ki kell, hogy egészüljenek az alapító okirat tartalmi elemeinek meghatározásával is.²⁵ Ennek kapcsán a jogi személyekre vonatkozó közös szabályoknak a létesítő okirat általános kellékeiről szóló rendelkezéseire (3:5–3:10. §§) kell elsősorban figyelemmel lenni, amelyek kiegészülnek az alapítvány alapító okiratára vonatkozó konkrét és kiegészítő szabályozással (3:391. § (1)–(2) bek.). Az általános kellékek közül így, kötelezően meg kell határozni az alapítvány elnevezését, székhelyét, célját, illetve az alapítványi vagyont (mely a 3:10 § (1) bekezdés alapján pénzből és nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásból állhat). Ezen felül rendelkezni kell legalább az alapítvány határozott vagy határozatlan időre történő létesítéséről (határozott időre történő létesítésnél a határozott időtartamról), az alapítványi vagyon kezelésének és felhasználásának szabályairól, továbbá a kuratóriumi tagság keletkezésére és megszűnésére vonatkozó szabályokról, a kuratóriumi tagság határozott vagy határozatlan időre szóló voltáról (határozott idejű kuratóriumi tagság esetén a határozott időtartamról), továbbá a kuratórium tagjaira vonatkozó kizáró és összeférhetetlenségi szabályokról, valamint a kuratóriumi tagsági díjazás megállapításának szabályairól.²⁶

Említésre méltó az alapítványi jognak a végintézkedések jogával koincidáló azon új szabálya, mely az alapítvány létesítő okiratának értelmezésére vonatkozó alapelveként deklarálja a végintézkedéseknél is ismert ún. akaratit elvet, ami persze a végintézkedéssel létesítendő alapítvány esetében sem alkalmazható az alaki hibák orvoslására.²⁷

Alapítványrendelés közös végrendeletben és közös öröklési szerződésben is lehetséges, ennek kapcsán számos kérdés merül fel az egyes alapítói nyilatkozatok megítélésében, az alapítvány létrejöttében.

A PTK. fő szabályként kimondja, hogy két vagy több személynek – bármilyen alakban – ugyanazon okiratba foglalt végrendelezése érvénytelen, hiszen általában az ilyen végrendelet captatorius rendelkezésekre adhat alkalmat; ellenben az új szabályozás házastársaknak megengedi az életközösség fennállása alatt azt, hogy haláluk esetére ilyen formában,

²³ Ld.: PTK. 3:389. § (1)–(2)

²⁴ PTK. 7:12. §.

²⁵ Ez nagyjából a meghagyásra is vonatkozik, mivel a meghagyásnak tartalmaznia kell a létesítendő alapítvány célját és vagyonát.

²⁶ PTK. 3:391. (1) bek.

²⁷ Vö.: PTK. 3:392. §, illetve 7:24. §.

vagyis közös írásbeli magánvégrendeletben vagy közös közvégrendeletben rendelkezzenek, a lehetőség azonban a házassági életközösség fennállásához kötött. Anélkül, hogy a PTK. tartalma szerint definiálná a közös végrendeletet, elengedhetetlen, hogy tartalmi szempontú megkülönböztetést tegyünk. Beszélhetünk így, ugyanabba az okiratba foglalt, de egymástól teljesen független két (szimultán) végrendeletről, illetve olyanról, amelyben mindkettőn végrendeleznek, de csak az egyik házastárs rendelkezik a másik házastárs javára, valamint a kölcsönös, végül a viszonos végrendeletről. Kölcsönös végrendelet esetében a végrendelezők egymást kölcsönösen örökösükké nevezik, míg viszonos a közös végrendeletbe foglalt azon végintézkedés, amelyet egyik végrendelező sem tett volna meg a másik végrendelező végintézkedése nélkül. Az alapítvány létesítésére vonatkozó nyilatkozat értelmezése egyszerű, amennyiben arról csak az egyik házastárs rendelkezik, tehát ebben a részben független, akár vissza is vonható rendelkezésről van szó. Ha azonban az alapítói ügylet megfogalmazása az egyes végrendeletekben egymás végakarátára tekintettel azonos, valamint – még szorosabban – ha a végrendelet tartalmából megállapíthatóan a jogügyletre vonatkozó rendelkezést egyik fél sem tette volna meg a másiké nélkül, akkor tulajdonképpen közös alapítványtevésről van szó, kivéve persze, ha – akár viszonos végrendeletben – mindegyik örökhagyó más és más alapítványt hoz létre. Ebben az esetben, ha a végrendelet kifejezetten kizárja a közös végrendeletbe foglalt rendelkezés egyoldalú visszavonását, vagy arra a másik végrendelező értesítése nélkül került sor, akkor az egyoldalú visszavonás semmis. Amennyiben pedig az egyik örökhagyó érvényesen vonja vissza a rendelkezést, a másik örökhagyó nyilatkozata vagy hatályban marad, és így az alapítvány a másik alapító fél nyilatkozatával létrejöhét, vagy hatálytalanná válik, ha egyértelműen megállapítást nyer, hogy az egyik örökhagyó házastárs sem tette volna meg az alapítói nyilatkozatot a másik rendelkezése nélkül.^{28 29}

A házastársak, mint örökhagyók az életközösség fennállása alatt érvényesen köthetnek ugyanabba az okiratba foglalt öröklési szerződést.³⁰ Az alapítványi ügylet, mint egyoldalú végrendeleti rendelkezés szempontjából a korábbiak szerinti okfejtés érvényes, azaz itt az ezen végintézkedés fajta kötelező tartalmi elemeinek megléte mellett a fő kérdés az, hogy a kizárólag az örökhagyói oldalon megtehető alapítványlétesítésre vonatkozó akaratot csak a házastársak egyike, vagy egy ügyleti felet alkotva egymásra tekintettel mindkettőjük kifejezte-e. S bár e két jogintézmény egyébként egyértelműen elhatárolható és elhatárolandó, és egymással semmiképpen sem helyettesíthető, hiszen azokhoz más-más joghatások fűződnek, azonban a közös végrendelet és a közös öröklési szerződésben megtett kölcsönös és viszonos végrendelezések között nincs és véleményem szerint nem is lehet különbség, különösen az ilyen nyilatkozatok egyoldalú visszavonása, hatálya tekintetében.

28 Vö.: PTK. 7:43. § (3)–(4) bek.

29 Általában a házastársak közös végrendelete hatálytalanná válik, ha a végrendelet megtétele után közöttük az életközösség megszakadt, és az öröklés megnyílásáig nem állott helyre, illetve akkor is, ha megtétele után a végrendelezőknek vagy egyiküknek gyermeke születik, kivéve, ha a végrendelet eltérően rendelkezik (ugyanaz a hatása az örökbefogadásnak). (PTK. 7:43. § (1)–(2) bek.)

30 PTK. 7:51. § (1) bek.

Mind a közös végrendelet, mind az azzal a fentiek alapján egy tekintet alá eső közös öröklési szerződés alapján a közösen létrehozott alapítvány létrejöttére vonatkozóan kétféle lehetőség adódik. Vagy az először elhunyt házastárs halálával létesülhet az alapítvány vagy csupán a másik örökhagyó későbbi halálával válik az lehetővé. Az előbbi esetben a végrendelettel történő és, ha a túlélő házastárs vonatkozásában feltesszük, hogy ő nem csupán a halála esetére kívánt alapítványt létesíteni, tehát a végintézkedésben foglalt nyilatkozata élők közötti nyilatkozatnak (is) tekintendő, az élők közötti alapítványrendelet szabályai részben együttesen alkalmazandók, azzal, hogy végintézkedés esetén az alapítvány nyilvántartásba vétele iránt alapvetően a kuratórium tagjának kijelölt személy köteles eljárni,³¹ a túlélő házastárs viszont már az alapítói nyilatkozatot és a vagyonjuttatást nem vonhatja vissza.³²

A végrendeletben vagy öröklési szerződésben létesített alapítvány ugyanúgy a nyilvántartásba vétellel, és konstitutív, de nem ex nunc, hanem az alapító halálának időpontjára visszamenőleges hatállyal jön létre.^{33 34}

Amennyiben a végrendeletben vagy öröklési szerződésben tett alapítvány nem jön létre, az így érintett vagyon a hagyatéki részét képezi. Nem kivétel ez alól a közérdekű célú alapítvány sem, ugyanis ebben az esetben az örökhagyó juttatása közérdekű meghagyásnak minősül, a közérdekű meghagyás pedig éppúgy csak hagyatéki teher, mint a meghagyás általában, csupán az alapítványnak szánt vagyont a meghíúsult alapítvány céljának megvalósítása érdekében kell kezelni.³⁵

Alapítvány a hagyatéki eljárásban

A jogalkalmazói gyakorlat tapasztalati eredményeit is rendszerezve alkotta meg az Országgyűlés a hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvényt („Hetv.”), mely 2011. január 1-jén lépett hatályba. Az öröklési anyagi jogi szabályok érvényesülését biztosító eljárást korábban szabályozó többször módosított 6/1958. (VII. 4.) IM rendelet („He.”) egyrészt tartalmában is megújításra szorult, másrészt a jogforrási szintje sem volt megfelelő.

A szabályozás a rendeleti szintről nemcsak egyszerűen törvényi szintűvé vált, hanem a hagyatéki eljárás egészére nézve született meg egy koherens rendszer, amely alapján valamennyi lényeges – vagyis az alapvető jogokat és kötelezettségeket érintő – kérdés e törvényben került megfogalmazásra, egyúttal szükségszerűen új jogintézmények és fogalmak bevezetésével.³⁶

31 A PTK. 3:388. § (2) bekezdésében foglaltak alapján pedig, ha a nyilvántartásba vétel iránt egyik kuratóriumi tagnak kijelölt személy sem intézkedik, a nyilvántartó bíróság által kijelölt ügygondnok – aki célszerűen a túlélő házastárs lehet – jár el; ha erre hagyatéki eljárás esetén egyáltalán szükség van, figyelemmel a hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvény 18. § (3) bekezdésére!

32 Vö.: Csehi Zoltán: A magánjogi alapítvány (Történeti és dogmatikai alapok). Gondolat Kiadó, Budapest, 2006, 322. p.

33 Ld.: PTK. 3:388. § (3) bek.

34 Vö. még: Ptk. 74/D. § (2) bek.

35 Vö.: PTK. 3:390. §.

36 Kezdetben ugyanakkor problémát jelentett, hogy a Hetv. előkészítése során számos jogintézmény az új

Több garanciális szabály rendelkezésével, a végrendelettel (öröklési szerződéssel) létesített alapítvány státuszát is rendezni kívánja a törvény. Összhangban azzal, hogy az ilyen alapítvány az alapító örökhagyó halálának időpontjára visszamenő (ex tunc) hatállyal jön létre, a Hetv. 6. § (5) bekezdésében foglalt értelmező rendelkezés kimondja: „Ha végintézkedésben az örökhagyó alapítvány létrehozásáról rendelkezett³⁷ azt a hagyatéki eljárásban örökösként érdekeltnek kell tekinteni.”

Kötelező a hagyatéki leltározása, ha az örökhagyó végintézkedésével „alapítvány létesítését rendelte”,³⁸ amely úgy értelmezendő, hogy akkor is, hogy ha az alapítvány létesítése a végintézkedésben történik, illetve úgyszintén amikor az örökös (hagyományost) terhelő meg-hagyásként rendelték el az alapítvány létrehozását.³⁹

Az általános szabályok közötti rendelkezés jelöli ki alapítványnak végintézkedésben történő létesítése esetén a közjegyző feladatát. A Hetv. 18. § (3) bekezdése szerint, ha végrendeletben az örökhagyó alapítvány létrehozásáról rendelkezett, arról a – nyilvántartásba vételre illetékes – bíróságot a közjegyzőnek csupán értesítenie kell, azzal, hogy külön kérelem nélkül, a végrendelet tartalma alapján döntsön az alapítvány nyilvántartásba vételéről. E mellett továbbá – a PTK. hatálybalépésére tekintettel – már az alapítvány nyilvántartásba vétele iránt eljárni köteles személyt (vagyis a kurátort vagy a kuratórium tagjait) is értesíteni kell. Ezek alapján, mivel a bíróság döntésétől függ, hogy az alapítvány a végrendeletben foglalt alapító okirat tartalmi elemeinek vizsgálata után a bejegyzéssel létrejön-e és ezáltal a hagyatéki vagyon (vagyontárgy) az alapítványnak átadható-e, ezért egyidejűleg a közjegyzőnek nem csak lehet, hanem fel is kell függesztenie az eljárást,⁴⁰ illetőleg legalább annak azt a részét, mely az alapítványi célra rendelt vagyon átadását érinti.⁴¹

A fentiekkel összhangban van a PTK. 3:388. § (2) bekezdésének rendelkezése, amely kimondja, hogy a végrendeletben (öröklési szerződésben) létesített alapítvány nyilvántartásba vétele iránt a kuratórium tagjának kijelölt személy köteles eljárni, illetve ha a nyilvántartásba vétel iránt egyik kuratóriumi tagnak kijelölt személy sem intézkedik, a nyilvántartó bíróság által kijelölt ügygondnok jár el.⁴² Ugyanis, a közjegyző szerepe – az alapítvány bejegyzését illetően – csak az említett értesítésre korlátozódik.

Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény szabályaira – így a végintézkedéssel létesített alapítványra vonatkozó szabályokra is – épült. Az Alkotmánybíróság 51/2010. (IV. 28.) AB határozata viszont röviddel az új Ptk. hatálybalépése előtt megsemmisítette annak hatályba léptető rendelkezéseit. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény hatályba nem lépéséről, valamint az ezzel összefüggő törvény módosításokról szóló 2010. évi LXXIII. törvény 1. §-a pedig egyértelműen rendelkezett arról, hogy az új Ptk. „nem lép hatályba”. Mivel azonban sem e törvény, sem az Alkotmánybíróság döntése nem rendelkezett az új Ptk-ra épülő jogszabályokról, indokolt volt a Hetv. módosítása annak érdekében, hogy a 2011. január 1-jén a még hatályos Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény rendelkezéseivel összhangban legyen. A Hetv. módosításáról szóló 2010. évi CXV. törvény rendelkezéseinek legnagyobb része ezért a Hetv. fenti okból érintett rendelkezéseit, illetve párhuzamosan a Ptk.-t, módosította ideiglenesen.

37 Értsd ez alatt: az alapítvány létesítése magában a végrendeletben történik, vagyis a végrendelet tartalmazza az alapítványt létrehozó alapító okirat tartalmi elemeit, hiszen itt valójában nem meghagyásról van szó.

38 Hetv. 20. § (4) bek.

39 Ld.: Anka Tibor: A megújult hagyatéki eljárás. HVG–ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2011, 78. p.

40 A Hetv. 71. § (1) bek. bb) pontja szerint.

41 Ld.: Anka Tibor: A megújult hagyatéki eljárás. HVG–ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2011, 65. p.

42 Vö. a korábbi szabályozással is: Ptk. 74/D. § (1) bek.

A hagyatéki eljárás felfüggesztése a bíróság nyilvántartásba-vételi eljárásának jogerős befejezéséig tarthat.⁴³ A bíróság a határozat jogerőre emelkedése után az alapítvány bejegyzését vagy a bejegyzés megtagadását közölni köteles a közjegyzővel.⁴⁴

Ezt követően lehet csak a hagyatéki tárgyalást kitűzni, illetve a hagyatéki eljárást tovább folytatni és – ha az alapítvány bejegyzést nyert – az alapítványt, mint örökösként érdekelten idézni.

(A végrendeletben megjelölt örökösként érdekelteken túl, a végintézkedés lényeges tartalmának közlésével idézendők továbbá, a kötelesrészre jogosult törvényes örökösök, a hagyatéki hitelezők, a végrendeleti végrehajtó, a hagyatéki eljárásban fellépett dologi jogi igénylő, az aki a hagyatéki eljárás lefolytatását, mint a hagyatékhoz tartozó dolog birtokosa, vagy mint az örökösre átszálló jog vagy követelés kötelezettje kérte, végül pedig tulajdonostársak közös öröklési szerződése⁴⁵ esetén az örökhagyót túlélő – a másik örökhagyóként szerződő – tulajdonostársat. Nemcsak a kötelesrészre jogosultakat, hanem valamennyi törvényes örököst idézni kell, ha – akár alaki, akár tartalmi okból⁴⁶ – a közjegyző a végintézkedés érvénytelenségére utaló körülményt észlel, vagy valamelyik törvényes örökös a végintézkedés ellenére is örökösként igényt jelent be a hagyatékra.)⁴⁷

A hagyatéki eljárásnak ebben a „szakaszában”, a végintézkedésnek a tárgyaláson történt kihirdetését követően – és természetesen semmiképpen sem a bírósági nyilvántartásba-vételi eljárás során – merülhet fel egyáltalán a végintézkedés érvénytelensége vagy hatálytalansága és csak az érdekelt hivatkozása alapján, annak ellenére, hogy már előzetesen az alapítvány bejegyzésre kerülhetett, tehát létrejöhetett. A végrendelet (az öröklési szerződésben foglalt végrendelezés) megtámadására csak az lesz jogosult, aki az érvénytelenség vagy a hatálytalanság megállapítása esetén maga örökölné (vagy a végintézkedéssel reá rótt kötelezettségtől, tehát a (kizárt) törvényes örökös és/vagy a későbbi végrendeletben nevezett végrendeleti örökös (dologi hagyományos). Továbbá, az érvénytelenség vagy hatálytalanság csak a megtámadásban érvényesített okból és a megtámadó személy javára állapítható meg.⁴⁸

Itt tulajdonképpen az alapítvány létesítéséhez kapcsolódó vagyonyjuttatás megvalósulása, illetve annak mértéke lesz a kérdés, mint azokban az esetben is, amikor kötelesrész iránti vagy hagyatéki hitelezői igénnyel lépnek fel a már bejegyzett alapítvánnyal szemben.

Amennyiben az érdekelt az alapítvánnyal szemben hivatkozik a végrendelet érvénytelenségére, vagy egyébként úgy nyilatkozik, hogy nem fogadja el azt a hagyaték átadásának

43 Ld.: Hetv. 71. § (4) bek.

44 Ld.: Hetv. 18. § (3) bek.

45 Itt szerencsésebb lenne, ha a jogszabály már a „*tulajdonostársak közös végintézkedése*” fordulatot használná, tekintettel a (kölcsonös és viszonos) közös végrendelet „*létjogosultságára*”, illetve alapítványrendelés esetén a közös végrendelet és a közös öröklési szerződés hasonlóságára.

46 A Hetv. 86. §. (2) bek. alapján.

47 Ld.: Hetv. 53. § (2)–(3) bek.

48 Az érvénytelenség és hatálytalanság hivatalból nem állapítható meg, viszont a közjegyzőnek valamennyi aggályos körülményre fel kell hívnia az érdekelt figyelmét. A közjegyző a hagyatéki eljárásban (illetve a bírósági öröklési perben) csak a végrendeleti minőséget vizsgálja hivatalból, mivel, ha az okirat nem minősül végrendeletnek, akkor nincs helye végrendeleten alapuló öröklésnek, akkor sem, ha az érdekelt annak érvénytelenségére vagy hatálytalanságára egyébként nem hivatkoznak.

alapjául, akkor a hagyaték tárgyát képező alapítványi célra rendelt vagyont (vagyonrészt, vagyontárgyat) csak ideiglenes hatállyal lehet átadni, elsősorban az alapítványnak, mint végrendeleti örökösnek (dologi hagyományosnak), illetőleg ha az a végrendelet, amelyben alapítványt létesítettek alakilag hibás vagy nyilvánvaló tartalmi hibában szenved, akkor pedig vagy a törvényben megszabott kellékekkel rendelkező végrendeletben nevezett végrendeleti örökösnek vagy – ilyenek hiányában – a törvényes örökösnek. Ha a végrendelet hatálytalanságára történik hivatkozás, illetve ha a természetben kiadni igényelt kötelesrész tárgyában van vita, illetőleg ha másodlagos öröklési vita alakul ki az alapítvány és a kötelesrészre jogosult vagy a hagyatéki hitelező között és nincs helye a teljes hatályú átadásnak, akkor a rendelkezésre álló adatok alapján kell döntenie az ideiglenes átadásról.⁴⁹

Az ideiglenes hatályú átadással – amely az így átadott vagyontárgyakra elidegenítési és terhelési tilalmat jelent – előállt függő jogi helyzet a hagyatékátadó végzés teljes hatályúvá válásáig illetőleg a hagyaték teljes hatályú átadásáig tart.

Ha az öröklési jogi vita eldöntésére per (esetleg közvetítői eljárás) nem indult, vagy azt nem igazolták a közjegyző számára és nem az alapítványnak, mint végrendeleti örökösnek (dologi hagyományosnak) történt ideiglenes hatállyal az átadás, avagy ha ideiglenesen az alapítványnak történt az alapítványi célra rendelt vagyontárgy átadása és a közjegyző számára igazoltan pert indítottak, és az azt eredményezte, hogy az alapítványi célra rendelt vagyont nem az alapítvány részére kell átadni vagy azt csak részben lehet átadni, akkor felmerül, hogy mi történik abban az esetben, ha az alapítvány nem jut hozzá a működésének megkezdéséhez szükséges vagyonhoz, illetve egyáltalán az alapítványi cél megvalósulhat-e vagyontárgy juttatás nélkül, vagyis létezhet-e vagyontárgy juttatás nélküli – mint utóbb kiderül: vagyontárgy juttatás nélkül bejegyzett – alapítvány.

Kérdés az is, hogy amennyiben nincs öröklési jogi, vagy másodlagos öröklési vita az alapítvány és a többi érdekelt között, a hagyatéki eljárásban köthetnek-e az alapítvány nevében eljáró kuratóriumi tagok olyan egyezséget, vagy tehetnek-e olyan nyilatkozatot, amely a fenti igények elismerésével hozzájárul az alapítványi célra rendelt vagyonnak nagyobb részben vagy egészben más öröklésben érdekelt számára történő átadásához. Ez persze nem jelenti azt, hogy a jogszerűnek ítélt igényeket sem lenne szabad kielégíteni és ezért eleve el kell zárkózni a jogszerű kötelesrész igények, hitelezői igények elismerése illetve kielégítése elől, hiszen a vagyontárgy megóvása a vagyonnak a károsodástól történő megóvását, a jogellenes cselekményeknek, de nem a jogszerű igényeknek az elhárítását jelenti. A PTK. 3:388. § (4) bekezdése szerinti követelmény – miszerint „az alapítvány nyilvántartásba vétele ügyében eljáró személy jogosult a vagyontárgy érdekében eljárni és köteles annak megóvása érdekében a szükséges intézkedéseket megtenni” – vizsgálata a közjegyző hatáskörét meghaladja.

Mindenesetre a PTK. 3:382. §-ban foglalt vagyontárgy juttatás teljesítésének kötelezettségére vonatkozó szabályok ebben az esetben nem alkalmazhatóak, abban az értelemben, hogy a meghalt örökhagyót nem lehet semmire kötelezni, szintén nem lehetséges az alapítványnak más alapítvánnyal történő egyesülése sem (3:402. § (3) bek.), kizárt és tilos az alapítványnak

⁴⁹ Így például amennyiben a végrendelet nyilvánvalóan hatálytalan, mert az azt visszavonó érvényes nyilatkozatot csatolták, akkor a törvényes örökösnek kell átadni a hagyatékot.

más alapítványhoz történő csatlakozása is,⁵⁰ viszont az alapítványhoz vagyoni juttatás teljesítésével csatlakozni lehet, ha ezt az alapító okirat nem zárja ki, avagy az alapítványi cél megvalósításával közvetlenül összefüggő gazdasági tevékenység útján lehetséges a vagyonszerzés. Az alapítvány célvagyon hiányában tehát nem feltétlenül szűnik meg (illetve ez a PTK.-ban nem nevesített megszűnési ok), legfeljebb akkor, ha az alapítvány három éven át a célja megvalósítása érdekében ezáltal nem folytat tevékenységet (3:403. § (1) bek. c) pontja).

A meghagyással rendelt alapítvány a jövőre nézve létesülhet, az ilyen alapítvány nem örökösként érdekelt, annak létrehozására az örökös vagy hagyományos köteles, a célvagyon juttatásával egyetemben. A Hetv. 18. § (3) bekezdése szerinti eljárás így természetesen nem értelmezhető, alkalmazható a meghagyással történő alapítványrendeletre.

A meghagyásban az alapítványi cél és a vagyon meghatározása mellett kötelezően megnevezendő azon személy, aki az alapítvány létrehozását követelheti, ez adott esetben a végrendeleti végrehajtó is lehet, de csak akkor, ha a meghagyásban öt ilyen személyként is megnevezték.

Végül fontos kiemelni, hogy a végrendeletben létesített alapítvány esetén, a végintézkedés rendelkezéseinek érvényesítése érdekében – így a Hetv. 32. § (6) bekezdése alapján a 32. § (1)–(5) bekezdéseiben foglalt intézkedésekre vonatkozóan is – az alapítvány nyilvántartásba vétele iránt eljárni köteles személy (vagyis a kuratórium tagjának kijelölt személy) jár el, pontosabban az ő feladatkörébe tartoznak ezen intézkedések.⁵¹ Egyébként – a 49. § (3) bekezdésnek a PTK. hatálybalépésével egyidejű törlésével – a Hetv. már nem is ismeri az erre a célra történő ügygondnok rendelést, illetve ebben az esetben azt kizárta teszi.⁵²

Felhasznált irodalom

ANKA TIBOR: A megújult hagyatéki eljárás. HVG–ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2011, 63–65. p., 78. p., 106. p., 132–139. p., 208–222. p.

CSEHI ZOLTÁN: A magánjogi alapítvány (Történeti és dogmatikai alapok). Gondolat Kiadó, Budapest, 2006, 316–331. p.

SÁRKÖZY TAMÁS: Az új Ptk. egyesületekre és alapítványokra vonatkozó rendelkezéseiről. In: Gazdaság és Jog, 2013. 2. szám, 12–15. p.

SÁRKÖZY TAMÁS (SZERK.): Polgári jog – A jogi személy – Az új Ptk. magyarázata II/VI. HVG–ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2013, 418–438. p.

⁵⁰ Ld.: PTK. 3:379. § (3) bek.

⁵¹ Ld.: PTK. 3:388. (2) és (4) bek.

⁵² Vö. a Ptk. 74/D. § (1) bekezdésében foglalt korábbi szabályozással is.

Szeibert Orsolya: A házasság Európában a jogegységesítő törekvések tükrében

Könyvrecenzió

Szeibert Orsolya *A házasság Európában a jogegységesítő törekvések tükrében* című kötetét az ELTE Eötvös Kiadó (Budapest, 2014.) gondozásában vehetjük kezünkbe.

A kötet tizennégy fejezetben járja körül témáját. Rövid bevezetést követően a házasság megkötése és nyilvántartása; a polgári házasság ismertetése következik, a házasság alanyai kapcsán az azonos nemű partnerek házasságát is érinti – itt kitér az európai helyzetre 2001 előtt és 2001 után, valamint ismerteti a kelet-közép-európai országok egységesnek mondható álláspontját. Ezt követően a szerző áttér az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatára idézve az Emberi Jogok Európai Egyezményének vonatkozó cikkeit, a házasság létezése-nemlétezése témakörére, illetve a házasságkötés akadályaira, a házasságkötéshez fűződő jog érvényesülésére. Természetesen nem megkerülhető kérdés a házasság az Európai Unió jogforrásaiban, az Európai Unió Bíróságának gyakorlatában. Ebben a fejezetben olyan kérdések kerülnek terítékre, mint például miként értelmezhető a házasság fogalma az Európai Unió Bíróságának ítélezésében; felmerül a házasság és a *de facto* élettársi kapcsolat, valamint a házasság és a bejegyzett partnerkapcsolat összehasonlíthatósága, a házasság felbontása alapjának (feldúltság-vétkesség) jelentősége a felek oldalán és ennek közvetett megjelenése a bíróság elé kerülő ügyben. A házasság felbontása tendenciáinak áttekintése a szerző részéről szociológiai megfigyelések közlésére is lehetőséget nyújt az európai jogrendszerek vonatkozásában.

A hetedik fejezetben az Európai Családjogi Bizottság házasság felbontására vonatkozó elveit ismerhetjük meg részletesen, majd a szerző rátér a házastársi tartás meghatározó kérdéseire először az európai jogrendszerekben, majd az Európai Családjogi Bizottság elvei tükrében. A házastársi tartás kapcsán a nemek közötti egyenjogúság, az öngondoskodás és a szolidaritás is szóba kerül a házassági vagyonjog, lakáshasználat, nyugdíjjogosultság és öröklési jogi pozíció számbavétele mellett. A házassági tartás és a bontás összefüggései, a szolidaritás kötelezettségének terjedelme a bontást követően, a tartás megszűnésének okai, esetei, de még a rövid ideig tartó házasság megítélése is belefért ebbe a fejezetbe. Az Európai Családjogi Bizottságnak a volt házastárs tartására vonatkozó elvei külön fejezetben nyertek elhelyezést.

A X. fejezet foglalkozik a házassági vagyonjoggal, ami a magyar jogásztársadalom érdeklődését bizonyára kiemelten vonzani fogja, hiszen az új Polgári Törvénykönyv alaposan

újraszabályozta nálunk e területet. A szerző a házassági vagyoni jog és a házassági vagyoni jogi rendszerek történeti áttekintését is megadja, kitér a különvagyoni (személyes vagyoni, fenntartott vagyoni) kérdéskörére, az autonómia terjedelmére az egyes európai országokban, magának a házassági vagyoni szerződésnek a megkötésére, tartalmára, annak formai követelményeire, hatósági/bírósági kontrolljára. Ezen a ponton szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy közjegyzői szempontból ez a témakör lett volna kiemelten érdekes, hogy e speciális szerződéstípusnál Európában vajon mely országokban kellék a közjegyzői okiratba foglalás, ám sajnos a szerző ezt az alfejezetet mindössze nyolc sorban fogalmazta meg, csupán utalva rá, hogy „számos országban” közokiratba kell foglalni a házassági vagyoni szerződést. A XI. fejezetben ismét az Európai Családjogi Bizottság elveit ismerhetjük meg, ezúttal a házastársak közötti vagyoni viszonyokra vonatkozóakat, majd a szerző a Családjogi Modelltörvényről (*Model Family Code*) ír, amit az Európai Családjogi Bizottság elveit kiegészítő céllal, nemzetközi szempontrendszer alapján alkotott meg Ingeborg Schwenzer.

Záró gondolatai előtt Szeibert a magyar házasságfelfogást ismerteti, ezen belül kitér a házasság mibenlétére (mennyiben szövetség és mennyiben szerződés az), és a házastársak vagyoni helyzetére, kötelezettségeikre. Az utolsó fejezetben rögzíti, hogy a házasság fogalma Európában egységes, ugyanakkor megosztottság van a házasság alanyi köre kiterjesztése vagy az ettől való elzárkózás kérdésének megítélésében, továbbá az a tendencia figyelhető meg, hogy az európai jogrendszerek egyensúlyt kívánnak teremteni a házastársak önrendelkezési joga és a szolidaritás követelménye között.

A házasság a társadalom egyik alapintézménye, a családjogban szabályozott partnerkapcsolat. A társadalmi változások, elvárások, demográfiai adatok ugyanakkor felvetik azt a kérdést, hogy mit jelent napjainkban a házasság; a kötet ezt európai összefüggésrendszerben vizsgálja választ keresve arra is, hogy mennyiben egységes a házasság felfogása Európán belül, illetve mennyiben várható annak egységesebb megközelítése. Mind az Emberi Jogok Európai Bíróságának, mind az Európai Unió Bíróságának házasságot érintő döntései elemzésre kerülnek. Két, a családjog terén megmutatózó jogegységesítő törekvés pedig kiemelt figyelmet kap: az Európai Családjogi Bizottság Európai Családjogi Elvei és egy Családjogi Modell-törvény, amelyet a szerző egy olyan kísérletként fog fel, amely gondolatébresztő mű valójában teljesen új megközelítést adja a családjog alapvető kérdéseinek.

Mint a fentiekből is kitűnik, a 240 oldalas kötet rendkívül sok témával foglalkozik, ezt úgy tudja ilyen terjedelemben kivitelezni, hogy igen röviden, tömören, lényegre törően fogalmaz, egy-egy téma mellett nem időz hosszan, nem mélyed el benne alaposan. A szerzőnek erre a munkamódszerére már korábban is kritikai szemlélettel tekintettünk, ezt ezúttal sem hallgathatjuk el.

Sajtószemle

HORVÁTH GYÖNGYI

NOTAR 2014 / 7–8

Öröklési jog – aktuális fejlemények

1. A Szövetségi Igazságügyi és Fogyasztóvédelmi Minisztérium benyújtotta az első tervezetet az 2015. augusztus 17.-én hatályba lépő Európai Öröklési Jogi Rendelet végrehajtásáról szóló törvényhez. Számos, inkább technikai szabályozás mellett az öröklési bizonyítványra vonatkozó rendelkezéseket is átvezetnének a Polgári Törvénykönyvből a családjogi eljárásról szóló törvénybe, anélkül, hogy ez a hagyományos öröklési bizonyítványra nézve jelentős változásokkal járna. Az Európai Öröklési Bizonyítvány kiállítása iránti kérelemről jelenleg csak az Európai Unión belül egyeztetnek.

Az első tervezethez azonban azt a kritikát is megfogalmazták, miszerint a „külföldi jogi öröklési bizonyítvány” megszűnéséből indul ki, tehát amennyiben az örökgyógy szokásos tartózkodási helye egy másik európai tagállamban volt, akkor az Európai Öröklési Rendelet 4. cikke szerint annak az országnak a bírósága lesz illetékes, ezért Németországban már nem állíthatnak ki öröklési bizonyítványt. Németországban annak az örökösöknek, akik például földhivatali engedélyt vagy cégjegyzékbe való bejegyzést szeretnének intézni az örökgyógy halála miatt, arra kellene felhívni a figyelmüket, hogy Európai Öröklési Bizonyítványt szerezzenek be a külföldi bíróságtól. A német jogalkalmazók remélik, hogy ezek a szabályok még változni fognak.

Ezen kívül az is fontos lenne, hogy a törvényhozó a végrehajtási törvény keretében a Polgári Törvénykönyv 1371. §-ának vagyoni jogi negyedrészt problémáját megoldja, ami akkor lép fel, ha a szerzeményi közösség a német jog szerint a külföldi törvényes öröklési joggal egybeesik. Hogy mennyire szükséges az egyértelmű megoldás, azt a schleswigi legfelsőbb bíróság 2013-as döntése is mutatja: a bíróság nézete szerint – mint ahogy a müncheni legfelsőbb bíróság szerint is – az alkalmazandó osztrák öröklési jog szerint megállapított öröklési arány a német szerzeményi joggal emelkedhet, azonban a bíróság elhatárolódik a stuttgarteri, frankfurti, és a kölni legfelsőbb bíróságok döntéseitől, akik egy ilyen mértékű befolyásolását a külföldi öröklési arányokra nézve elutasítanak.

2. Több, az örökségre igényt tartó érdekelt egyre inkább kedvelt eszköze a végrendelet megtámadása. A végrendelet érvénytelenségének okai általában négy csoportba sorolhatóak: a végrendeleti képesség hiánya, a végrendeleti akarat fogyatékosága vagy kinyilvánításának hibája, valamint a végrendelet tartalma. Ebből is a leggyakoribb annak sejtetése, hogy az örök-hagyó a végrendelkezésre képtelen volt.

Egy precíz, pontosan megindokolt döntésével a bambergi legfelsőbb bíróság világossá tette, hogy a hagyatéki bíróságnak nincs oka arra, hogy szakértői véleményt kérjen be, ha semmi konkrét támpont nincs arra nézve, hogy az örök-hagyó végrendelkezési képességét vitassák. A konkrét esetben a közjegyző hat nappal a súlyos beteggé vált örök-hagyó végrendeletét okiratba foglalta, a bíróság döntése szerint azonban maga a betegséghez kötött „rendkívüli lelki helyzet” nem alkalmas arra, hogy a végrendelkezési képesség hiányát megalapozza. A bíróság állásfoglalást kért a közjegyzőtől, valamint tanúként meghallgatta a háziorvost, ezen-nel teljesítette vizsgálati kötelezettségét.

Egy másik, inkább ellenkező esetben a felek megpróbálták az okiratba foglaló közjegyző átfogó állásfoglalásával, valamit más tanúkkal – akik mindannyian kijelentették, hogy az örök-hagyóval normálisan lehet kommunikálni – a végrendelkezési képességet igazolni. Ezzel azonban szemben állt egy részletes szakértői vélemény, amelyből kiderül, hogy az örök-hagyó a Creuzfeldt-Jakob betegségben szenved. Emellett újra bizonyították, hogy az aktuális orvostudományi álláspont szerint ennél a betegségnél a „tiszta” pillanatok kizártak. Tehát köz-jegyzőként az összes leépüléshez vezető betegség esetén abból kell kiindulni, hogy egy ilyen súlyos betegség felléptekor javulásra nem lehet számítani, tehát tartós végrendelkezési ké-pesség hiányáról van szó.

3. A végrendelkezési szabadság körébe tartozik, hogy az örök-hagyó végrendelete tartalmát szabadon határozza meg, ebbe beletartozik az is, hogy szabadon dönt a hagyatékában része-síteni kívánt személyek köréről. A gyakorlatban rendszeresen nehézséget okoz az örök-hagyó azon kívánsága, hogy az a személy legyen a kedvezményezett, aki őt a későbbiekben gon-dozza, vagy egyéb meghatározott módon gondoskodik róla. Egy kézzel írt végrendeletben az örök-hagyó ezt úgy fogalmazta meg, hogy ő azt a személyt teszi meg örökösének, „aki haláláig törődik vele”. A müncheni legfelsőbb bíróság ezt a német Polgári Törvénykönyv 2065. § 2. bekezdése értelmében érvénytelennek tekintette, mert szabály szerint a végrendeletben a meghatározásnak olyan pontosnak kell lennie, hogy az örökössé tett személye egyértelmű legyen. Azonban a „törödni” fogalom túlságosan bizonytalan, mivel – a „gondo-zás” fogalommal ellentétben – nem világos, hogy konkrétan milyen magatartás tanúsítása is szükséges. Akkor is, ha az ítélkezési gyakorlat a Polgári Törvénykönyv 2065. § 2. bekezdé-sére való hivatkozása ezekben az esetekben nem túl meggyőző, ennek a rendelkezésnek az értelmében a gyakorlatban abból kell kiindulni, hogy a „törődés” fogalma, mint értelmezésre szoruló feltétel túl homályos.

Azzal az érvel, hogy egy rendelkezés túl homályos, olyan végrendeletet is megtámadtak, melyben az örök-hagyó csak az alapítvány céljait nevezte meg, egyébként pedig meghatal-mazta a végrendeleti végrehajtót az alapítvány elnökének kiválasztásával és az alapítvány

formájának kiválasztással. A müncheni legfelsőbb bíróság azonban ezt a végrendeletet érvényesnek találta, mert elegendő, ha csak az alapítvány célját határozzák meg a végrendeletben. Ezzel az öröknyagónak az a kívánsága teljesül, hogy vagyona az általa megjelölt alapítványhoz kerül. (Ezt az igényt az új magyar Ptk. új szabályozza, hogy az alapító által halála esetére rendelt alapítványt nyilvántartásba vétele esetén úgy kell tekinteni, mintha az öröklés megnyílásakor létezett volna.)

A német gyakorlatban szinte minden évben felmerül „klasszikus” mutat be az a kérdés, hogy vajon a nem kifejezetten megemlített öröklési sorrend a végrendelet más megszövegezéséből a kiegészítő végrendeleti értelmezés útján levezethető-e. Ezt egy 1967-ben készített végrendelet esetében is vizsgálták, amelyben köteles részi kizáró záradékot alkalmaztak, azonban a tovább élő házastársa nézve semmilyen konkrét öröklési szabály nem jött számításba. A düsseldorfi legfelsőbb bíróság az addigi ítélezési gyakorlatot összefoglalta és azon a nézeten volt, hogy a kötelesrészi záradék a kiegészítő értelmezéshez elegendő támpont, amennyiben az öröklési szerződés teljes egésze vagy a végrendeleten kívüli egyéb körülmények emellett szólnak. Amennyiben azonban ilyen körülményeket nem lehet kideríteni, akkor kétség esetén abból kell kiindulni, hogy az öröknyagó csakis a köteles részi záradék „büntető” karakterét akarta lefektetni, nem pedig a gyerekei örökösnevezést.

4. Egy másik „klasszikus” kérdéskör a közös végrendeletek értelmezésével kapcsolatban merül fel a német gyakorlatban. Az új magyar Ptk. a közjegyzői és a bírói gyakorlatra tekintettel ismét lehetőséget ad a házastársak számára, hogy életközösségük fennállása alatt végakarukat közös írásbeli végrendeletben érvényesen kinyilvánítsák, e téren még megválaszolandó vitás kérdésekről nem számolhatunk be. A német joggyakorlat azonban már számos kérdésre kereste a választ, például arra, hogy az „egyidejű elhalálozás” fogalmát a közös végrendeletben hogyan kell értelmezni. További támpontok híján a rendelkezéseket nem általános végső örökös megnevezéseként kell tekinteni, aminek az az előnye, hogy ezzel semmilyen kölcsönös kötelelem nem áll be. A müncheni legfelsőbb bíróság döntése ugyan egy ilyen megfogalmazásra vonatkozik, utal, azonban pont azt a fontos kiegészítést is tartalmazza, hogy a tovább élő házastárs ezt a kitélt egyoldalúan megváltoztathatja. Ebből a kiegészítésből kivételesen arra lehetett következtetni, hogy a közös végrendelet egy általános örökös nevezést tartalmaz, mivel a változtatási jogosultságnak a valóban egyidejű elhalálozás esetére semmi értelme nem lenne.

Ebben az időszakban két döntés érintette a közös végrendelet visszavonását a már gondozásra szoruló házastárssal szemben. A müncheni és a hammi legfelsőbb bírósági is megerősíti azt az uralkodó nézetet, hogy egy ilyen visszavonás megengedett, mivel egyébként a törvényben csak a halálesetre tervezett kölcsönös kötöttség szabályozott. A visszavonási nyilatkozat elfogadásához elegendő a gondozó általános vagyoni gondnokként való kijelölése.

CSALÁDI JOG, XII. ÉVFOLYAM, 2014. JÚNIUS

Változások a gyámság szabályozásában, különös tekintettel a gyámrendelésre

Dr. Katonáné dr. Pehr Erika tanulmánya

A koruknál vagy helyzetüknél fogva önmaguk ellátásra, saját ügyeik vitelére nem képes személyekről való gondoskodást és törvényes képviselőt biztosító intézmények, a szülői felügyelet – gyámság – gondnokság hármában a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (új Ptk.) Családjogi Könyve a gyámságot a szülői felügyelethez kívánja hangsúlyosan közelíteni. Ezzel eltávolítja egymástól a gyámság és a gondnokság intézményét, mert az új Ptk. többek között önálló, sui generis szabályokat fogalmaz meg a gondnokság jogkövetkezményeire és a gondnok hatáskörére vonatkozóan.

E rövid bevezető után a szerző történeti áttekintéssel folytatja tanulmányát, amelyet terjedelmi okokból nem ismertetünk, hogy több teret engedhessünk az érdemi résznek. A történeti kitekintésből csak azt a megállapítást emeljük ki, mely szerint a gyámság ellátására vonatkozó jogi szabályozás mindig annak a konkrét társadalmi igénynek felelt meg, amelynek kielégítésére hivatott. A gyámság jogintézménye ezért fejlődött a vagyoni érdekvédelemtől, a gyám és gyámolt közötti hatalmi viszonyon át, a gyermekről való gondoskodásig.

Az új Polgári Törvénykönyv Családjogi Könyvének (Csjk.) gyámsággal kapcsolatos szakmai törekvései körében a szerző kiemeli, hogy kevés változtatással az új szabályozás tartalmilag nem tér el a hatályos Csjt.-től, kivéve a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. tv. (Gyvt.) szerinti gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló gyermekek gyámságát. Emellett a Csjk. gyámságra vonatkozó része a Csjt.-beli gyámsági szabályok rendszerén a jobb áttekinthetőség érdekében változtat. A Csjk. a gyámság szabályozásában figyelemmel volt a gondnokságnak az új Ptk. Második Könyvében elhelyezett szabályaira, így különösen a gyám alkalmasságának, a többes gyámrendelésnek, valamint az egyszerűsített számadás lehetőségének kérdéskörében. A Csjk. önálló – Ötödik – részként szabályozza a gyámságot; ennek szerkezete: XIV. Cím A gyámrendelés; XV. Cím A gyámság gyakorlása; XVI. Cím A gyámságnak és a gyám tiszttségének megszűnése.

A *gyámrendelés* kapcsán a szülői felügyeletnél követett megoldáshoz hasonlóan a jogalkotó kiemeli annak meghatározását, hogy a gyámság milyen jogokkal és kötelezettségekkel jár, ezzel a jogintézménynek a definícióját is megadja. A felsorolás a Csjt. 101. § (1) bekezdéséhez képest – gondozás, vagyonkezelés, törvényes képviselő – a *neveléssel* bővül. A korábbi gyakorlattal szemben erősebb hangsúlyt kap a gyámnak a gyermek irányában fennálló gondozási és nevelési kötelezettsége, a gyermek részére a családi környezetben nevelkedés biztosítása, ami a Csjk. azon alapelvéből is következik, hogy a *gyermek érdekének fokozottan kell érvényesülnie* a családjogi viszonyokban. A gyám kirendelésére a kiskorú gyermek személyes és vagyoni érdekeinek védelmében kerül sor.

A Csjk. összhangot kíván teremteni a magánjogi szabályok és a gyermekvédelmi jogszabályok között oly módon, hogy a „hagyományos” gyámság és a gyermekvédelmi gyámság

közös szabályait is ez a rész tartalmazza, azzal, hogy gyermekvédelmi gyámságra néhány főbb speciális rendelkezést is megállapít. A „hagyományos” gyám továbbra is a nevezett gyám vagy a rendelt gyám, mellettük a gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló gyermek gyámját a Csjk. *gyermekvédelmi gyámként* nevesíti, a gyámhatóság részéről a családban élő gyermek részére hivatásos gyám kirendelésének lehetőségét pedig megszünteti.

Mint a szerző rögzíti, a Csjk. következetesen végigviszi azt az elvet, hogy a gyámság viselése *nem állampolgári kötelezettség*, gyámul tehát – néhány kivétellel – csak az rendelhető ki, aki azt vállalja. Ezzel összefügg, hogy a gyám – a gyermekvédelmi gyám kivételével – a gyámság ellátásával kapcsolatos indokolt kiadásainak, költségeinek megtérítését igényelheti a gyermek jövedelméből, melynek hiányában a gyámhatóság gondoskodik mindezek megtérítéséről.

A *gyámság viselésének* a feltételeiben a hatályos joghoz képest annyiban hoz változást a Csjk., hogy előírja a szubjektív és az objektív alkalmasságot, valamint a tisztesség vállalását. A Csjk. Gyámsági részének XV. Fejezete a szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek szabályainak változására tekintettel a gyámság gyakorlásának szabályait is módosítja; a gyám és gyámolt kapcsolatában is *előtérbe kerül* az ítélőképessége birtokában lévő *gyermek véleményének figyelembevétele*. Alapvető elvárássá vált, hogy a gyám tevékenységét a gyermek érdekeinek, testi, szellemi, érzelmi és erkölcsi fejlődése biztosításának megfelelően lássa el.

A gyám jogaira és kötelezettségeire továbbra is a szülői felügyeletet gyakorló szülő jogaira és kötelezettségeire vonatkozó rendelkezések irányadók. A szülői felügyeleti jogot pótló jogkört gyakorló gyámtól ugyanúgy elvárható, mint a szülőtől, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket vonja be az őt érintő kérdésekbe. Az ítélőképessége birtokában lévő gyermek az a gyermek, aki életkorának és értelmi, érzelmi fejlettségének megfelelően képes – meghallgatása során – az őt érintő tények és döntések lényegi tartalmát megérteni, várható következményeit belátni. A gyám nem adhat hozzájáruló nyilatkozatot a gyermek örökbefogadásához. A gyermek családi jogállására és az ezzel kapcsolatos perindításra vonatkozó jognyilatkozatának érvényességéhez pedig a gyámhatóság jóváhagyása szükséges.

A Csjk. a korábbi szabályozástól eltérően szűkíti azoknak a rokonoknak a körét, akiknek a kérelmére a gyámhatóság a gyám intézkedéseit megváltoztathatja; a jövőben ez a jog csak a gyermek közeli hozzátartozóit illeti meg. A gyámhatóság intézkedésének hiányában a gyermek elhelyezésének megváltoztatását csak a szülő és a gyámhatóság kérheti a bíróságtól.

A Csjk. fenntartja a különbséget a szülő és a gyám jogi státusza között, így a gyám továbbra is a gyámhatóság folyamatos ellenőrzése alatt működik, azonban a *közigazgatási elemek megléte ellenére a gyám és gyámolt között családi jogviszony áll fenn* annak ellenére, hogy a gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló gyermek gyámjának jogai és kötelezettségei minden téren jelentősen eltérnek a „hagyományos” gyámétól, mivel a gyermekvédelmi gyámok tekintetében az állami kontroll nagyobb, a gyámi önállóság korlátozottabb.

A Csjk. Gyámsági részének XVI. Fejezete felsorolja a *gyámság, valamint a gyámi tisztesség megszűnésének eseteit*, amely alapvetően a gyámhatóságnak a gyámot felmentő vagy elmozdító határozatával következhet be. A felmentés és az elmozdítás jogi hatása egyező, közöttük annyi a különbség, hogy elmozdításra a gyámnak felróható okból kerül sor. A gyám számadási kötelezettségéből eredő magánjogi jogvitákra vonatkozó speciális szabályokat

a Csjk. a gyámság körében helyezi el, ellentétben a gyámhatóság által alkalmazható intézkedésekkel, amelyeket továbbra is a gyermekvédelmi jogszabályokban kell keresni, míg a gyám kártérítési felelősségét egy utaló szabály rendezi: gyám a vagyonkezelés során a gyermeknek okozott kárért a szerződésen kívül okozott kárért való felelősség általános szabályai szerint felel.

A cikk III. részében a szerző ezen összefoglaló ismertetés után részletesebben szól Csjk. *gyámrendelést* érintő lényegesebb változásairól; ezek között taglalja a gyámrendelés szükségességének bejelentését, a gyámrendelés formáit, a gyámság viselésének feltételeit, majd a gyermekvédelmi gyámság témakörével foglalkozik.

A Csjk. a kiskorú gyermek érdekében meghatározott személyek, illetve a hatóságok részére *bejelentési kötelezettséget* ír elő, ha gyám kirendelésének szükségességét érzélik. A gyermek Csjt.-beli *közeli rokonai* helyett a *közeli hozzátartozókra* bővíti ki a bejelentési kötelezettséget, sőt arra is kiterjeszti, *akinek a háztartásában a gyermek él*. Mint ismert, közeli hozzátartozó a házastárs, a bejegyzett élettárs, az egyeneságbeli rokon, az örökbefogadott, a mostoha- és a nevelt gyermek, az örökbefogadó, a mostoha- és a nevelőszülő és a testvér [8:1. § (1) bek. 1.]. Ezek a személyek, továbbá az, akinek a gondozásában a gyermek él, kötelesek a gyámhatóságnak késedelem nélkül bejelenteni, ha a kiskorú részére gyám kirendelése szükséges. A bíróság vagy más hatóság is köteles értesíteni a gyámhatóságot, ha hivatalos eljárása során tudomást szerez arról, hogy valamely kiskorú gyermek részére gyámot kell rendelni. A Csjk. a „más hatóság” fogalmát nem határozza meg; bármilyen felsorolás óhatatlanul szűkítés lenne a minden hatóságot terhelő kötelezettséghez képest. A bejelentési kötelezettség elmulasztásának közvetlen szankciója nincs, azt azonban a gyámhatóság értékelheti például azzal, hogy a mulasztó személyt nem rendeli ki gyámul. A gyámrendelés szükségességét továbbá bárki *bejelentheti*.

A gyámrendelés részletszabályait, amelyekről a Csjk. nem rendelkezik, külön jogszabály, a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet (Gyer.) szabályozza. A Gyer. 127. §-ának (2) bekezdésében teljes körűen felsorolja, hogy a gyermek mikor nem áll szülői felügyelet alatt. A gyámrendelés előtt a gyámhatóságnak vizsgálnia kell a gyámrendelés okát, azt, hogy a gyermek kinek a gondozásában él, a gyermek ellátására szóba jöhető személyek – körülményeikre nézve is – alkalmasak-e; van-e nevezett gyám vagy gyámságból kizárt személy; van-e a gyermeknek olyan rokona, hozzátartozója, aki családbafogadó gyámként kirendelhető, van-e a gyermeknek vagyona és azt ki kezeli.

A gondoskodásra szoruló gyermek helyzetére figyelemmel a *gyámrendelésnek több formája* alakult ki. A szerző üdvözlí, hogy a Csjk. a formákat korszerűbb megfogalmazásban teszi egyértelművé az alábbiak szerint.

Korábban is törvényi fogalom volt (Csjt. 95. §) és a Csjk. is fenntartja (4:226. §): a *nevezett gyám* az a személy, akit a szülői felügyeletet gyakorló szülő közokiratban vagy végintézkedésben gyámul megnevezett. A gyámnevezés joga személyes jognyilatkozat, ez azt fejezi ki, hogy a *szülőnek joga van* halála esetére rendelkezni arról, hogy kiskorú gyermekének ki legyen a gyámja, ki gondozza-nevelje, legyen a törvényes képviselője, vagyonának kezelője. (Rendelkezhet arról is, hogy ki ne lehessen gyámul kirendelhető a gyermekének, ez

a gyámságból való kizárás joga). A gyámnevezés joga nem illeti meg a gyámot, a nevelőszülőt, mostoha szülőt, a szülőt, ha a bíróság megszüntette a Csjk. alapján szülői felügyeli jogát, vagy szülői felügyeleti joga szünetel. A nevezett gyámot akkor lehet mellőzni, ha Csjk. feltételei szerint gyámságot nem viselhet, a gyámság gyakorlásában akadályozva van, ki rendelése a kiskorú érdekét veszélyeztetné, illetve ha a gyámságot nem vállalja – utóbbival kapcsolatban a szerző ismét hangsúlyozza a változást a korábbi szabályozáshoz képest, új elem, hogy a gyámság ellátása már nem állampolgári kötelesség.

Kötelező gyám korábban csak elméleti fogalomként volt jelen a családjogban. A Csjk. azonban már konkrétan nevesíti a *kötelező gyámrendelést*. A gyermek gyámjával kell rendelni azt a személyt, akinél a gyámhatóság a gyermeket ideiglenes hatállyal elhelyezte; akinél a bíróság a gyermeket elhelyezte; vagy aki a gyermeket a gyámhatóság hozzájárulásával családba fogadta. A Csjk. ezekben az esetekben már nem használja a *családbafogadó gyám* fogalmát [korábban a Csjt. 96. §-ának (2) bekezdése nevesítette], ez a fogalom a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) alkalmazásában jelenik meg. A Gyvt. szerint családbafogadó gyám az a gyámként kirendelt személy, akinél a gyámhatóság a gyermeket ideiglenes hatállyal elhelyezte, vagy akinél a bíróság a gyermeket elhelyezte, vagy aki a gyermeket a gyámhatóság hozzájárulásával családba fogadta, kivéve, ha a gyermeket ideiglenes hatállyal nevelőszülőnél, gyermekotthonban vagy más bentlakásos intézményben helyezték el.

Elméleti fogalomként volt szintén csak jelen a családjogban a törvényes gyám és a rendelt gyám is, bár tartalmukat lefedte a Csjt. 96. §-ának (1) bekezdésében megnevezett személy, vagyis „*törvényes gyám*” az a rokon vagy a gyermekkel más családi kapcsolatban álló személy, aki figyelembe jöhet a nevezett és a kötelező gyám nemlétében, „*rendelt gyám*” pedig az a gyámság ellátására alkalmas személy, akit rokonok hiányában a gyámhivatal kirendel [Csjt. 96. § (1) bek.]. A Csjk. ezekből egy jogintézményt, a rendelt gyámot nevesíti, amikor a gyámhatóság nevezett gyám hiányában elsősorban a gyámság ellátására alkalmas közeli hozzátartozót rendeli ki gyámul. Ilyen hozzátartozó hiányában más hozzátartozót, vagy arra alkalmas más személyt rendel gyámul, elsősorban azok közül, akik a gyermek gondozásában, nevelésében már korábban részt vállaltak [4:227. § (1) bek.].

Rendszerint minden kiskorú gyermeknek *külön gyámot* kell rendelni, az azonos helyen nevelkedő testvérek részére azonban – ha ez nem ellentétes a gyermekek érdekével – ugyanazt a személyt (*közös gyám*) kell kirendelni. A Csjk. bevezeti a *többes gyámrendelést* is, amelyre jellemzően akkor kerül sor, ha a gyámságot a gyermek két közeli hozzátartozója együttesen vállalja; vagy a gyermek gyámságát a saját háztartásukban nevelő házastársak közösen vállalják (családba fogadó gyámok); a gyermek ügyeinek intézése, vagyonának kezelése különös szakértelmet igényel, és végül, ha többes gyámrendelés a gyermekvédelmi gyámság alatt álló gyermek érdeke. A szerző rögzíti, hogy hasonló jogi lehetőséget fogalmaz meg az új Ptk. a többes gondnokrendeléssel és a helyettes gondnokrendeléssel.

A gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló gyermek gyámja 2014. január 1-jéig az a nevelőszülő, gyermekotthon-vezető, illetve *hivatásos gyám* volt, akit a gyámhatóság kirendelt. [Csjt. 98. § (2) és (4) bek.]. A fogalmat a Csjt. mellett a Gyvt. is nevesítette azzal, hogy a gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló gyermek gyámságát 2014. január 1-jétől főszabályként

csak a területi gyermekvédelmi szakszolgálatnál (a továbbiakban: TEGYESZ) közalkalmazotti jogviszony keretében, önálló munkakörben foglalkoztatott *gyermekvédelmi gyám* látja el.

Ahogy arról fentebb már szó esett, a *gyámság viselésének a feltételeiben* a hatályos joghoz képest annyiban hoz változást a Csjk., hogy a nagykorúság és a törvényben meghatározott kizáró okok (4:242. §) hiánya mellett előírja a *szubjektív* és az *objektív* (a gyám körülményeiben fennálló) *alkalmasságot*, továbbá a tisztesség vállalását. A jogszabály nem fogalmaz meg rendelkezést arra nézve, hogy milyen alapon lehet meghatározni, hogy valaki személyében alkalmas-e a gyámi feladatok ellátásra. A kizáró okok vizsgálata nem elegendő az alkalmasság megállapításához. A gyámhatóságnak konkrétan kell vizsgálnia a javasolt személyt; szükség szerint egészségügyi vagy pszichológiai véleményt, jövedelemigazolást szerez be. Jelentősége van annak is, hogy a gyám a kiskorú gyermeket ismeri-e, megfelelő-e a kapcsolata vele, esetleg hogyan neveli, gondolja a saját gyermekeit.

A nevezett gyámot *alkalmatlanság* címén csak akkor lehet mellőzni, ha kirendelése a kiskorú érdekét veszélyeztetné. A gyámságból a szülői felügyeleti jogot gyakorló szülő azonban nem zárhatja ki a gyermekvédelmi gyámot.

A *gyámság viselésének akadályait* a Csjk. a Csjt. szabályaival megegyező módon határozza meg. Ugyanakkor a felmentés esetköreinek kiegészítése volt szükséges. Ha a kirendelést követően szerez a gyámhatóság tudomást olyan akadályról, vagy utólag keletkezik olyan akadály, amely miatt a gyám gyámságot nem viselhet, akkor a gyámot fel kell menteni [4:250. § (1) bekezdés c) pont]. Nem rendelhető gyámul az a személy, aki cselekvőképességet érintő gondnokság alatt áll. Mint a szerző megjegyzi, ha ilyen eljárás csak folyamatban van, ez nem kizáró ok, hanem olyan körülmény, amely alkalmatlanná teszi a javaslatba hozott személyt.

A szülői felügyeleti jog bírói úton való megszüntetésének csak súlyosan felróható szülői magatartás esetén van helye. Nyilvánvalóan nem lehet gyám, aki ilyen ítélet hatálya alatt áll. Ugyanez érvényes arra, akit szándékos bűncselekmény elkövetése miatt végrehajtandó vagy részben felfüggesztett szabadságvesztésre ítélnék, továbbá a közügyek gyakorlásától is eltiltottak. Nem lehet gyám továbbá, akinek szülői felügyeleti joga azért szünetel, mert gyermekét a gyámhatóság nevelésbe vette, illetve ha gyermekét örökbe fogadhatónak nyilvánították. Ahogy már említést nyert, nem rendelhető gyámul, akit a szülői felügyelet gyakorlására jogosult szülő a gyámságból közokiratban vagy végrendeletben kizárt; ha a szülői felügyeletet gyakorló szülő azt a személyt zárta ki a gyámságból, akit a másik szülő gyámul nevezett, a kiskorú gyermek érdekeinek figyelembevételével a gyámhatóság dönti el, hogy melyik rendelkezés érvényesüljön.

A szerző cikkének záró részében először az *intézeti gyámság* kialakulását, történeti hátterét taglalja – amelynek részletes ismertetésétől tartalmi okokból el kell tekintsünk –, majd a jelenleg hatályos gyermekvédelmi gyámságot veszi górcső alá. Az intézeti gyámságról annyit érdemes rögzíteni, hogy azt 1945-ben, rendeletileg vezették be jogrendünkbe, és 52 évig volt jelen. 1963-tól a Gyermek- és Ifjúságvédő Intézet (GYIVI) igazgatója látta el az intézeti gyámságot a nála elhelyezett kiskorúak tekintetében. Az intézeti gyámság bevezetésével megszűnt a gyámpénztárak működése és a gyámoltak pénzét az OTP-nél kezelt gyámi betétbe kellett elhelyezni. Az intézeti gyám a kiskorút képviselhetette peres és peren kívüli ügyekben, hatóságok, bírságok előtt, továbbá – a szülőhöz hasonlóan – köteles volt

a jognyilatkozatok tekintetében a gyámhatóság jóváhagyását kérni. Az intézeti gyám ugyanakkor a hozzá tartozó nagy gyermeklétszámra tekintettel nem tudott megfelelni a korszerű gyermekvédelem által támasztott követelményeknek, többek között azért sem, mert a feladatait nem tudta személyesen ellátni. *Változást* a Gyermekjogi Egyezmény elfogadása, majd a Gyvt. megjelenése hozott: a szabályozásban egyértelműen a *gyermekvédelem került előtérbe*, erősödött a családgondozás szükségessége, a kis létszámú gyermekotthonok, nevelőszülői hálózatok megerősödése. Ezzel egyidejű volt az intézeti gyámság lebontása, megszüntetése. A Gyvt. kifejezetten hatályon kívül helyezte a Csjt.-nek a „kiskorúakról való állami gondoskodás”-ra, valamint az intézeti gyámságra vonatkozó rendelkezéseit, és megteremtette a *gyermekjóléti és gyermekvédelmi rendszer* egymásra épülő, külön törvényben szabályozott rendszerét. Érintetlen maradt ugyanakkor a Gyvt.-vel összhangba hozott Csjt. hagyományos gyámságra és a gyámság formáira vonatkozó általános szabályozása. Nagyobb mértékű szakmai változást a 2014. március 15-én hatályba lépett új Ptk. Családjogi Könyve jelentett.

Az *egységes gyámság* 1997. évi bevezetését követően az ideiglenes hatállyal elhelyezett, az akkori átmeneti vagy tartós nevelésbe vett és gyámság alá tartozó kiskorú gyermek számára meghatározott sorrendiség figyelembevételével a gyámhatóság rendelt gyámot. A nevelésben élő gyermekek gyámságát elsősorban – az azt vállaló – nevelőszülő, másodsorban a gyermekotthon vezetője látja el. Ha a nevelőszülő a gyámságot nem vállalja, a gyámhatóság a gyermek gyámjául a – GYIVI jogutódjánál – a megyei, fővárosi területi gyermekvédelmi szolgálatnál (TEGYESZ) működő hivatásos gyámot rendel ki, aki tevékenységét közszolgálati vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony keretében látja el. A szabályozás bevezetésekor egy hivatásos gyám egyidejűleg legfeljebb 48 gyermek gyámságát láthatta el. *Gyermekvédelmi gyámnak* kellett tekinteni a gyámként kirendelt nevelőszülő, gyermekotthon-vezetőt, és a hivatásos gyámot is, akik a korábbi intézeti gyámmal szemben jóval kevesebb gyermek gyámságát látták el. A Gyvt. a gyermek érdekében a nevelőszülői ellátás elsőbbségét fogalmazta meg az elhelyezési formák közül.

A Gyvt. a hatósági és a szolgáltató tevékenységet szétválasztva csak a gyámhatóság számára tartotta fenn a gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermek elhelyezését, vagy annak megváltoztatását. A gyermekvédelmi gyám jogai és kötelezései eltérnek a Csjt. gyámságra vonatkozó rendelkezéseitől, a gyámi önállóság korlátozottabb. A gyámhatóság támaszkodik a TEGYESZ gyermekekre vonatkozó egyéni gondozási-nevelési tervére és elhelyezési javaslatára. A *gyámi gondozói tanácsadók* legalább kéthavonta találkoztak a gondozott gyermekkel, a gondozóval és a gyámmal. Azonban gyakran problémát jelentett a nevelőszülő számára, hogy nem tudott megfelelően eligazodni a nevelőszülői tanácsadótól, a gyámi tanácsadótól, esetenként az eseti gondnoktól, vagy akár a hivatásos gyámtól kapott tanácsok és információk alapján a gyermekkel kapcsolatos problémákban.

A fentiek miatt is a Gyvt. 2014. január 1-jével *módosult*. A TEGYESZ alkalmazásában álló gyermekvédelmi gyámok látják el elsősorban az ideiglenes hatállyal elhelyezett, a nevelésbe vett gyermekek gyámságát. A gyermekvédelmi gyám jogköre a gyermek gondozásának, nevelésének elősegítése és figyelemmel kísérése, a gyermek törvényes képviselete, vagyonának kezelése és a családgondozás. Feladata az is, hogy elősegítse a gyermek kapcsolattartását a vér

szerinti szülővel annak érdekében, hogy a gyerek minél előbb visszakerülhessen családjába, illetve előmozdítsa a mielőbbi örökbefogadást. A gyermekvédelmi gyám a nevelésbe vett gyermek súlyos veszélyeztetettsége esetén megváltoztathatja a gyermek gondozási helyét, de köteles erről a gyámhatóságot egyidejűleg tájékoztatni.

Mint a szerző lefekteti, a jogalkotói szándék az volt, hogy a gyermekvédelmi gyámság új intézménye oldja fel azokat az érdekütközéseket, amely a fenntartói, intézményi, gondozói érdekek és a gyermek érdeke között feszülnek: „A korábbi rendszerben problémát jelentett, hogy a gyermek érdeke nem minden esetben egyezett a törvényes képviselőtét ellátó nevelőszülő, vagy a gyermekotthon fenntartó érdekeivel. Ilyen volt különösen a vér szerinti szülővel való kapcsolattartás, vagy az örökbefogadás elősegítése, hiszen a nevelőszülő érdeke az, hogy a gyermek minél tovább nála maradjon, nem pedig az, hogy elkerüljön tőle. A *független gyermekvédelmi gyámnak lehetősége nyílik* arra is, hogy a nevelőszülőnél és a gyermekotthonban *nyomon kövesse* a gyermek szükségleteit, egészséges fejlődését”. Korábban ugyanis gondot okozott az, hogy ha a gyermekotthonban vagy nevelőszülőnél nevelkedő gyermeket új helyre helyezték, akkor új gyámot is rendeltek számára, ami megnehezítette sorsának további követését. Ezentúl a gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermek törvényes képviselőtét nem a gyermek nevelőszülője vagy a gyermekotthon vezetője látja el, hanem a *gyermekvédelmi gyám*, akinek a *személye* a gondozási hely esetleges változásától függetlenül *állandó marad*. A gyermekvédelmi gyám továbbra is a TEGYESZ közalkalmazottjaként, önálló munkakörben tevékenykedik, de egyidejűleg már csak legfeljebb 30 gyermek gyámságát láthatja el. Nem lehet gyermekvédelmi gyám a gyámhatóság vezetője vagy ügyintézője, a TEGYESZ vezetője; a gyermekotthon és a nevelőszülői hálózat vezetője vagy foglalkoztatója, a gyermek nevelőszülője. A nevelőszülők egyes gyámi feladatok ellátására továbbra is kirendelhetők.

A szerző zárszavában hitet tesz amellelt, hogy a gyermekvédelmi gyámság jogintézmények bevezetésére csak fokozatosan kerülhet sor. Hatékony működéséhez az is szükséges, hogy a kompetencia-határok a gyermekjóléti szolgálat, a nevelőszülő és a gyermekotthon között egyértelműen meg legyenek határozva, valamint a TEGYESZ-t fenntartó „állam” a gyámok működéséhez szükséges személyi és tárgyi feltételeket (például gépkocsi biztosítása a rendszeres családlátogatáshoz) biztosítsa.

Summary | Zusammenfassung | Résumé

Dr. Gábor Juhász

The Compulsory Share as a Restriction to the Freedom of Testamentary Disposition in Spanish Law

The objective of this study is to provide an overview of the Spanish regulation on compulsory share. As in Spain there are concurrently several civil law provisions in force related to this legal concept, in this part the author focuses on the provisions of the Código Civil subject to Castilian law. The historical background demonstrates that legal regulation in Spain merges the succession law solutions of the legal development of Roman and German law having taken inspiration from both sources. Compared to the Hungarian rules it is a notable difference that while in Hungary the compulsory share is a claim deriving from the law of obligations, in central Spain where the Código Civil is in force it was established as *pars valoris bonorum*, that is the beneficiary eligible to a compulsory share has entitlement to a specific pecuniary value which is to be satisfied via probate assets. The study provides a detailed description of the provisions of the Código Civil related to the range of persons entitled to a compulsory share, its calculation, extent and indefeasibility, as well as setting forth the instances of lawful disinheritance. Finally, the study depicts a special legal concept with Visigoth roots solely characteristic of Castilian law, the increase of the share of a beneficiary (*mejora*).

Dr. Gábor Juhász

Der Pflichtteil als Einschränkung der Testierfreiheit im spanischen Recht

Ziel der vorliegenden Studie ist es, ein umfassendes Bild von der spanischen Regelung des Pflichtteils zu geben. Auf dem Territorium von Spanien enthalten gleichzeitig mehrere geltende Rechtsnormen des Privatrechts

Bestimmungen über diese Rechtsinstitution. Der Verfasser nimmt im Artikel die diesbezüglichen Bestimmungen des auf kastilischem Recht beruhenden Código Civil unter die Lupe. Die historische Vorgeschichte zeigt, dass die spanische gesetzliche Regelung die erbrechtlichen Lösungen der römischen und der germanischen Rechtsentwicklung in sich legt und aus beiden Quellen schöpft. Ein interessanter Unterschied zur ungarischen Regelung besteht darin, dass bei uns der Pflichtteil als schuldrechtlicher Anspruch geregelt ist, während er in Zentralspanien, wo der Código Civil gilt, als *pars valoris bonorum* institutionalisiert ist, also der Pflichtteilsberechtigten hat Anspruch auf einen bestimmten Vermögenswert, der aus Nachlassgegenständen zu befriedigen ist. Die Studie verfolgt eingehend die Bestimmungen des Código Civil bezüglich des Kreises der Pflichtteilsberechtigten, der Berechnung, Höhe und Unantastbarkeit des Pflichtteils, und sie geht auch auf die Fälle der rechtmäßigen Enterbung ein. Schließlich stellt die Studie die westgotisch verwurzelte, ausschließlich für das kastilische Recht kennzeichnende besondere Rechtsinstitution, die Erhöhung des Erbteils (*mejora*) dar.

Dr. Gábor Juhász

La réserve héréditaire comme une limitation de la liberté du testateur de transmettre son patrimoine dans le droit espagnol

Le présent article s'est fixé pour objectif de donner un aperçu général de la réglementation espagnole de la réserve héréditaire. Comme sur le territoire de l'Espagne plusieurs règles de droit civil sont appliquées en cette matière, l'auteur présente cette institution juridique en s'appuyant sur le Código Civil qui se base sur le droit castillan. Les antécédents historiques nous montrent que la réglementation espagnole de la réserve héréditaire combine les modèles du droit

successoral romain et germanique, elle puise dans toutes les deux sources. Il existe une différence intéressante par rapport aux règles hongroises: tandis qu'en Hongrie la réserve héréditaire a été régie comme un droit contractuel, au centre de l'Espagne où le Código Civil est appliqué, elle est instituée comme une „pars valoris bonorum”, c'est à dire que l'héritier réservataire a droit à une partie de la valeur patrimoniale qui doit être satisfait avec des biens de la succession. L'article présente en détail les dispositions du Código Civil relatives aux héritiers réservataires, au calcul, au taux et à l'intangibilité de la réserve, il aborde aussi les cas de l'exclusion légitime de la succession. A la fin de l'article est présentée une institution juridique castillane spéciale, empruntée aux Wisigoths, la majoration de la réserve (*mejora*).

Dr. Attila Csillag

The Role of the Civil Law Notary in Probate Proceedings in France

In this article I wished to demonstrate the role of French civil law notaries in probate proceedings. The French civil law notary's procedural position and tasks are distinct from those assumed by the Hungarian colleagues. The French notaries rather have a form of declarative function in which giving legal advice for the benefit of the clients, preparing several types of authentic instruments, and last but not least gratuitously collecting taxes for the State are blended. The reason and basis for writing this study was that owing to the support of the Civil Law Notaries for the Community Foundation I could spend almost four weeks in the notary office of Edmond Gresser and staff in La Wantzenau near Strasbourg in France. During this professional practice I had the opportunity to examine the French probate procedure both in theory and practice, thus all that are included in this study are based on experience acquired there.

Dr. Attila Csillag

Rolle des Notars im französischen Erbrechtsverfahren

Vorliegender Artikel stellt die Rolle des französischen Notars im Erbrechtsverfahren dar. Verfahrensposition und Aufgaben des französischen Notars unterscheiden sich von denen ihrer ungarischen Kollegen. Man kann viel mehr über eine deklarative Rolle sprechen, wobei sich verschiedene Aufgaben mischen: Rechtsberatung im Interesse der Parteien, Erstellen von öffentlichen Urkunden, und nicht zuletzt die unentgeltliche Steuerbeitreibung für den Staat. Der Artikel entstand im Ergebnis

meines beinahe vierwöchigen Aufenthalts in Frankreich in der Notarkanzlei von Edmond Gresser und seinen Kollegen in La Wantzenau bei Strassburg, dank einer Förderung durch die Stiftung „Közjegyzők a Közösségért” (Notare für die Gemeinschaft). Während dieses Praktikums hatte ich die Möglichkeit, das französische Erbverfahren sowohl von der theoretischen als auch von der praktischen Seite zu untersuchen, so konnte ich den Artikel auf der Grundlage der dort erworbenen Erfahrungen abfassen.

Dr. Attila Csillag

La place du notaire dans la procédure successorale française

Dans le présent article j'ai voulu présenter la place du notaire français dans la procédure successorale. La position et les attributions procédurales du notaire français sont différentes de celles de ses collègues hongrois. Il a une fonction plutôt déclarative qui combine cependant l'obligation de conseil au profit des clients, celle de rédaction des actes authentiques et, non pas en dernier lieu, l'obligation de perception des taxes au profit de l'État à titre gratuit. Cet article a pu être écrit grâce à la Fondation Les Notaires pour la Communauté qui a appuyé mon séjour de 4 semaines en France, à l'office notarial de maître Edmond GRESSER et de ses collègues, situé dans la ville de LA WANTZENAU, près de Strasbourg. Durant le stage, j'ai eu l'occasion d'examiner le côté théorique et pratique de la procédure successorale française. Le présent article est le fruit des expériences acquises.

Dr. Dénes Rádonyi

Setting up a Testamentary Foundation

The study primarily addresses issues arising from the “encounter” of the law on foundations and substantive succession law, as well as related procedural regulation when the intent to form a foundation is laid down in a will. Apart from considering such special constitutive statements and the devise comprised in them the author also sets forth the conceptual elements and characteristic features of the foundation under private law, comparing the immediately preceding regulation to the latest provisions. The focal point of the article is elaborating on the status of the foundation under will (Contract of Inheritance) from the perspective of succession law and probate procedure, and especially the formulation of the problem that if assets granted for foundation purposes are not to be handed over to the foundation then what will happen to the foundation registered without such grant of assets – as it has later transpired.

Dr. Dénes Rádonyi

Stiftungsgründung von Todes wegen

Die Studie befasst sich in erster Linie mit Fragen, die bei „Zusammentreffen“ des Stiftungsrechts mit dem materiellen Erbrecht entstehen, wenn der Wille zur Stiftungsgründung in einer Verfügung von Todes wegen formuliert wird, sowie mit der damit verbundenen verfahrensrechtlichen Regelung. Neben solchen besonderen Gründungserklärungen, und neben Bewertung von darin enthaltenen Vermögensübertragungen geht der Verfasser auch auf Begriffselemente und Kennzeichen von Stiftungen des bürgerlichen Rechts ein, indem er die frühere Regelung mit den diesbezüglichen neuesten Regelungen vergleicht. Im Zentrum des Artikels steht der Status durch eine letztwillige Verfügung (Erbvertrag) gegründeter Stiftungen im Erbrechts- bzw. Nachlassverfahren. Auch das Problem wird thematisiert, welches Schicksal erwartet eine – wie es sich später herausstellt – ohne Vermögenszuwendung eingetragene Stiftung, wenn das Stiftungsvermögen nicht an die Stiftung zu übergeben ist.

Dr. Dénes Rádonyi

Affectation de biens à la création d'une fondation par disposition à cause de mort

L'exposé traite d'abord les questions soulevées lors de la „rencontre“ du droit des fondations et du droit successoral matériel à l'occasion de la rédaction d'une disposition de dernière volonté par laquelle le disposant affecte des biens à la création d'une fondation, ensuite les règles procédurales connexes. L'auteur présente à côté des déclarations de constitution particulières et de la qualification de l'affectation des biens y contenue, les éléments notionnels et les caractéristiques de la fondation de droit privé en comparant les réglementations précédentes et les plus récentes. Au centre de l'article est placé le statut qu'occupe la fondation constituée par testament ou pacte successoral dans le droit successoral et dans la procédure successorale ainsi que la description du problème qui surgit lorsque les biens affectés à la fondation ne doivent pas être transmis à celle-ci, ce qui pourra influencer le sort de la fondation immatriculée – comme il se trouve plus tard – sans affectation de biens.

A Közjegyzők Közlönye november / decemberi számának szerzői:

Dr. Juhász Gábor

közjegyzőhelyettes, Budapest

Dr. Csillag Attila

közjegyzőhelyettes, Kaposvár

Dr. Rádonyi Dénes

közjegyzőhelyettes, Budapest

Dr. Horváth Gyöngyi

MOKK ügyvezető, közjegyzőhelyettes, Budapest

Dr. Székely Erika

közjegyzőhelyettes, Budapest

Szakmai profil és szerzői instrukciók

A Közjegyzők Közlönye szakmai profilját elsősorban a közjegyzői szervezet, valamint a közjegyzői eljárásokat érintő, illetve ahhoz kapcsolódó anyagi és eljárási jogterületek képezik.

A megjelentetett írások között kiemelt súllyal szerepelnek a polgári anyagi jog közjegyzői gyakorlat szempontjából meghatározó területei, valamint a polgári eljárásjog és azon belül különösen a polgári nemperes eljárások joga.

A lap fóruma a szakmai vitáknak, a bel- és külföldi híreknek és az egységes közjegyzői joggyakorlat kialakulását célzó törekvéseknek. Mindezen témakörökben megjelenési lehetőséget biztosít a közjegyzői hivatásrend tagjain kívül más területeken dolgozó jogászok tudományos igényű publikációi számára is. A megjelentetni kívánt publikációknak tartalmi és formai tekintetében (pl. hivatkozások, idézések) meg kell felelniük a tudományos dolgozatokkal szemben támasztott szakmai követelményeknek.

Azok terjedelme – a szerkesztőbizottsággal történt kivételes eltérő megállapodás hiányában – legfeljebb háromnegyed szerzői ív (30000 leütés).

A publikációkat a szerkesztőbizottság részére elektronikus úton kérjük eljuttatni a kozlony@mokk.hu címre, rövid (kb. 1000 leütés terjedelmű) összefoglalóval együtt.

A publikációkkal kapcsolatos további részletes követelményekkel kapcsolatos információ

elérhető a Közjegyzők Közlönye honlapján:

www.mokk.hu/kozlony.

Grafikai szerkesztés: Aldus Stúdió

Nyomás: Mo-Card's Kft.

Felelős vezető: Molnár C. László ügyvezető